

ОДБРАНА

Интервју

Др Сузана Рајић
историчар

ВОЈСКА ЈЕ
ДРЖАВОТВОРНИ
ТЕМЕЉ

Тема

Војнополицијски комплекс
"Цепотина"

СРПСКИ
БОНДСТИЛ

Специјални прилог

АРСЕНАЛ 2
САВРЕМЕНО НАОРУЖАЊЕ



НОВИНСКИ ЦЕНТАР
ОДБРАНА

ПРЕПОРУЧУЈЕ
КАПИТАЛНО
ИЗДАЊЕ

ЗЕМЉА ЖИВИХ

310116

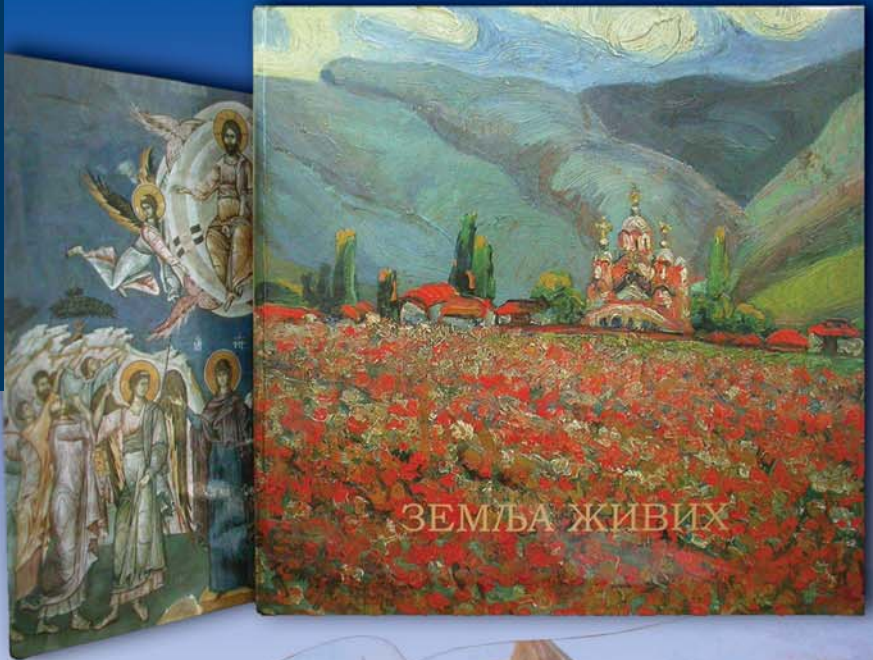
Аутори: Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан

Угледни аутори Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан написали су текст за репрезентативно издање „ЗЕМЉА ЖИВИХ“ који је дат у двојезичном слогу на српском и енглеском језику. Писан је на темељу потврђених чињеница и поткрепљен до сада необјављиваним историјским документима који појашњавају сложеност теме. Реч је о генези српско-албанских односа у 19. и 20. веку. Корени садашњих (не)прилика дубоки су више од две стотине година и неопходно је добро их изучити како би неке актуелне појаве биле много јасније. Прецизан научни приступ теми, јасна методологија истраживања и свима разумљива писана реч јесу додатне вредности књиге која садржи поуке и за наредне генерације.

Благослов за штампање књиге дао је Патријарх српски господин Павле. Књига је врхунски опремљена, у тврдом повезу, смештена у кутију, обима 372 стране, формата 28,3 x 29 цм. Цена књиге је 7.560,00 динара.

Наручбеницу и примерак уплатнице послати на адресу: НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд.

Књига се може набавити и у нашој књижари – у Београду, Васина 22



НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд тел: 011/3241-026,
телефакс: 011/3241-363. жиро-рачун: 840-49849-58

НАРУЧБЕНИЦА

Наручујем примерака књиге: „ЗЕМЉА ЖИВИХ“

по укупној цени од 7.560,00 динара.

Књиге ћу платити (заокружити број): 1) одједном (плаћање унапред)
2) на кредит у месечних рата (највише 6)
по динара, уз оверену административну забрану.

Код плаћања унапред уз наручбеницу послати доказ о уплати целокупног износа увећаног за поштарину у износу 200 динара. Купци на кредит достављају административну забрану (обаразац се добија од НЦ „ОДБРАНА“) оверену у Војној пошти или предузећу у коме су запослени. Рекламације у случају неуручивања књига примамо у року од 30 дана.

Купац.....
(име, очево име, презиме)

Матични број грађана Број личне карте

издате у МУП

Улица и број

Место и број поште Телефон

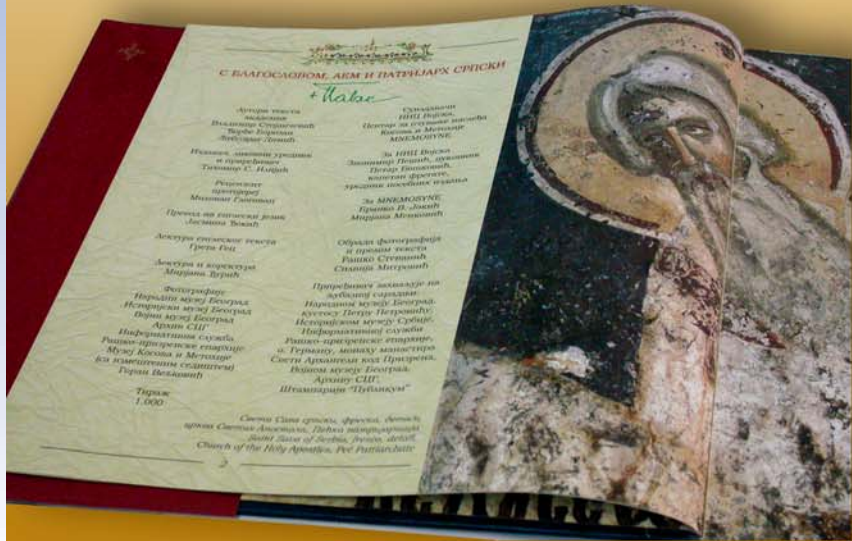
Датум Потпис наручиоца

Именовани је стално запослен у
(назив ВП или предузећа)

Улица и број

телефон Место и број поште

МП Овера овлашћеног лица





РЕПУБЛИКА СРБИЈА МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ

ПРОГРАМ

PRISMA

Зато што је будућност

важна!

Дирекција за преквалификацију
Кнеза Милоша 33
Београд
011/ 3203-252
www.mod.gov.yu/prisma

Београд
Централни Дом Војске
Браће Југовић 19
011/ 3201-850

Нови Сад
Футошка 26
021/ 528-440

Ниш
Клуб Војске
Синђелићев трг 66
018/ 522-892



Јове Илића 154 11040 Београд 011/ 3950-891
www.prisma.fon.bg.ac.yu; e-mail: prisma@fon.bg.ac.yu



Програм PRISMA
Центар за обуку Ниш
Машински факултет Ниш



Александра Медведова 14 18 000 Ниш 018/ 500-661
www.prisma.masfak.ni.ac.yu; e-mail: prisma@masfak.ni.ac.yu

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

"Одбрана" наставља традиције "Ратника",
чији је први број изашоо 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар "ОДБРАНА"
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Душан Мариновић (деск)
Драгана Марковић (специјални прилози)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (интернет), Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
мр Зоран Милодиновић, потпуковник (дописник из Ниша),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана),
Сања Савић, Мира Шведић (техника)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, Предраг Милићевић,
Миљан Милкић, Крсман Милошевић,
др Милан Милошевић, др Александар Мутавић,
Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник), Станислава
Струњаш, Бранко Сиљевски (технички уредници),
Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Поподић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018 /509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ "Одбрана"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу



Снимио Звонко ПЕРГЕ



55

СТАДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Др Сузана Рајић, историчар

ВОЈСКА ЈЕ ДРЖАВОТВОРНИ ТЕМЕЉ

8

Per aspera

КРАЉ ШПИЈУНА

11

У ФОКУСУ

Обележја и ознаке Војске Србије

РУКОПИС ЈЕДНОГ ВРЕМЕНА

12

Медији и одбрана

У ЖИЖИ ИНТЕРЕСОВАЊА

14

ТЕМА

Изградња војнополицијског комплекса "Цепотина" код
Бујановца

СРПСКИ БОНДСТИЛ

16

ОДБРАНА

Центар за обуку Копнене војске у Пожаревцу

КАКО СНАГА ПОСТАЈЕ СИЛА

22

Акредитација војних високошколских установа

У ПОТРАЗИ ЗА КОМПРОМИСОМ

25

Курсеви страних језика

ПОЛИГЛОТЕ НА ЦЕНИ

28

ПРИЛОГ

АРСЕНАЛ

31



"Одбрана" је члан
Европског удружења војних новинара



ТРАДИЦИЈА

Модерна српска држава враћа се својој традицији. Међутим, треба имати у виду да она никада није била пресудна у обнови српске државности, мада је имала значајну улогу и пратила њен развој. Али, Срби су неретко, као крути традиционалисти преоптерећени прошлосту, западали у тешке заблуде јер најчешће нису извлачили поуке из минулих времена. Отуда тврдња да је традиционализам највећа сметња модернизацији српског друштва није далеко од истине. Повратак традицији, дакле, није само ствар националног идентитета већ, несумњиво, и нови изазов у изградњи модерног демократског друштва. Проналажење праве мере у том јединству супротности испит је пред којим се сада поново налазимо и то без права на поправни. Горка искуства из прошлог века и висока цена коју смо платили довољна су опомена да се заблуде не понове.

И нова знамења Војске Србије дизајнирана су на темељима српске војске. На том извору аутори су црпели све оно што представља њен дух и суштину која се негује и предаје следећим генерацијама у наслеђе. Испоштовали су традицију, али је нису дословно прекопирали, како наглашава хералдичар Драгомир Ацовић. Да ли ће то бити знамења победе, показаће време које је пред нама. Надамо се не у крвавим ратовима већ у суочавању са, како се то данас каже, модерним безбедносним изазовима, ризицима и претњама.

Опомена на грешке у прошлости су и бројни амбициозно започети али незавршени грађевински објекти широм земље и мегаломански споменици људске глупости. Да ли ће се том низу пропалих инвестиција приписати још једна или не, одлука је коју ће ускоро морати да донесу надлежни државни органи. Реч је о војнополицијској бази "Цепотина" код Бујановца чија изградња је започета пре неколико година како би се обезбедили бољи услови за смештај, живот и рад припадника Војске и Жандармерије који су ангажовани на обезбеђењу административне линије са Косовом и Метохијом.

У теми броја истраживали смо докле се стигло са радовима и каква је будућност тог комплекса, који је према речима званичника веома важан за безбедност Србије. Градња је одавно стала. Изведени радови на инфраструктури пропадају због ерозије земљишта и климатских услова, а штета је сваким даном све већа. Новца за наставак градње нема, али нема ни јасног опредељења шта и како даље. Према процени стручњака, застој у реализацији тог пројекта коштаће више него што је потребно за наставак градње, а трошкови се увећавају и због плаћања закупа објеката за смештај људи. Својеврсна пат позиција мора се ускоро разрешити. Ако држава каже "не", "Цепотина" ће бити још један промашај са тешким финансијским, безбедносним и политичким последицама. И не само то, они који даноноћно чувају мир на југу Србије биће изневерени. То свакако нису заслужили. ■

ДРУШТВО

Обновљиви извори енергије

РЕЗЕРВОАРИ СКРИВЕНИХ КИЛОВАТА

55

Војногеографски институт

ДРАГОЦЕНА БАЗА ПОДАТАКА

58

СВЕТ

Кацу Фурукава, јапански стручњак за тероризам

ПАКАО ПЛАНЕТЕ

60

Специјалне снаге Немачке

БОРЦИ ЗА СВА ВРЕМЕНА

62

О коренима исламске религије и шихаду

ВЕРА НА ПЕТ СТУБОВА

66

ТЕХНИКА

Нови безбедносни системи

БЕЖИЧНА ЗАШТИТА

68

КУЛТУРА

Војни музеј поводом Дана Војске Србије

О ИСТОРИЈИ ГОВОРМ ОРУЖЈА

70

ФЕЉТОН

Из војне униформе у монашку ризу (4)

ПРАВОСЛАВНИ РАТНИЦИ И СВЕЦИ

74

ЛИЧНОСТИ

160 година од рођења и 90 година од смрти
војводе Радомира Путника (1847-1917)

УМНИ СТРАТЕГ

78

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ 15. ФЕБРУАРА – ДАНА
ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

НЕПРОЛАЗНЕ ВОЈНИЧКЕ ВРЛИНЕ

Поводом 15. фебруара – Дана државности и Дана Војске Србије, министар одбране др Зоран Станковић упутио је честитку свим припадницима Министарства одбране и Војске Србије.

“Први пут у нашој историји, обједињени су Дан државности и Дан Војске. Тиме је на симболичан начин истакнута идеја да је српска војска била и остала гарант државности, а њени припадници ослонац друштву у очувању духовних и материјалних вредности”, каже се у честитки министра одбране и наглашава да успешна реформа система одбране има за циљ да његовим припадницима обезбеди боље услове за живот и рад и додатни разлог да буду поносни на себе и посао којим се баве.

“Позивам вас да и даље својим моралним и војничким врлинама чувате непролазне вредности и војничке традиције нашег народа, а својим професионалном и стваралачким радом пружите најбољи одговор на савремена кретања у земљи и свету”, поручује министар Станковић.

У својој честитци припадницима Војске, начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош исткао је да предстоји завршетак процеса реорганизације, модернизација и, до 2010. године, професионализација Војске. „На нама је да остваримо



Снимио Р. ПОПОВИЋ

постављене циљеве, све време имајући на уму актуелне безбедносне ризике”, наводи се у честитци генерала Поноша.

Поводом Дана Војске министар одбране Зоран Станковић и начелник Генералштаба генерал-потпуковник Здравко Понош приредили су у Дому гарде у Топчидеру свечани пријем.

На споменике устаницима и јунацима у ратовима за слободу Србије положени су венци на Авали, Опленцу и у Орашцу.

Поводом Дана Војске, у Београду, Новом Саду и Нишу, одржани су једносатни променадни концерти војних оркестара.

У част празника отворене су и две изложбе – у Војном музеју на Калемегдану изложба војног наоружања *Од пушке шишане до црне стреле*, а у Централном Дому Војске изложба икона и фреска на којој је приказано тридесетак икона светаца, апостола, богослова и најзначајнијих догађаја из хришћанства.

А 15. фебруара, на Калемегдану ће бити изведена интервидовска показна вежба “Сретење 2007”, на којој учествују припадници специјалних јединица и војне полиције, пешадијски и инжењеријски састави, а посебно ће интересантан бити наступ Воздухопловства и бродова Речне флотиле. ■

Р. М.

ПОДРШКА ДРЖ

Министар одбране др Зоран Станковић учествовао је протекле седмице у раду два значајна међународна скупа.

Први је састанак министара одбране и спољних послова чланица Америчко-јадранске повеље и балтичких земаља, 6. фебруара у Талину у Естонији, а други је 43. међународна конференција о безбедности у Минхену, од 9. до 11. фебруара.



У изјави за *Одбрану* по повратку из Минхена, министар Станковић је рекао: “У свим разговорима током конференције изражен је став Министарства одбране да се ми залажемо за решавање косовског проблема политичким и правним средствима, и да дојемо пуну подршку нашем државном врху и преговарачком тиму који настоје да сачувају територијални интегритет Србије. У свим тим активностима Војска ће бити конструктивна, односно ниједним својим гестом неће оптеретити преговоре и преговарачку позицију наше земље”.

Министар је навео да је поновљено опредељење да морамо испунити међународно преузете обавезе и да Војска ради на томе у оквиру Акционог плана Владе Србије. “Важно је нагласити и то да смо за реформу нашег система одбране добили високе оцене, а због свега што смо радили и урадили у претходном периоду стекли смо високо поверење и постали кредибилан партнер у будућим евроатлантским интеграцијама”.

Станковић је пренео и изјаву руског председника Путина, који је на конференцији иступио са генералним ставом како треба решавати проблеме и zaloжио се да се то постиже преговорима а не насиљем. “На конференцији за новинаре Путин је о Косову изнео став Русије да ће она прихватити свако решење које буде договорено између заинтересованих страна”, рекао је Станковић.

Током конференције у Минхену, једног од најзначајнијих међународних скупова о безбедности са традицијом од 1962. године, министар Станковић имао је низ сусрета са високим званичницима САД, Велике Британије, Немачке, Италије и међународних организација.

У сусрету са генералним секретаром НАТОа, Јапом де Хопом Схефером, министар Станковић је рекао да пријем наше земље у Партнерство за мир доживљавамо као признање за досадашње реформе система одбране и охрабрени да наставак даљих интеграција, али и као обавезу да истрајемо још интензивније на том путу.

Јап де Хоп Схефер је нагласио да Србија не сме бити искључена из даљих евроатлантских процеса јер представља гарант стабилности у региону, али да је неопходно да испуни своје преостале међународне обавезе.

На састанку са италијанским министром одбране Артуром Парисијем, министар Станковић изразио је задовољство што ће италијанска амбасада у Београду следеће две године бити амбасада за контакт Србије са НАТОом. Министар Париси је рекао да две земље традиционално имају веома добре односе који могу бити додатно унапређени билатералном војном сарадњом.

ЖАВНОМ ВРХУ



Учесници међународне конференције у Естонији

Министар Станковић се састао и са високим представником Европске уније за спољну политику и безбедност Хавијером Соланом, специјалним координатором Пакта за стабилност Југоисточне Европе Ерхардом Бусеком, америчким замеником помоћника секретара одбране за европску и политику НАТОа Данијелом Фејтом, те државним секретаром Министарства одбране Немачке Кристијаном Шмитом.

На 43. конференцији о безбедности у Минхену, која је ове године била посвећена теми "Глобалне кризе – глобална одговорност", окупило се више од 250 високих светских званичника из преко 40 земаља.

Министар Станковић је веома позитивно оценио и наше учешће на састанку министара одбране и спољних послова чланица Америчко-јадранске повеље и балтичких земаља, у Талину у Естонији.

"Током конференције поднео сам реферат *Више партнера за НАТО, више стабилности за Европу*, који је веома добро примљен од свих учесника. Ту смо ми истакли наше основно опредељење за развој регионалне сарадње. Такво наше опредељење, као земље од централног значаја на Балкану, важно је за даље јачање безбедности у региону, са којом долази до послешивања привредног развоја и нових улагања", рекао је министар Станковић, оцењујући Америчко-јадранску повељу као важан инструмент у интеграцијама региона у евроатлантске структуре.

Током боравка у Талину, министар одбране Србије разговарао је са министрима одбране и спољних послова Литваније, Летоније, Хрватске, Македоније, Албаније, Босне и Херцеговине и Црне Горе, а одвојене билатералне сусрете имао је са министром одбране земље домаћина Јиргеном Ливијем и америчким замеником помоћника секретара Бироа за европске и евроазијске послове Розмери ди Карло, која се zaloжила за продубљавање сарадње Србије и САД, посебно у области школовања наших официра и наставка партнерства са Охајом.

Америчко-јадранска повеља је безбедносна иницијатива, коју су у мају 2003. године у Тирани потписали тадашњи државни секретар САД Колин Пауел и министри спољних послова Македоније, Албаније и Хрватске. Та иницијатива наглашава намеру САД да настави са пружањем помоћи земљама које спроводе реформе на путу ка евроатлантским интеграцијама, како би унапредили регионалну стабилност и просперитет.

У оквиру Америчко-јадранске повеље Србија има статус посматрача и присуствује састанцима на нивоу министара одбране и начелника Генералштаба. ■

Р. МУТАВЦИЋ

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ЗА ПОЛИТИКУ
ОДБРАНЕ У ИТАЛИЈИ И НОРВЕШКОЈ

НАПРЕДОВАЊЕ У ЕВРОАТЛАНТСКИМ ИНТЕГРАЦИЈАМА

Помоћник министра за политику одбране Снежана Самарцић-Марковић боравила је 29. и 30. јануара у радној посети Италији, а 5. и 6. фебруара учествовала је на међународној конференцији о безбедности у Ослу.

Током посете Италији, Снежана Самарцић-Марковић састала се са замеником министра одбране Италије Ђованијем Лоренцом Форцеријем. Тема разговора била је дефинисање основних праваца сарадње Амбасаде Италије у Београду, која је преузела улогу контакт амбасаде за односе Србије са НАТОом. Као приоритети, одређене су област јавне дипломатије, односно повећања међусобног поверења између Србије и НАТОа, парламентарна сарадња и активније учешће Србије у парламентарној скупштини НАТОа, али и веће ангажовање италијанских стручњака у оквиру Србија-Нато групе за реформу одбране.

Било је речи и о конкретним облицима за унапређивање билатералне војне сарадње, реформи система одбране, напредовању Србије у евроатлантском интеграционом процесу, те о ситуацији у региону.

Помоћник министра Снежана Самарцић-Марковић имала је бројне сусрете са представницима Генералштаба, Министарства спољних послова и Одбора за безбедност Парламента Италије.

Тема међународне конференције о безбедности у Ослу била је "Стратегијско размишљање о будућности – аспекти енергетске безбедности", а посебно је било речи о превенцији могућих сукоба услед смањења енергетских ресурса и о мировној операцији у Авганистану.

Питање стратегијског приступа енергетској безбедности и превенцији могућих сукоба услед смањења енергетских ресурса, покренуто је на Самиту НАТОа у Риги и садржано у тексту Декларације која је тада усвојена.

Конференцију су отворили државни секретар за одбрану Норвешке Еспен Барт Ејд и Крис Донели са Одбрамбеног института Уједињеног Краљевства, а учествовали су бројни стручњаци из ове области, те високи представници министарстава одбране из великог броја земаља.

Током боравка у Ослу, помоћник министра за политику одбране Снежана Самарцић-Марковић имала је састанке са државним секретаром Министарства одбране Норвешке Свејном Ефстадом, председником норвешког парламента Торберном Јагландом и са политичким директором Министарства спољних послова Норвешке, Кајом Ејдеом. ■

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР ЗВОНКО ОБРАДОВИЋ
У ЗАГРЕБУ

РЕФОРМА RACVIAC-а

Државни секретар у Министарству одбране Звонко Обрадовић учествовао је 1. и 2. фебруара на састанку Радне групе за идентификацију краткорочних и дугорочних мера за јачање статуса RACVIAC – Регионалног центра за помоћ у контроли и верификацији наоружања у Загребу.

Радна група, која је формирана на последњем састанку Међународне саветодавне групе, почетком октобра 2006, има задатак да изради предлоге о будућем функционисању RACVIAC у областима које се односе на правни оквир и финансирање, те да предложи организационе и персоналне промене у оквиру проширења мандата ове регионалне иницијативе. ■

ДР СУЗАНА РАЈИЋ,
ИСТОРИЧАР

ВОЈСКА ЈЕ ДРЖАВОТВОРНИ ТЕМЕЉ

Војна сила је у свим европским земљама, па и у Србији, одувек сматрана темељом државе. Наш истакнути правник и историописац Слободан Јовановић, у својој обимној студији о држави каже да је држава почела као војна организација, уверен да је војна мисија – најстарија мисија државе.

О коренима модерне српске државе, али и њене војске, о револуционарном, али и демократском одређењу Првог српског устанка, о односу великих сила према тежњама устаника, а пре свега веома прецизно о историји настанка модерне српске војске, о времену када се војни рок служио десет година, о умећу и усуду – јави и сну српског народа у 19. веку, говори др Сузана Рајић са Катедре за националну историју новог века, Одељења за историју Филозофског факултета у Београду.

□ *Ово је прва година да се Дан Војске Србије обележава 15. фебруара, када је и Дан државности. Који су најдиректнији историјски аргументи за избор тог датума за дан државе и војске?*

– Војна сила је у свим европским земљама, па и у Србији, одувек сматрана темељом државе. Наш истакнути правник и историописац Слободан Јовановић, у својој обимној студији о држави, износи мишљење да је држава почела као војна организација, уверен да је војна мисија најстарија мисија државе.

Нововековна српска држава поникла је из борбе – револуције коју је водио српски народ, уређујући ту државу на основу сопственог искуства и знања. Кнежинска самоуправа попунила је цивилне органе власти од села до нахије, док су централни органи власти били нова револуционарна власт, заједно са војним властима. На почетку устанка војна власт није била издвојена од цивилне, па су многе старешине обављале обе власти. Тек уставним актима из 1808. и 1811. године војна власт се издваја од цивилне, али и тада не у потпуности.

Устаничку војску представљао је наоружани народ, током целог устанка. Тај народ се истовремено и храбро борио, и стварао и уређивао државу. Стално ратно стање налагало је такав след ствари, у којем су чак војне власти имале предност над цивилним властима. На свим званичним актима прво су се потписивали војни заповедници, а онда цивилни органи власти. У освит 19. века настају и почеци самоникле војне власти и почеци државе, које не би било да није поведен рат против Турака.

□ *Први српски устанак је нешто касније означен и као револуција, а помиње се и одредница демократска. Који су то демократски елементи који постављају корене модерне српске државе? Власт врхунског војводе Карађорђа није неограничена.*

– Изграђујући државу устаници су имали на уму њено уређење на основу уставних аката. Исти људи су ослобађали земљу, исти је обрађивали, исти су доносили правне прописе о уређењу државе. У томе су им помогли учени Срби из Угарске, попут Боже Грујовића и митрополита Стевана Стратимировића. Први је саставио текстове "За памјат" и "Слово", који представљају правна акта о двама установама: Правитељствујушчем совјету и поглавару земље, војду. У њиховој основи све предности су дате правној држави, а закон се ставља изнад свачије воље. Они су били узор каснијим уставним и законодавним списима.

Уставном реформом из 1808. године конституисана је врховна и локална власт у Србији. Она је усвојена у форми узајамне обавезе, потврђене заклетвом војводе и старешина. Савет, команданти, војводе, кнезови и сав народ признају Карађорђа и његово потомство за врховног предводника Србије, а војду обавезава да ће очински бринути о народу и Савет признати за врховни суд. По уставној реформи из 1811. године Савет је реформисан у владу, а Карађорђе се обавезао да неће допустити злоупотребу власти, да ће ваљано предводити народ и владати у договору са Саветом. Тада је донета уредба како ће се у земљи организовати магистрати, тј. судови. Овај уставни акт донет је на Народној скупштини и имао је снагу највишег закона. Због ратног стања, није се стигло да се потом разраде сви облици уређења државе, али су нађена решења аутохтона, што додатно повећава њихов значај.

И касније, у мирнодопској фази Српске револуције (1815–1835) било је снажних покушаја да се изборе унутрашње слободе. Најбољи пример је доношење Сретењског устава 1835. године. Члан 118. устава гласио је: "Како роб ступи на Србску земљу, од онога часа постаје слободним, или га ко довео у Србију, или сам у њу побегао".

Преласком у Кнежевину, пре свега из Турске, али и Аустрије, сваки Србин био је ослобођен феудалних обавеза и феудалних односа, што је био велики напредак, чак и по мерилима ондашње Европе. Али, за грађанске слободе Срби су се изборили тек Уставом из 1888. године.

Интереси великих сила на Балкану почетком 19. века нису се поклопили са тежњама српских устаника да се ослободе робовања и себи створе државу. Горак укус европске дипломатије она је осетила и у српско-турским ратовима и на Берлинском конгресу, али и касније у 20. веку.

□ *Први српски устанак углавном је изнела народна војска, мада су у време његовог трајања била бар два покушаја формирања регуларне војске: 1808. и 1810. године. У то време постоје и најамници... Како изгледа успостављање српске војске, које су одлучујуће чињенице у њеном обликовању све до оних сасвим модерних облика које бележимо у време кнеза Милана?*

– Самоникла војна власт, у извесној мери, заснивала се на организацији српске војске из времена кнежинске самоуправе. Такође, ратно искуство стечено у Кочињој крајини било је драгоцено потоњим устаницима. Уставном реформом 1808. године свака нахија добила је свог команданта, а свака кнежина свог војводу. Иако је војску представљао сав народ, потреба за стајаћом војском осетила се веома рано. Међутим, устаници нису могли тај план да остваре, мада су тада створени батаљон регулаша и батерија топсија, као њен зачетак. У Карађорђевој законнику постоји више војно-кривичних и дисциплинских одредаба, што сведочи да се војсци поклањала све већа пажња. Из времена Устанка сачувана су два правила о обуци војника и "Устав војени" Јакова Јакшића из 1813. године.

Значајан моменат у организацији војске јесте оснивање Министарства 1811. године, под именом Попечитељство војених дјела. За министра је постављен Младен Миловановић, прва устаничка личност иза Карађорђа. Нажалост, први министар војни био је вештији државник него војник. Устаничка војна организација довршена је 1811. године. Она је имала хијерархијски след: војду, попечитељ војни, главнокомандујући, тј. војни старешина више нахија, којих је било прво пет, а 1813. шест, командант – заповедник нахије, војвода – заповедник кнежине (до 1808. били су заповедници нахија), градски командант, капетан (буљубаша), каплар, момак, војник. Звања главнокомандујућих носили су Милош Обреновић, Прота Матеја Ненадовић, Лука Лазаревић, Антоније Пљакић, Илија Барјактаревевић, хајдук Вељко Петровић.

Уређење војске спровођено је често за време самог ратовања, изузев 1808. године. То су биле отежавајуће околности, будући да је било тешко држати сељаке скоро десет година на окупу, а још теже везати их за логор и терати их да стално вежбају. У другој половини устанка, када је умор заменио одушевљење, било је још теже одржати дисциплину неопходну за сваки успех.

Узора је било, у почетку, у аустријској војној организацији, у фрајкорима у којима су служили и ратовали Срби за време ратова између Хабзбуршког и Турског царства. Доцније, тај утицај је замењен руским, будући да је дошло до заједничког ратовања и интензивније сарадње руске војске и њених официра са устаницима.

Од другог устанка па до 1825. године у Србији није постојала редовна војска. Једина стална оружана снага били су уписни пандури. Тек је Ђакова буна подстакла кнеза Милоша да оснује прве јединице стајаће војске. Тако је 1825. године регрутовано 1.147 "здра-

Непромишљеним жртвовањем своје државе у Краљевину СХС (Југославију) Срби су се одрекли демократске државе Србије. Степен те државне организације, коју смо изгубили, данас је тешко достићи. Живот у југословенској државној заједници био је за Србе пад, јер су они у њу ушли са неизграђеним обрасцем националног и културног идентитета.

Било је потребно уложити огромне напоре да се ослободимо народне војске и заведемо модернију стајаћу војску, иако је искуство показало бројне мањкавости овог првог решења. Реформе војске из доба краља Милана Обреновића осамдесетих и краја деведесетих година 19. века поставиле су темеље модерној српској војсци, која је осветлила образ у балканским ратовима.





вих и гледних младића”, који су били први представници регуларне војске Кнежевине Србије. Но, пошто Србија није била независна држава, они су названи “уписни пандури”, касније “солдати”.

Пет година касније кнез је основао пешачку гарду, сместивши 149 младића у Пожаревац и Крагујевац. Пошто је Хатишерифом из 1830. године Кнежевина могла држати “нужно число војника”, кнез Милош је 1832. основао коњичку гарду, која је била зачетак новог рода војске – коњице. Тада је створен Књажевско гвардијски коњички ескадрон, а четири године касније још један. Артиљерија је уведена 1836. године као трећи војни род.

Од 1838. године војни рок се, уместо дотадашњих десет, спустио на шест година, а од 1839. четири године. Прве регрутације обављене су 1825, 1830, 1833. и 1836. године. Око 1840. године Србија је имала 4.159 војника и официра.

Уставом из 1838. године војском је управљао владар, а војни послови потпали су под делокруг Министарства унутрашњих дела, при којем је основано Војено одељење. Први војни закон – “Устројеније гарнизоне војске”, донет је 1839. године. Њиме је Војно одељење подељено на војни и комесаријатски одсек, а на његовом челу био је Илија Гарашанин.

Уместо редовне војске кнеза Милоша, Уставом и законом уведена је гарнизонска војска, са задатком да чува поредак и безбедност у земљи и неповредивост границе. Тиме је војска сведена на неку врсту војне полиције. Незадовољан таквом организацијом, кнез Михаило је, за време своје прве владавине, покушао да се врати идејама свог оца, али је тада кратко био на власти. Тек када је по други пут дошао на српски престо донет је Закон о устројенију војног министарства (1862) и оно од тада није више стављано под друге ресоре.

Министарство војно преузело је бригу о регрутовању, организовању и снабдевању војске, управљало је свим војним установама (арсенал, фабрике, магацини, војни заводи). Скупштина је 1861. године изгласала нов закон о народној војсци, што је било у складу са плановима кнеза Михаила о ослобођењу српског народа од Турака. Народну војску чинили су сви мушкарци, сем неспособних и свештеника, од 20 до 50 године старости. Тако је народна војска бројала око 90.000, а могла је ангажовати и до 150.000 људи. Стајаће војске било је око 3.500. Главни генералштаб, при Министарству војном, основан је 1876. године, а тада су извршене и формацијске промене у стајаћој и народној војсци. Обе су чиниле шест дивизија.

После формирања Ратног савета, са таквом војском ушло се у српско-турске ратове (1876–1878), из којих је Србија изашла територијално увећана и са новим међународноправним статусом – постала је независна и међународно призната држава. То је битно утицало на коначне договоре о уређењу војске. Државна независност омогућила је једино исправно решење, тј. стајаћу војску уместо народне, или комбинација гарнизонске и народне војске. Закон о народној војсци из 1883. године заузео је стајаћу војску, која се називала стални кадар, а у ратном стању се попуњавала резервом. Следеће године издата је Уредба о ђенералштабној струци, а 1889. уређен је Штаб врховне команде. Војском је командовао краљ. Краљ Милан је тада знатно подигао углед официра и војске уопште.

□ После 1459. године, када је пропала средњовековна српска држава, Срби су се управо подизањем Устанка изборили за поновну државотворност. Занимљиво је и да се тада зачета модерна српска држава прилично ослања на традицију средњо-



вековне Србије... Појављују се исти хералдички елементи – крст у штиту са оцилима, двоглави орао – који су и данас саставни део грба државе и војске. Која је историјски гледано, права мера традиционалног и модерног у профилу једног народа?

– Традиција није била пресудна у обнови српске државности, али је играла извесну улогу и пратила је њен развој. На Косову Срби су изгубили царство, па се нововековна држава темељила на освети Косова и на њему настављала. Врхунац српске државности представља Душаново царство, које је, у традицији Срба, пропало не 1371, већ 1389. године. Тако се српска историја делила на период до Косова и после Косова. Дакле, Срби су историјску традицију искључиво везивали за светородну лозу Немањића и предање о Косову. Немањићка традиција оличена је у два владара, светом краљу Стефану Првовенчаном и цару Душану, а косов-

ска у кнезу Лазару и царству небеском. Душаново царство ојачало је у свести Срба после ратног периода Српске револуције (1804–1815).

Све то је утицало да Срби постану преоптерећени својом прошлешћу, те не чуди што су, у таквом стању, западали у честе заблуде. Стога Срби, крути традиционалисти, најчешће нису извлачили поуке из прошлости. Традиционализам је био највећа сметња модернизацији српског друштва. То говори и пример војске. Било је потребно уложити огромне напоре да се ослободимо народне војске и заведемо модернију стајаћу војску, иако је искуство показало бројне мањкавости овог првог решења. Реформе војске из доба краља Милана Обреновића осамдесетих и с краја деведесетих година 19. века поставиле су темеље модерној српској војсци која је осветлила образ у балканским ратовима.

□ Какав је био утицај Првог српског устанка на Европу тог времена, али и на нашу каснију историју?

– Златно доба Немањића трајало је нешто више од два века, а потом је уследила непрекидна борба са Турцима за опстанак. Следи најдужи и најтежи период наше прошлости, када су Срби живели као поданици Млетачке републике, Хабзбуршке монархије и Османског царства. Робовање Турцима оставило је најдалекосежније последице. Од 1804. године, изузимајући Русију, у почетном периоду, Европа нам је била више ненаклоњена него наклоњена. Интереси великих сила на Балкану нису се поклопили са тежњама српских устаника да се ослободе робовања и себи створе државу. Кроз слична искуства Србија је пролазила више пута у својој новијој историји. Горак укус европске дипломатије она је осетила и у српско-турским ратовима и на Берлинском конгресу, али и касније у 20. веку.

□ Континуитет српске државе је два пута прекинут. Какве су последице тог дисконтинуитета?

– Последице су изузетно лоше. Оно што је у 19. и почетком 20. века урађено на лечењу рана које је изазвао први прекид у континуитету српске државности, потрли су догађаји од 1918. године и надаље. Српско државно и национално биће највише је разорила југословенска идеја, а онда и комунизам. Подсетимо се да су Срби до 1918. били узор и светионик балканским народима, а да смо крајем 20. века и на освиту новог столећа постали највећи губитници на Балкану. Непромишљеним жртвовањем своје државе у Краљевину СХС (Југославију) Срби су се одрекли демократске државе Србије. Степен те државне организације, коју смо изгубили, данас је тешко достићи. Живот у југословенској државној заједници, био је за Србе пад, јер су они у њу ушли са неизграђеним обрасцем националног и културног идентитета. ■

Драгана МАРКОВИЋ
Снимио Даримир БАНДА



Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

КРАЉ ШПИЈУНА

Сећа ли се још неко Момчила Перишића и хотела "Шарић" на Ибарској? То место је иначе познато као светилиште јагњећих бригада. Колико ли је само божјих овчица положено на олтар магистралне прождрљивости! У вези с тим, друштва за заштиту животиња, а и Брижит Бардо, упадљиво ћуте.

Дакле, у таквом амбијенту затечен је генерал, тада вицепредседник једне демократске владе, како нешто муља са неким америчким обавештајцем. Кад се Ацо Томић, познат као чувар тајни и загуљених душа нешто примакао, имао је шта да види. Наводно је генерал на високом месту у политици давао неке важне 'артије странцу у ноћи, а све за шаку долара.

Тада се дигла велика галама, те је Перишић бачен у блато, а Томић слављен као спасацац нације. Али касније све се заташкало, јер се показало да Перишић, све и да је хтео, није могао да изда оно што је свима било познато, осим њему. Тако је и започето суђење пред војним већем обесмишљено због два разлога: укинути су војни судови, то је разлог број два. А први је што Перишића, је л' те, потражује нешто старији трибунал, и то из Хага. Те се по томе зна ко је старији, али се још не зна: је ли генерал заиста херој, као што сам тврди, или је можда издајник, као што рече Ацо Томић.

Тај драгоцен одговор, вероватно, никада нећемо сазнати, као ни неке, много важније ствари.

Но, овде шпијунских афера има колико ти душа иште. Нушић је поводом свог легендарног јунака Алексе Жунића давно рекао, како отприлике постоје две врсте Срба: пола њих су шпијуни, а друга се половина бави њиховим откривањем. Та бескрајна и бесциљна борба траје до данашњег дана, а нема никаквих изгледа да се једном и оконча.

Тако је ономад ухваћен још један жбир, и то изгледа опаснији од свих својих претходника. Потпуковник српске војске у пензији, иначе пилот (да човеку не развлачимо име по новинама), затечен је на новом послу у британској амбасади. Тамо се ухлебио као помоћник њиховог војног представника, а то ће рећи аташеа, пошто је уредно конкурисао за радно место. И надмоћно победио међу нешто више од 200 кандидата.

Оно јест помало непријатно и незгодно. До јуче био наш, а онда изједанпут њихов. Ни лук јео ни лук мирисао, него променио униформу. Али његов нови посао не одваја га много од заната на коме је зарадио некаку пензију, него напротив: задатак му је да сарађује са Војском Србије.

Да ли је то у реду? Ко би га знао, можда је тај официр могао још мало да сачека, па онда да тражи посао у острвској војсци. Мада, с друге стране, он није учинио ништа против закона. Пензионер може да се запосли где жели, ако је способан и ако га неко хоће. Нигде не пише да то место не може да буде војно представништво британске амбасаде.

Потпуковник се ни од кога није крио. Није се мувао по мотелима на магистрали, нити је имао посла са крупном личношћу Аца Томића. Није био потпредседник владе, него се надметао, користећи оно што уме и не кријући се од никога. Он није затечен како шурује са страним силама, него је о свом науму уредно обавестио бивше претпостављене.

Е, али видите шта се онда десило? Прво су неке новине јавиле како потпуковник својим новим запослењем опасно угрожава безбедност земље. И то тако што би Енглезима, Ирцима, Шкотима, а богами и Велшанима могао да открије податке које иначе не зна ни Понош. Такав је то официр, од њега зависи хоћемо ли или не сачувати своје шпијунско достојанство.

У вези с тим одмах су се јавили војни аналитичари, од којих неки имају крупна експертска знања са десетарског курса. Али и неки бивши шефови војне службе безбедности. Ови први рекоше да је случај опасан, а богами и понижавајући, па би у складу с тим ваљало намамити несташног потпуковника, лепо га ухапсити и тако спасити част наших посрнутих обавештајца.

Неки одлучнији су предлагали хитно протеривање војног аташеа Њеног краљевског величанства, а најумнији међу њима и прекид сваког односа са Острвом. Један се изразио сликовито, рекавши да смо добили "снажан шамар", од кога ће нам дуго бридети образи.

Онај из безбедности дао је врло занимљиве и стручне изјаве. Рецимо да је све то зато што Алијанса има своје собе у одајама министарства, за шта је, наравно, криво издајничко војно руководство. Јер неки људи одатле имају опасне обичаје да контактирају са странцима. А то је супротно свим безбедносним законима ксенофобије.

Исти мудрац је у своје време био најважнији асистент Момчила Перишића, и то као савршено селектован "косовац". Има, ипак, неких ситних пропуста у његовом раду: у своје време није уочио формирање ОВК од 30.000 људи на Косову! Али, сада није доцкан да тај будни чувар нашег кошмара уочи фаталну опасност и формирање шпијунског тима од једног човека у британској амбасади.

И поред свега, потпуковник ради свој посао. Да ли је тамо њима открио нешто важно, ко би га знао. Они који знају шта човек зна – не говоре ништа. Они који не знају ништа – говоре све. И то је та највећа тајна коју бисмо морали да чувамо у трезорима иза девет брава: да смо имали такве креатуре у службама. Али како то сачувати од света, како такав параноидни срам држати у свом сметлишту. Јер такви се увек сами јаве и покваре све. ■

Аутор је коментатор листа "Политика"

Нушић је
давно рекао,
како отприлике
постоје две врсте
Срба: пола њих су
шпијуни, а друга
се половина бави
њиховим
откривањем.
Та бескрајна и
бесциљна борба
траје до данашњег
дана, а нема
никаких изгледа
да се једном
и оконча.



ОБЕЛЕЖЈА И ОЗНАКЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

РУКОПИС ЈЕДНОГ ВРЕМЕНА



У новим решењима обележја и ознака Војске спојена су два независна мотива, која су у српској историји постојала истовремено и носила различита значења – сребрни двоглави орао, са поруком о српској државности, и крст са оцилима, који говори о припадности народу. Доследно су примењени и остали елементи наше војне традиције, тако да ознаке Војске Србије испуњавају стандарде који важе у већини савремених армија света.



Н ова обележја и ознаке Војске Србије, 8. фебруара у Централном дому ВС у Београду, јавности су предочили потпуковник Зоран Пухач, заступник начелника Управе за односе са јавношћу Министарства одбране, мајор Јовица Милак, идејни творац и члан ауторског тима за израду нових војних симбола, и Драгомир Ацовић, председник Српског хералдичког друштва.

Наглашавајући да се Дан државности – 15. фебруар, први пут ове године слави и као Дан Војске Србије, потпуковник Пухач је рекао да је то добар повод да старешине система одбране замене досадашња обележја непостојеће државе новим ознакама, које на другачији начин симболизују припадност српској војсци и говоре о њеном идентитету.

– У току реформе одбрамбеног система Србије и укључивања земље у евроатлантске безбедносне интеграције, нова војна знамења указују на нов имиџ Војске и доприносе препознатљивости њених официра и подофицира у свету – истакао је он.

О темељном знаку Војске Србије, системима ознака у Војсци и обележјима припадности, затим, о професионалним и индивидуалним ознакама старешина у систему одбране, академица, ученика средњих војних школа и војника, симболима појединих видова Војске, те чиновима војних лица, који су усклађени према стандардима НАТОа, на скупу је говорио мајор Милак. Он је указао и на правац промишљања о укупном означавању и обележавању припадника српске војске у будућности.

У јуну прошле године формиран је Стручни тим за израду ознака и обележја Војске Србије, који су чинили представници Министарства одбране и Генералштаба Војске. Консултант тима био је Драгомир Ацовић, председник Српског хералдичког друштва. Идејна решења нових војних знамења креирао је мајор Јовица Милак. Предлоге Стручног тима о симболима српске војске усвојили су надлежни у систему одбране децембра 2006. године, а потом их је верификовао и председник Републике Србије. Објављене су у *Службеном војном листу*.

Темељни знак Војске Србије заснован је на грбу Републике Србије. Чине га још кривови, две укрштене сабље, круна изнад двоглавог орла и кружни штит. Војничке сабље представљају војничку част и, за разлику од ранијих ознака са укрштеним мачевима, модерније су хералдичко решење. Из њега проистичу остала обележја и ознаке Војске. Припадност српској војсци убудуће ће се представљати традиционалним и препознатљивим симболом – штитом са четири оцила на црвеној подлози. Старешине ће га носити на левом рукаву службене униформе, уместо досадашњег знака Војске Србије и Црне Горе.



Приликом усвајања ознака и обележја Војске Србије, основна идеја била је да се војни симболи ускладе према потребама времена. При томе, изражен је захтев да се и сачувају и у знамења врате традиционални српски хералдички симболи.

Како објашњава хералдичар Драгомир Ацовић, у новим решењима војних ознака спојена су два независна мотива, која су током српске историје истовремено постојала и носила различита значења – сребрни двоглави орао, са поруком о српској државности, и крст са оцилима, који говори о припадности народу. Доследно су примењени и остали елементи наше војне традиције, тако да ознаке Војске Србије испуњавају стандарде који важе у већини савремених армија света.

– Нова знамења српске војске поштовала су традицију, али је нису дословно прекопирала. Из ње су црпила све оно што представља њен дух и битну садржину, односно, суштину која се негује и баштини следећим генерацијама у наслеђе. Како свако време има свој особен рукопис, нове ознаке, иако не робују савременом дизајну, осликавају стил данашњице.

Ознаке нису везане за одређену идеологију, већ су наше препознавање самих себе. Војник, подофицир или официр са ознакама и обележјима на себи јесте својеврсни путоказ. Он носи различите поруке које морају бити разумљиве, читљиве и препознатљиве, не само онима који су са њим и уз њега, него и свима осталима - истакао је Ацовић. ■

В. ПОЧУЧ
Снимили Д. БАНДА
и Ј. МАМУЛА





МЕДИЈИ И ОДБРАНА

У ЖИЖИ ИНТЕРЕСОВАЊА

Систем одбране, као и претходних година, изазвао је и 2006. велико интересовање агенција, штампаних и електронских медија

Према подацима Одељења за анализу јавног информисања Управе за односе са јавношћу, анализирани медији су укупно објавили 15.891 прилог који се односио на проблематику одбране (у просеку - 43,5 прилога дневно). Поруке од значаја за област одбране, агенције су претежно емитовале на почетку прегледа дневних информација, најугицајнији дневни и периодични листови углавном на уводним странама, често уз најаву на насловној страни (посебно у тзв. "кризним ситуацијама"), а телевизијске станице су им обезбедиле простор у најгледанијим информативним емисијама (уз повремене емисије у целини посвећене систему одбране). Евидентна је, дакле, веома велика уочљивост информација о систему одбране.

Прилоге о систему одбране најчешће су објављивали акредитовани новинари, војни аналитичари и надлежне информативне службе у Министарству одбране. Највећи број изјава о систему одбране потицао је од званичника Министарства одбране, затим од пред-

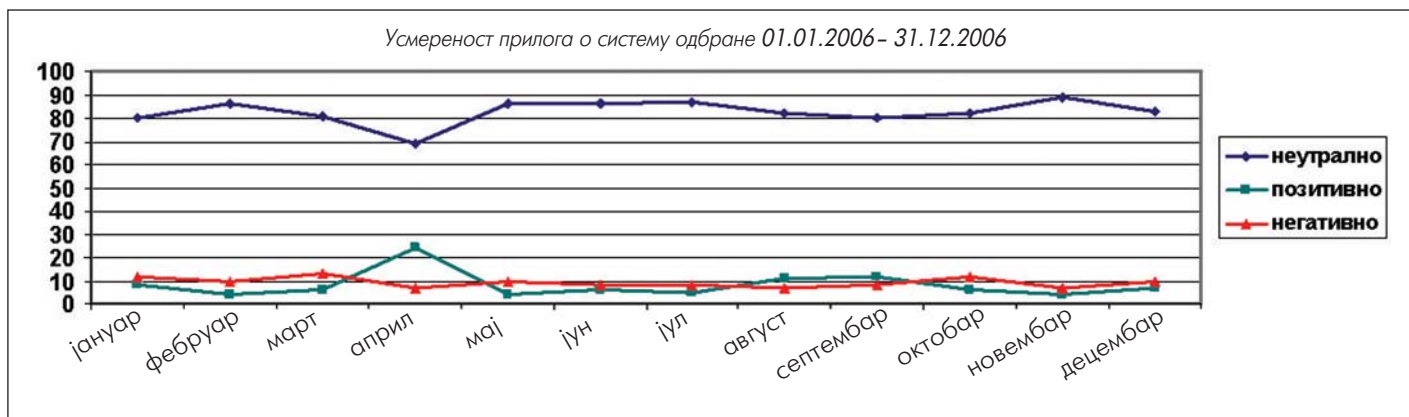
ставника државних органа, политичких партија, невладиних организација, док је, сасвим очекивано, најмање учешће личности из јавног живота које могу утицати на јавно мњење. Од личности, које су током 2006. године давале изјаве о систему одбране, највише су заступљени (према опадајућем низу): министар одбране Зоран Станковић (36% анализираних изјава), а затим следе Борис Тадић (11%), Расим Љајић (7%), генерал Здравко Понош (4%), Млађан Динкић (4%), Вук Драшковић (3%) и други.

ПОРУКЕ О СИСТЕМУ ОДБРАНЕ

За потребе ове анализе, коришћени су следећи извори информација: Танјуг, Бета, РТС, БК ТВ, ТВ Б92, ТВ Студио Б, ТВ Пинк, ТВ Политика, РТС-НС, ТВ ЦГ, ТВ Кошава, Политика, Вечерње новости, Глас јавности, Блиц, Данас, Курир, Прес, Национал, Борба, Дневник, Вијести, Дан, Побједа, Старт, Недељни телеграф, НИН, Сведок, Време, Ревизија 92, Европа, Стандард, Таблоид. (Анализом је обухваћен и део медија који је престао са радом током године – нпр. БК ТВ, као и поједини медији који су се појавили током године – нпр. Стандард, Прес, ТВ Кошава. Осим тога, након осамостаљења Црне Горе, Управа за односе са јавношћу не прати континуирано медије са тог простора).

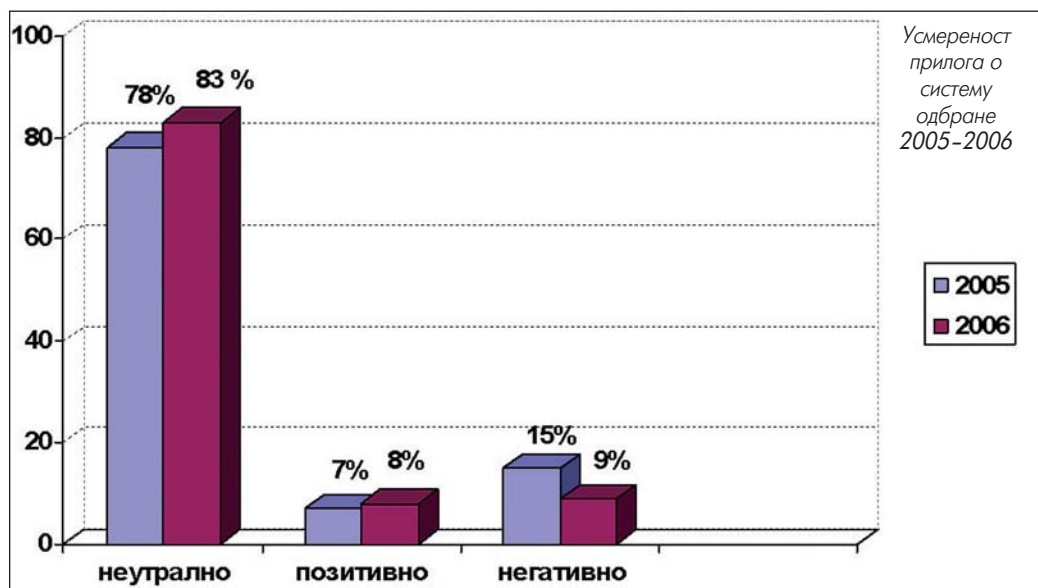
Током 2006, посебна пажња посвећена је следећим темама од значаја за систем одбране: активностима министра одбране и Мини-

Усмереност прилога о систему одбране 01.01.2006 - 31.12.2006



старства одбране у целини (11%); сарадњи са Хашким трибуналом (посебно тзв. "случају Младић" – 9%); несрећама у Војсци (4%); међународној војној сарадњи (4%); војним службама безбедности (4%), Партнерству за мир – НАТО (4%), реформи система одбране (3%); војној имовини (3%); помоћи Војске друштву (3%); наменској индустрији (3%); финансирању (2%); активности начелника Генералштаба (2%); саопштења Министарства одбране (2%); војно здравство (1%); војни рок (1%) и др. Заступљеност осталих тема (нпр. граница, семинари, цивилна контрола Војске, истраживања јавног мњења и сл.) износи мање од 1%.

Од укупно 15.891 анализираних прилога, најбројнији су неутрални прилози – 83%, учешће негативних износи 9%, док су позитивни заступљени са 8%. У поређењу са подацима о усмерености прилога за претходну годину, 2006. је евидентно смањење броја негативних интонираних прилога (2005. – 15%, 2006. – 9%), уз повећање учешћа неутралних информација (2005. – 78%, 2006. – 83%), док је за-



ступљеност прилога са позитивном интенцијом на приближном нивоу (2005. – 7%, 2006. – 8%).

На основу анализираних података, може се констатовати да је у првом кварталу уочљива релативна стабилност, у смислу да је евидентан висок ниво заступљености неутралних прилога (80%, што је на нивоу годишњег просека), уз ниво позитивних порука који је приближан годишњем просеку (8%), док су се негативне поруке, на нешто вишем нивоу од годишњег просека (9%), претежно односиле на неразјашњене афере из претходне године ("панцир", "сателит" и сл.). Након тог периода, у априлу је уочљиво изражено повећање броја позитивно интонираних порука (24%), на шта су посебан утицај имале активности Војске у одбрани становништва од поплава. У вези са референдумом у Црној Гори, нарочито у периоду после одлуке о самосталности, доминантне су позитивне оцене о томе да је процес раздвајања заједничке војске на војске република чланица бивше државне заједнице реализован веома успешно (брзо, без већих проблема, уз максималну бригу о статусу припадника војске током тог прелазног периода).

Негативно интониране поруке биле су, првенствено, у вези са несрећама у војсци, нарочито експлозијама у фабрици "Права

искра" у Баричу (крајем маја) и војном складишту код Параћина (у октобру). Негативан утицај на јавну представу о војсци имале су, такође, информације о несрећним случајевима, у којима су пострадали војници, а њихове породице исказале сумњу у званичне верзије о њиховој смрти (октобар, децембар).

■ МЕДИЈСКА СЛИКА

Према подацима о жанровској заступљености, може се констатовати да, као и претходних година, доминирају вести, извештаји, саопштења – 54% и изјаве, интервјуи, конференције за новинаре – 37%. При томе, уочљиво је коришћење, у великој мери, агенцијских вести, нарочито у централним информативним емисијама анализираних телевизија. Осврти, коментари, чланци, међутим, заступљени су у знатно мањем обиму – 9%. С тим у вези, евидентно је да је, у односу на електронске медије, нешто већи проценат коментара објављен у штампи. Интересовање медија за систем одбране је, и даље, на високом нивоу, упркос податку да је током 2006, у поређењу са

2005, знатно смањен број анализираних прилога (2005. – 21.710, 2006. – 15.891 прилог). Наиме, на тај тренд утицало је више фактора: осамостаљење Црне Горе (не анализирају се континуирано медији из Црне Горе), процес преношења надлежности у области одбране са "савезног" на "републички" ниво (у законски регулисаном периоду који захтева тај процес смањен је број порука о систему одбране, јер се, за то време, очекивало нормативно регулисање области одбране), прелазак бројних афера у надлежност судских органа чиме је смањено интересовање медија за њих (нпр. само о афери "панцир" је од јуна до октобра 2005. објављено 2.893 прилога) и сл.

Интересантан је податак да су анализирани телевизије током године реализовале 18 емисија у целини посвећених систему одбране (1,5 месечно), уз запажено учешће највиших представника Министарства одбране у тим емисијама.

Активности министра одбране су континуирано и свеобухватно праћене током године. Усмереност прилога о министру одбране пратила је, у великој мери, тренд опште усмерености (годишњи просек неутралних прилога – 83%, о министру – 84%; годишњи просек позитивних прилога – 8%, о министру – 7%; просек негативних прилога – 9%, о министру – такође 9%).

Карактеристично је да су агенције преносиле значајан број прилога, или делова прилога, из магазина "Одбрана", а анализирана штампа на гласила и телевизије су те текстове преузимали. Истоветна ситуација односи се и на информације са сајта Министарства одбране, нарочито у последњем тромесечју.

На основу анализираних информација, евидентно је да је јавна представа о Војсци, односно систему одбране, 2006. године била стабилна и релативно повољна. ■

Милева ЗОТОВИЋ

ИНСТИТУЦИЈА ОД ПОВЕРЕЊА

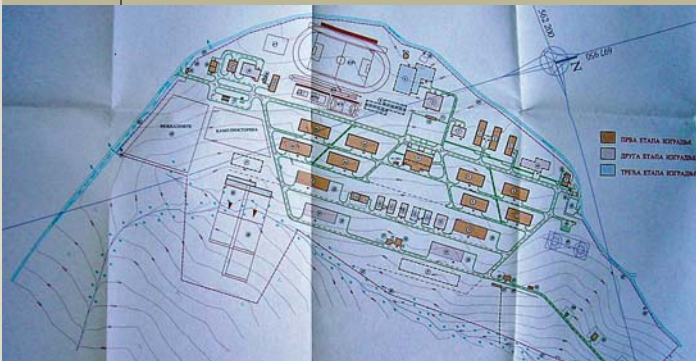
Према резултатима истраживања јавног мњења, која су реализовале поједине специјализоване агенције, Војска се 2006, као и претходних неколико година, налазила у врху институција у које грађани имају највише поверења – најчешће на другом месту, после Српске православне цркве. (Током године, остварен је увид у резултате истраживања јавног мњења агенција Медијум галуп, Стратешки маркетинг, Ипрес, Мартен борд, као и Центра за политиколошка истраживања и јавно мњење Института друштвених наука, Центра за слободне изборе и демократију и др.)

Агенција за односе са јавношћу "Прагма", у истраживању чији су резултати објављени 2006. године, оценила је да се, међу државним институцијама и политичким организацијама, које су током 2005. године оствариле најквалитетније односе са новинарима, налази и Министарство одбране.



СРПСКИ БОНДСТИЛ

Војнополицијска База "Цепотина" није пројекат 78. моторизоване бригаде из Врања, Копнене војске, Генералштаба Војске Србије или Министарства одбране, већ државе Србије. Држава мора да се прецизно изјасни. Ако каже *Не*, "Цепотина" ће бити још једна промашена инвестиција са тешким финансијским, безбедносним и политичким последицама.



Град градила три брата рођена / Град градили Скадар на Бојани... – Добро познати стихови народне песме "Зидане Скадра" користе се у српском народу кад треба сликовито указати на започету, а незавршену грађевину. Несрећа је у томе што се речи песме веома често користе, јер готово да нема краја у нашој земљи који не "краси" неко напуштено градилиште хотела, болнице, школе, хидроелектране или неког другог објекта. Напуштена градилишта данас су опомињући споменици људској мегаломанији и глупости и симболи пропалих инвестиција.

Хоће ли се и градилиште војнополицијске базе "Цепотина" код Бујановца придружити збирци, коју су некада давно, зидијући Скадар на Бојани, отворили српски краљ Вукашин, деспот Угљеша и војвода Гојко? Да ли ће и та база, коју због планиране величине и савремености називају "српски Бондстил", постати пример непажљиво започетих и финансијски незаокружених инвестиција, или ће на планини Рујан убрзо осванути модеран војнополицијски комплекс?

Одговоре на та питања потражили смо у Управи за инфраструктуру Министарства одбране Србије, Дирекцији за грађевински инжењеринг, Војнограђевинском центру Ниш, Министарству за капиталне инвестиције, Министарству унутрашњих послова, Координационом телу за општине Бујановац, Прешево и Медвеђа и од војника и старешина на југу Србије, који изградњу базе очекују као озебли сунце.

■ ОТВАРАЊЕ ГРАДИЛИШТА

Гласови о изградњи базе "Цепотина" први пут су се појавили крајем 2001. године, када су и највиши војни и државни званичници почели да обилазе пропланке изнад села Божињевац код Бујановца. У том тренутку већ су предузимане опсежне мере за стварање што бољих животних услова за припаднике Војске, који су у тешким околностима извршавали задатке контроле Копнене зоне безбедности и обезбеђења административне линије према Космету. С тим циљем прво су изграђене десетине земуница и барака, а потом и 22 базе контејнерског типа. И даље се осећала потреба за савременијим и бољим решењима смештаја, да би проблем постао акутан од априла 2002, када је, због захтева албанских политичких партија, Војска напустила касарну у Бујановцу. У септембру исте године тадашњи министар одбране Велимир Радојевић обишао је објекат "Цепотина", где је сагледао могућности за изградњу касарне за припаднике Војске и полиције. Коначна одлука није донета понајпре због неопходних финансијских средстава, али и због близине контаминираних подручја.



КОМПЛЕКС ТРЕБА ЗАВРШИТИ

Крајем прошле године одржан је састанак надлежних организационих јединица Министарства одбране, коме су присуствовали представници Управе за оперативне послове, Управе за логистику и Управе за развој ГШ ВС, команде Копнених снага и Управе за инфраструктуру МО. Тада је донет закључак да је комплекс "Цепотина" веома важан за безбедност државе Србије, али и да је Војска Србије само један од фактора безбедности и стабилности на том подручју, па као таква не може донети коначну одлуку о том питању. На састанку је подвучено да комплекс треба завршити онолико колико је Војсци неопходно и избећи даље трошкове за смештај дела Копнених снага.

"Пред највишим државним органима треба покренути иницијативу за обезбеђење финансијске подршке" – нагласили су учесници састанка – "али и сваке друге, која утиче на реализацију задатка. Важно је усвојити и *Стратегијски преглед одбране*, чији су ставови обавезујући за државне органе и институције у домену њихових надлежности, у процесу реформе система одбране".

Са овим закључцима сагласио се и начелник ГШ Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош речима: "Војсци Србије је неопходно коришћење војнополицијског комплекса 'Цепотина' и заинтересована је за његов што бржи завршетак".

Савезна влада Југославије на својој 93. седници (16. јануар 2003) додељује Координационом телу за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа двеста милиона динара за изградњу базе "Цепотина". После те иницијалне каписле, радове на изградњи базе добија Дирекција за грађевински инжењеринг и њена оператива, а радници ВГУ "Београд" и "Краљево" отварају градилиште маја 2003. године.

– Дошли смо на ледину – говори управник градилишта дипл. инж. Томислав Вујновић – и рашчистили 35 хектара земљишта. Више од двеста грађевинаца ударнички је радило на тешком терену, који је морао и да се минира. Завршили смо најтеже послове, ископе за саобраћајнице и објекте, темеље стамбених објеката и приступни пут, подигли три и по километра заштитне ограде, уградиле две и по хиљаде кубика бетона и започели изградњу команде и амбуланте.

Садржај и намена касарног комплекса "Цепотина" одређени су за два корисника – јединице и команде Војске и МУП-а Србије. Урбанистичким планом простор комплекса подељен је на командну, стамбено-наставну, интендантску и техничку групу објеката и на објекте инфраструктуре.

Већ у јуну градилиште обилазе тадашњи министар одбране Борис Тадић и начелник Генералштаба генерал-пуковник Бранко Крга. Они најављују завршетак радова "пре рока" и усељење војника и жандарма до краја текуће 2003. године, али од тога није било ништа. Званично наведени разлог за одлагање радова, по речима тадашњег премијера Зорана Живковића, био је "ситница која се зове новац". Према процени Војнограђевинске дирекције Ниш, тада је било потребно још петсто двадесет милиона динара како би база постала усељива, а у међувремену завршена је и лицитација за 45 објеката високоградње.

У 2004. години радови су настављени смањеним интензитетом, све док на градилиште није дошао нови министар одбране Првослав Давинић. Сви присутни на бази "Цепотина" су, 8. августа 2004, чули од министра Давинића да ће планови изградње бити промењени, да база неће бити монтажно-демонтажна, те да ће за њену изградњу бити потребно много више пара – којих, ионако, није било. Према визији министра одбране, база је требало да буде изграђена од зиданих објеката, са спаваоницама у којима треба да

бораве не више од два до три војника и са детаљима (мотел, затворени базен, фудбалско игралиште, спортски терени, биоскопска сала, хортикултурна уређеност, купатило и камин у свакој соби ...) који су изазвали завист и официра армија НАТО. Такви захтеви наметали су повећање смештајних капацитета и скупљу градњу, што је довело до измена и допуна програма изградње, скупог препројектовања и потребе већих финансијских улагања. Да ли су ови мегаломански захтеви Првослава Давинића утицали на застој у изградњи војнополицијске базе?

– Мислим да нису – каже начелник Управе за инфраструктуру Министарства одбране пуковник мр Веселин Шпањевић – али је сигурно да су захтеви новог министра још више искомпликовали, ионако компликован процес.



Начелник Управе за инфраструктуру пуковник мр Веселин Шпањевић

■ КРЕДИТИРАЊЕ ДРЖАВЕ

Пара за изградњу базе није било ни 2004. ни 2005. године. Истина, министар Давинић је најавио могућност да се средства од продаје неких војних објеката усмере за те намене, али то се није догодило. Повремено су се и други званичници оглашавали у вези са финансирањем изградње базе, па је тако, на пример, тадашњи шеф Координационог тела Небојша Човић рекао: "Средства за изградњу базе нису уплаћена, већ су планирана. 'Цепотина' је стратешки објекат који треба да се заврши, а о томе треба да се договоре министарства финансија и одбране". "Договора" није било, али су радови на изградњи кухињско-трпезаријског блока, четири километра водоводне и канализационе инсталације и пола километра система за грејање, ипак, настављени. Средства од 150 милиона динара ишла су на терет планских средстава Министарства одбране,



док је 60 милиона динара уложила Дирекција за грађевински инжењеринг из сопствених прихода и (скупих) банкарских кредита.

– Наведени радови изведени су – тврди начелник Дирекције пуковник мр Миро Гобовић – у очекивању финансијског покрића, а ради обезбеђења континуитета и заокруживања одређених целина и фаза предметних радова. Тако су, на неки начин, Министарство одбране и Дирекција за грађевински инжењеринг кредитирали своју државу и неко би, кажу у Управи за инфраструктуру, тај новац требало да врати.

У периоду 2003–2005. уложено је 410 милиона динара у градилиште "Цепотина". По речима заступника начелника ВГЦ "Ниш" потпуковника Слободана Недина, за тај новац је обезбеђена инвестиционо-техничка документација, прибављено 98 посто потребног земљишта и завршен већи део унутрашње (саобраћајнице, земљани радови, водовод, канализација, топловод, ограда) и спољашње инфраструктуре (приступна саобраћајница, водовод везан на градску мрежу Бујановца, далековод са трафостаницом и бетонски темељи за 12 објеката високоградње). На самом објекту ускладиштен је и део материјала за завршетак топловода и саобраћајница у вредности од седам милиона динара, док је део средстава на чувању код коопераната.



Начелник ВГЦ "Ниш"
потпуковник Слободан Недина

По мишљењу стручњака, најтежи део посла је завршен, остали су финални радови који у грађевинарству важе као "лакши". Поменути чињеница није много вредела, јер су, због објективних тешкоћа финансирања и временских услова, радови на градилишту обустављени 20. децембра 2005. године.

У међувремену јавност је засипана оптужбама и контраоптужбама актера у изградњи базе "Цепотина", при чему је свако од њих имао неку своју истину. Тешко је данас утврдити право стање ствари, али несумњиво је да у целом поступку има у најмању руку нејасних појава и радњи које је тешко здраворазумски објаснити. Појединци су од почетка тражили да пројекат изградње базе "Цепотина" воде Војнопројектни биро и војне грађевинске фирме, због тога што, како кажу "не дају провизију да би добиле тај посао", док други тврде да војна предузећа нису имала капацитете да самостално заврше тако велики пројекат. Доступни подаци говоре да је, рецимо, посао пројектовања у два наврата добила фирма "Центропројект" из Београда, док је консалтинг организација "Центроинжењеринг" из Београда преузела послове менаџмента. Многи су имали и своје фаворите за извођаче радова, што потврђује и пуковник Шпањевић. "Има ту истине да је увек неко за некога лобирао. Ми смо само наследили оно што је раније уговорано и покривено валидним одлукама одговорних људи".

■ ПЛАЦ ЗАРАСТАО У ТРАВУ

Војници и полицајци ни ову зиму нису дочекали у обећаној им бази "Цепотина" код Бујановца. Када се с пута погледа ограђено градилиште, види се само плац зарастао у траву, што ствара утисак напуштене и промашене инвестиције. Тек у унутрашњости виде се трагови некада изведених радова. Простор обезбеђују чувари из оближњег села Божињевац, које је ангажовала Дирекција за грађевински инжењеринг. Од руководиоца обезбеђења Дејана Стевановића сазнајемо да се чувари смењују на осам сати и да примaju плату од десетак хиљада динара. Они су недавно учили крађу ме-

Начелник Дирекције за грађевински инжењеринг пуковник мр Миро Гобовић и последњи управник градилишта "Цепотина" дипл. инж. Томислав Вујновић



НОВЦА МОРА ДА БУДЕ

Председник Србије Борис Тадић је прошле године, обилазећи Копнену зону безбедности, рекао: "Не постоји никакво оправдање што база 'Цепотина' није завршена. Стратегијски и безбедносно гледано она је неопходна, и ја ћу инсистирати да буде завршена. Новца за тај посао мора да буде".

Тадић је подсетио да је "Цепотина" почела да се гради у исто време када и касарна у Новом Пазару, а да је касарна у том граду одавно завршена.

талних флакова на каналима и алармирали војне полицајце 78. моторизоване бригаде, који су ефикасном акцијом пронашли лопове из села Боровац и приморали их да врате флакове на градилиште. Имовина на градилишту се, дакле, штити од крађе, али њу је немогуће заштитити од штетних природних утицаја.

– Изведени радови на инфраструктури – говори пуковник Гобовић – пропадају због ерозије земљишта и климатских услова и, уколико се што пре не ставе у функцију, бићемо сведоци њиховог потпуног пропадања.

Погубне последице због незавршавања војнополицијске базе видљиве су голим оком. По свему судећи, садашњи застој у изград-

ПОСЛЕДИЦЕ

Штете везане за изградњу базе "Цепотина" увећаваће се током наредне године. "Ако се радови или конзервација не наставе наредних неколико месеци" – тврди пуковник Шпањевић – "онда нема сврхе настављати их касније. Доћи ћемо у ситуацију да нам пропадне 80 посто уложене инвестиције". Подсећамо да је реч о износу од 320 милиона динара. Тој цифри треба додати и трошкове за смештај дела Копнених снага на простору југа Србије, који месечно износе двеста хиљада динара. На пример, припадници првог моторизованог батаљона 78. моторизоване бригаде смештени су у згради фабрике "Застава" на периферији Бујановца и за неуспевне просторије месечно се плаћа 156 хиљада динара. Рачуница каже да је на тај начин, у последњих шест година, из војног буџета отишло око дванаест милиона динара. Од прошле године и Дирекција за грађевински инжењеринг има милионске трошкове, јер плаћа чуварску службу за градилиште. Ни то није све. Постоје уговори и дуговања према подизвођачима и предузећима која чувају средства у својим магацинима. У једном тренутку они ће тражити накнаду за изгубљену добит, чување материјала и камате за неблагоприятна плаћања. "Биће то замашна средства" – каже пуковник Шпањевић.



НОВОГОДИШЊА ЖЕЉА

Једна од новогодишњих жеља команданта 78. моторизоване бригаде пуковника Милосава Симовића била је да се војнополицијски комплекс "Цепотина" заврши и да се његови војници, смештени у фабрици "Застава", преселе у свој објекат. Исту жељу има и српско становништво у општинама Прешево и Бујановац, које присуство Војске на овом терену сматра гаранцијом безбедности и узнемирено је сталним одлагањем завршетка радова. То се сматра лошим предзнаком када је реч о будућности на овом простору.

њи коштаће више него што је потребно за наставак изградње. Па зашто се онда ништа не предузима?

– Више пута сам тражио став – објашњава пуковник Шпањевић – да ли се "Цепотина" гради или не. У последње две године одговор нисам добио. Ја не желим да самoиницијативно напустим градилиште. Тражим од надлежних да ми кажу шта да радим. Уколико се уговор раскида, градилиште се мора конзервирати. И конзервација кошта неколико стотина милиона. Ко ће то да плати?

Уколико се уговор раскида, градилиште се мора конзервирати. И конзервација кошта неколико стотина милиона. Ко ће то да плати?

■ ВЕРБАЛНА ЗАЛАГАЊА

Ситуација је заиста чудна. Одлука о изградњи војнополицијског комплекса "Цепотина" донета је због потреба размештаја дела јединица Војске и МУП-а, обезбеђивања оптималних услова за живот и рад око хиљаду људи и смештаја специјалне опреме и техничких средстава. Јасно је да изградња базе омогућава ефикаснији оперативни рад људства и система одбране и увећава борбену готовост јединица, које извршавају специфичне задатке на простору југа Србије. Неспорни су велики стратешки значај базе и њена улога у противтерористичкој заштити коридора 10 и спречавања оживљавања терористичких активности у Пчињском округу, баш као што је и потпуно разумљива потреба да интервентне снаге Војске и Жандармерије буду ближе саставима у Копненој зони безбедности. Политичке димензије изградње "Цепотине" – гарантовање безбедности свих грађана на југу Србије и заустављању иселјавања Срба из Бујановца и Прешева, као што се види, нису мале.

Поменути разлози утицали су да се својевремено донесе јединствен став о потреби изградње базе. Забринутост због близине контаминираних подручја укљоњена је након два испитивања еколошког статуса микролокације, која су показала да земљиште у околини базе није контаминирано. Од 2003. до данас ништа се није променило. Нема званичника који није, при обиласку југа Србије, нагласио неопходност изградње војнополицијског комплекса и његов значај. Министар одбране Зоран Станковић је, после ступања на дужност, подвукао одлучност Министарства да реши проблем станавања и смештаја Војске, али и чињеницу да у војном буџету нема пара за изградњу базе "Цепотина". Пројекат наставка изградње комплекса прошле године је приказан председнику Владе Србије Војиславу Коштуници и члановима Одбора за безбедност Скупштине Републике Србије. Они су дали позитивно мишљење о пројекту и подржали план хитног наставка радова. И председник Србије Борис Тадић у више наврата истицао је неопходност изградње базе. Па, у чему је онда проблем?

Проблем је што вербално изјашњавање за изградњу војнополицијског комплекса "Цепотина" не прате и конкретни потези у виду финансијске подршке. Влада Републике Србије је од почетка била укључена у пројекат изградње базе, али до данашњег дана није одвојила ниједан динар за ту сврху. "Нисам приметио да неко има воље да финансира 'Цепотину', нити се неко декларисао у том смислу" – потврђује пуковник Шпањевић.

Наша истраживања показују да се и Министарство унутрашњих послова понаша резервисано и незаинтересовано када је реч о питањима изградње војнополицијског комплекса, што је чудно, када се има у виду да припадници жандармерије живе и раде у изузетно лошим усло-

вима у Прешеву и околним базама. У неким од полицијских база нема ни струје, ни воде. Координационо тело за општине Прешево, Бујановац и Медвеђа се, такође, потпуно удаљило од пројекта изградње базе, док се Министарство за капиталне инвестиције до сада није укључило у решавање овог проблема.

■ ШТА ДАЉЕ?

Постоје само два решења. Прво је да Влада Републике Србије, Министарство одбране и Министарство унутрашњих послова обезбеде финансијска средства за покриће до сада утрошених средстава и даљи наставак изградње по планираним садржајима. Друго решење је доношење одлуке о одустајању од даље изградње, али и тада треба обезбедити финансијска средства за створене обавезе и конзервацију већ изведених радова. Ако се донесе одлука о даљој градњи треба поново сести и преиспитати шта нам у војнополицијској бази "Цепотина" треба, а шта не.

На снази је још увек "Давинићев модел", који је у многим својим деловима претеран и превише луксузан. Базу треба прилагодити нашим финансијским могућностима, с тим да се ни на један начин не наруши комфор припадника Војске и полиције који ће у њој боравити. Пројекција потребних објеката у бази мора да буде тачна, поуздана и трајна, како се не би поновила негативна искуства из блиске прошлости. У последњих пет-шест година Војска је градила велике и нове објекте у више гарнизона, који се сада напуштају.

Зуб времена чини своје и оно што је већ урађено на "Цепотини" пропада. Јасно је да нешто треба урадити, и то хитно. За завршетак радова потребно је, по садашњим плановима, обезбедити још милијарду динара. Размишља се и о могућности да Министарство одбране заврши само онај део базе који је потребан Војсци Србије. Та варијанта би, ипак, била превише скупа, зато што је комплекс превелики и у њему је предвиђена изградња великог броја заједничких објеката са МУП-ом.

Конзервација је, по свему судећи, најлошије решење. "На објекту имамо инфраструктуру, струју, воду, грејање и друге погодности. Боље је уложити двеста милиона динара у наставак радова – каже начелник Дирекције за грађевински инжењеринг пуковник мр Миро Гобовић – и доћи до објекта у који се Војска може уселити, него дати двеста милиона динара за конзервацију која подразумева неповратне трошкове".

Став одговорних људи у Управи за инфраструктуру јесте да се у евентуалном наставку изградње ангажују војне грађевинске установе као носиоци радова. Радни и стручни квалитети су ту, а директор ВГУ "Београд" Раденко Сузић тврди: "Ако се обезбеди ефикасност финансирања, ми објекат 'Цепотина' можемо завршити до краја ове године".

Основно је схватити да војнополицијски комплекс "Цепотина" није пројекат 78. моторизоване бригаде из Врања, Копнене војске, Генералштаба Војске Србије или Министарства одбране, већ Владе и државе Србије. Држава мора да се прецизно изјасни. Ако држава каже *Не*, "Цепотина" ће бити још једна промашена инвестиција, са тешким финансијским, безбедносним и политичким последицама. У досадашњим изјавама најодговорнијих људи наше земље тешко је пронаћи и најмању могућност да ће бити донета негативна одлука.

Проблем је, изгледа, само у новцу, или се то тако чини. Наиме, недавно је из националног инвестиционог програма финансирано много пројеката, почевши од скијалишта на Старој планини и бесцаринских зона, па до уређења библиотека и музеја. Из програма је финансиран и ремонт војних авиона. Изградња базе "Цепотина" је и овог пута стављена у други план. Војницима и жандармима на југу Србије преостаје да се надају да ће се позитивно решење наћи и да ће наставак изградње војнополицијског комплекса убрзо почети. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимео Звонко ПЕРГЕ

ДРЖАВНА ГРАНИЦА У НАДЛЕЖНОСТИ ПОЛИЦИЈЕ

Чување и контрола државне границе Србије од 1. фебруара и званично је у надлежности полиције Србије. Тиме је Војска престала да обавља један од својих најзначајнијих задатака још од 1913, када јој је Уредбом краља Петра Првог Карађорђевића обезбеђење државне границе Србије постало обавеза.

Разменом повеља у просторијама МУП-а, министар одбране Зоран Станковић и министар унутрашњих послова у Влади Србије Драган Јочић означили су на симболичан начин крај процеса демилитаризације државне границе, окончаног преузимањем карауле Трговиште од Војске, 26. јануара ове године.

Гранична полиција сада контролише приближно 2.100 километара границе, са 39 станица и седам регионалних центара, према Мађарској, Румунији, Бугарској, Хрватској, Босни и Херцеговини и Македонији.

Демилитаризација гранична и успостављање граничне полиције били су, иначе, међу важнијим условима које је наша земља требало да испуни

на свом путу ка Европској унији. Тај обимни посао, за који је земљама у окружењу требало од три до пет година, Војска и МУП Србије завршили су за годину и по дана, што, према речима министра одбране Зорана Станковића, доказује висок ниво сарадње остварене између те две институције.

Поред размештања граничне полиције, у току је и успостављање потпуно новог компјутеризованог система контроле границе и граничних прелаза, познатијег као интегрисано управљање границама. Према речима министра полиције Драгана Јочића, тај систем подразумева једноставнији и ефикаснији проток људи и робе на граничним прелазима, али истовремено и ефикасније спречавање организованог криминала у његовом безобзирном походу преко граница. ■

Д. Г.

ПРИЈЕМ ЗА БРИТАНСКОГ АМБАСАДОРА

Британски амбасадор Стивен Вордсворт посетио је 5. фебруара министра одбране Републике Србије Зорана Станковића, на његов позив. У разговору је било речи о развоју билатералне сарадње у области одбране.

Амбасадор Вордсворт и министар Станковић су се сложили да је досадашња сарадња била на изузетно високом нивоу и да је пријем Србије у Партнерство за мир отворио могућности за још бољу сарадњу између две земље, на свим нивоима и у обостраном интересу.

ВОЈНИ ЛЕКАРИ И МЕДИЦИНСКИ ТЕХНИЧАРИ У НОРВЕШКОЈ

Представници Управе за здравство и Војномедицинске академије учествују од 5. до 16. фебруара на "Тактичком и траума курсу за учешће у мировним операцијама", који се одржава у Центру здружених санитарских служби Норвешке у Сесволмену.

Током двонедељног курса, лекари и медицински техничари из Војске Србије имаће прилику да чују каква су искуства норвешких колега током њиховог учешћа у мировној мисији у Авганистану.

На курсу учествују представници Војномедицинске академије, Војне болнице Ниш и војномедицинских центара Београд и Нови Сад. ■

РЕОРГАНИЗАЦИЈА ВОЈ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош, са сарадницима, боравио је 31. јануара у команди и јединицама Прве бригаде КоВ у Новом Саду, где га је о достигнутом степену али и проблемима који су утицали на изградњу борбене готовости јединице информисао пуковник Ђокица Петровић, командант бригаде.

Генерал Понош је, током боравка у бригади, обишао и њене јединице размештене у касарнама "Југовићево" у Новом Саду и "Бошко Палковљевић Пинки" у Сремској Митровици, где је, између осталог, присуствовао и извођењу практичних садржаја борбене обуке војника и старешина.

— Од формирања Прве бригаде КоВ прошло је шест месеци и ово је прилика да видимо где смо стигли, шта смо урадили, шта треба да поправимо и да ли смо на добром путу када су у питању организацијске промене. За месец дана завршавамо формирање и Друге бригаде КоВ у Краљеву, док ће преостале две бити формиране до половине године, па су поуке из ове бригаде више него корисне — рекао је генерал Понош, истичући да се ефекти професионализације Војске посебно виде у сремскомитровачком гарнизону, где је у саставу тенковских, механизованих и јединица ПВО бригаде заступљен веома висок проценат професионалаца.

— Финансијска средства која су до сада била планирана омогућавају нам да радимо свој посао, а ако буде могућности, како је најављено, планирано и одобрено, да користимо и средства из Мастер плана од продаје вишка војне имовине, то ће нам омогућити да сигурно своје задатке обавимо како ваља — рекао је генерал Понош приликом обиласка јединица Прве бригаде КоВ. ■

Б. М. ПОГАДИЋ



СЕМИНАР О ЕВАЛУАЦИЈИ ОФИЦИРА И ПО

СТАБИЛНИ КРИТЕРИ



Снимко Д. БАНДА

У оквиру програма билатералне војне сарадње Републике Србије и Сједињених Америчких Држава, у Дому Војске Србије у Београду одржан је дводневни семинар о евалуацији официрског и подофицирског кадра у оружаним снагама САД. Учествовали су припадници Управе за кадрове и Управе за школство Министарства одбране, припадници Генералштаба ВС и ко-

СКЕ НА ДОБРОМ ПУТУ



Снимио Б. М. ПОГАДИЋ

ДОФИЦИРА У ОРУЖАНИМ СНАГАМА САД

ЈУМИ ОЦЕЊИВАЊА



манди Оперативних и Копнених снага. Циљ семинара је да се учесници информишу о стандардима и принципима који важе у армијама држава које предводе процес евроатлантских интеграција.

Присутне је најпре поздравио генерал-мајор Слободан Тадић, начелник Управе за кадрове, а уводни предавач био је потпуковник Метју Џирард из Маринског корпуса САД.

Потпуковник Џирард је говорио о прилагођавању генералних критеријума оцењивања специфичностима службовања у маринским јединицама. Свих петнаест главних критеријума, који су детаљније разматрани током семинара, трпе свакодневно преиспитивање, јер се ваљаност оцењивања не проверава у кабинетима, него на бојном пољу које може бити на било ком делу глобуса.

У предавањима гостију из САД ближе су појашњени процеси вредновања официра и подофицира који се спроводе у пракси америчких оружаних снага. Посебан акценат стављен је на потребу да се током дужег периода успоставе стабилни критеријуми за оцењивање. ■

А. АНТИЋ

РЕФОРМА ВОЈНОГ ШКОЛСТВА

Прва верзија пројекта учења на даљину и питања у вези са процедуром и могућностима акредитације војних високошколских установа (Војне академије и Војномедицинске академије) и њихових студијских програма нашли су се на дневном реду састанка Радног стола 3 Групе за реформу одбране Србија–Нато који је недавно одржан на Војној академији.

Састанку је, поред представника Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије, Министарства просвете и спорта, оружаних снага Велике Британије и Француске, присуствовао ректор Универзитета одбране Републике Чешке бригадни генерал Рудолф Урбан као гост Радног стола.

Генерала Урбана примио је и начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић. Том приликом покренут је разговор о могућности размене војних студената између Србије и Чешке.

– Генералу Ковачевићу понудио сам могућност размене студената према принципу реципроцитета, или да само српски студенти студирају на Универзитету одбране Републике Чешке. То је понуда за основне студије, а да би се идеја реализовала потребно је да кандидати прво заврше курс језика – рекао је за *Одбрану* генерал Урбан. Он је додао и да ће се о тој теми подробније разговарати приликом узвратне посете представника Војске Србије која је планирана за крај фебруара. ■

С. С.

ИТАЛИЈАНИ У СПЕЦИЈАЛНОЈ БРИГАДИ

Трочлана делегација специјалних јединица Генералштаба оружаних снага Италије од 7. до 10. фебруара боравила је у посети Специјалној бригади Војске Србије.

Делегацију италијанских специјалних јединица, коју је предводио начелник штаба Здружене команде снага за специјалне операције капетан бојног брода Франческо Киона, примили су заступник начелника Оперативних снага Војске Србије пуковник Александар Живковић и командант Специјалне бригаде пуковник Илија Тодоров.

Поред обиласка полигона и вежбалишта на којима се изводи обука припадника специјалних јединица Војске Србије, гости су присуствовали и демонстрацији падобранских скокова и одређених облика противтерористичких дејстава, попут ослобађања талаци из возила или запоседнуте зграде.

Вишедневна посета представника Здружене команде снага за специјалне операције представља реализацију раније планираних и договорених активности у области заједничке обуке италијанских и српских специјалаца. После сагледавања услова за обуку специјалних јединица у Војсци Србије, гости из Италије имали су прилику да са својим домаћинима размене искуства о методологији оспособљавања припадника специјалних и противтерористичких јединица, али и да се детаљније договоре око предстојеће обуке у Србији и Италији. ■

Д. Г.

СЕМИНАР ВОЈНИХ ОБАВЕШТАЈАЦА

У Центру за мировне операције, 8. фебруара, завршен је дводневни семинар за припаднике Војне обавештајне службе, организован у оквиру билатералне војне сарадње између српских и америчких оружаних снага. Семинар је обухватио теме од значаја за организацију и функционисање војне обавештајне службе у времену које све више карактерише отвореност и јавност у раду, чак и оних делатности које су традиционално обавијене велом тајне.

Највише пажње поклоњено је месту и улози војне обавештајне службе у процесу доношења војних одлука. Двадесетак припадника обавештајне службе Војске Србије могли су од америчких колега да чују нешто више о концепцији, организацији и функционисању војне обавештајне службе на тактичком, оперативном и стратегијском нивоу. ■

А. А.



ЦЕНТАР ЗА ОБУКУ КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ У ПОЖАРЕВЦУ

КАКО СНАГА ПОСТАЈЕ СИЛА

Информатичка ера полако претвара рат у “видео-игру”.

Футуристи предвиђају развој робота хуманоида који ће бити способни да замене човека у борбеним дејствима.

Док се то не догоди људи ће, ипак, морати да уче како да буду војници.

Н овем се могу прибавити авиони и тенкови, модерни ракетни системи или врхунско стрељачко наоружање, али не и спремни, оспособљени војници. Ниједна војска света, без обзира на то колико улаже у савремену опрему, не занемарује обуку. Стратејским прегледом одбране дефинисани су правци и приоритети развоја и реформе оружаних снага. Важно место у том доктринарном документу, али и у стручним расправама које се воде како би се што безболније дошло до бројчано мање, а ефикасније војске, заузима концепт обуке. Да бисмо сазнали више о томе како се оспособљава војник Копнене војске данас и како би то у блиској будућности требало да изгледа, посетили смо Центар за обуку у Пожаревцу и разговарали са командантом пуковником Винком Марковским.

■ РЕФОРМЕ У ХОДУ

Центар за обуку Копнене војске у Пожаревцу формиран је 1. децембра прошле године када је престао да постоји 565. наставни центар. Према Стратејском прегледу намењен је за стручно-специјалистичку обуку родова Копнене војске – пешадије, артиљерије, оклопно-механизованих јединица, инжењерије и АБ-ХО. У току 2006. године започет је процес трансформације система обуке и, како пуковник Марковски каже, тај посао би 2007. требало да се оконча.

ПИСАЦ У ЧИЗМАМА

Пуковник Винко Марковски је пешадинач у души, како сам за себе каже. Човек који је цео живот провео у чизмама, на обуци и полигонима, а да ниједног тренутка није зажалио. Од 1. класе Војне гимназије и 31. класе Војне академије КоВ-а, преко 42. класе Генералштабне до 44. класе Школе националне одбране, текао је пут усавршавања команданта Центра за обуку Копнене војске.

На полицама у својој канцеларији држи десетине књига. У шали каже да у својој кући више нема где да их сложи јер сваке недеље набави по две-три нове. Међу бројним насловима видимо неке и са његовим потписом. Свој литерарни дар пуковник Марковски преточио је у две занимљиве књиге. Кратка и одсечна мисао његовог “војничког лексикона” понекад звучи реско као команда, а каткад сатирично као афоризам.



Пуковник Винко Марковски

– Предвиђено је да се до јуна ове године успостави седам регионалних центара за обуку. За сада постоје два. Такође, биће формирана четири центра за стручно-специјалистичку обуку – овде у Пожаревцу за Копнену војску, за Ваздухопловство и противваздухопловну одбрану у Батајници, за Логистику у Крушевцу, а у Горњем Милановцу ће се обучавати везисти и војници специјалности електронског извиђања и противелектронских дејстава. Поменути центри биће потчињени Команди за обуку која ће бити оперативниг нивоа – истиче саговорник.

само зато јер су из војнотериторијалног органа упућени у војску са одређеним ВЕС-ом. Први човек Центра изразито предност види у томе што су сви, како каже, “борбени родови” на једном месту, што омогућава упоређивање и сарадњу међу старешинама. Трошкови обуке ће, такође, бити смањени услед коришћења заједничке материјалне базе, полигона за обуку и смештајних капацитета.

Од искуства која је стекао на курсевима за мировне мисије и студијским боравцима у иностранству, пуковник Винко Марковски издваја посету мултинационалном центру за обуку Хоенфелд у Не-

– Трудићемо се да будемо на “линку” са тим јединицама како бисмо, на основу њихових сугестија, знали шта да поправимо или променимо.

Таквим решењем требало би да се избегне или бар умањи могућност да се војници обучавају за дужности, које из различитих разлога нису способни да обављају,

ПОДОФИЦИРСКИ КОР

У земљама НАТО и Партнерства за мир, чији смо од недавно чланови, у већој мери се брине о школовању подофицира и њиховом планском вођењу у служби. Извесно је да ће се радити на изградњи такозваног “подофицирског кора”. Командант Центра за обуку КоВ пуковник Марковски сматра да је неопходно успоставити ауторитет подофицира, као што је то случај на Западу, јер су они окосница обуке и командовања.

– Догађа се да нам младе старешине одлазе на дужности референата или руковаца магацинима у врхунцу снаге, када су у стању да највише дају. То је недопустиво! У нашем центру се трудимо да подофицире што више укључимо у обуку и дамо им на значају – одлучан је Марковски – а систем стимулативних мера је са тиме усклађен.

Када се војска професионализује и начин школовања подофицира биће битно измењен. Пуковник Марковски каже да је једна од идеја да се подофицири бирају од најбољих професионалних војника. На основу препоруке командира и команданта, војници ће се после најмање годину дана службе упућивати на обуку за командире одељења и тако стицати подофицирска звања. Разматра се и могућност да најуспешнији подофицири временом стекну и официрска звања.

Он каже да би се у том случају регрути по пријему на службу војног рока упућивали у регионалне центре где би пролазили прву фазу првог периода обуке. Тамо би се њихове склоности и способности пратиле и проверавале, па би се на основу процене старешина упућивали на шестонедељну специјалистичку обуку.

До јуна 2007. овакав концепт неће бити остварив, па ће до формирања регионалних центара војници у Пожаревцу проводити цео први период обуке.

– Команда за обуку биће одговорна за индивидуалну оспособљеност војника која је и основ било каквог даљег усавршавања – подсјећа пуковник Марковски и додаје да ће у јединицама у које се војници буду упућивали морати да се настави са квалитетном обуком на нивоу тактичких јединица.

ОБУКА ПРОФЕСИОНАЛАЦА

Систем обуке који би од јуна ове године требало да заживи ипак је привремено решење јер ће се до 2010. вероватно прећи са рочног на професионални састав. Тада ће постојати мањи број регионалних центара, три или четири, у којима би се спроводила селективна обука. Према речима пуковника Марковског, једно од могућих решења било би да се кандидати за професионалне војнике упуте на дванаестонедељну обуку у регионалне центре. Уколико задовоље критеријуме, узевши у обзир њихове склоности и способности, слали би се на обуку у трајању од 24 недеље у неки од специјализованих родовских центара. Након тога стицали би звање професионалног војника и потписивали уговор на годину дана. Марковски каже да би се овај начин могао примењивати за младиће који нису служили војни рок, док би се за оне који су ту обавезу регулисали, организовала само специјалистичка обука. Стално праћење и оцењивање се подразумевају, што би значило да кандидат уколико не задовољи критеријуме или не положи одговарајуће тестове бива искључен са обуке. Такође, пуковник сматра да ће ова професија, у складу са захтевима, бити и одговарајуће награђена.

мачкој. Тамо је искусио многе предности оспособљавања војника у земљама НАТО. Он сматра да наше старешине ипак веома успешно могу парирати колегама из америчке или немачке војске, уз уважавање њихове технолошке надмоћи.

■ СВЕ ЗА ОБУКУ

Центар за обуку Копнене војске у Пожаревцу јединица је рана бригада потчињена Команди Копнених снага. У саставу Команде има командну чету у оквиру које постоје: вод за обезбеђење и логистички вод. У оквиру батаљона за обуку, који је такође постројен по новој формацији, налазе се чете за обуку пешадије, ОМЈ, артиљерије и инжењерије. Чета за стручно-специјалистичку обуку подофицира је самостална и ове године школује само ученике рода оклопно-механизованих јединица.



МУШКИ ПОСАО

Војник Иван Здравковић из Алексинца у Центар за обуку дошао је у децембру, са најмлађом класом регрута. Данас ће први пут у животу бацити бомбу. Каже да нема страха.

– Другари који су већ били у војсци покушали су да ме уплаше са причама о тешкоћама и неподношљивој дисциплини. Убрзо сам схватио да су то биле само шале. У мом крају је традиција да се служи војска – одлучан је Иван. – То је мушки посао!

– Рано устајање ми баш и не прија – признаје он и погледом тражи командира – али сам се већ навикао!

Као и већина војника Иван је задовољан исхраном и смештајем, каже да није размажен. Другови су га добро прихватили. Командири такође.



У Центру је све подређено обуци. Искусније старешине радо помажу млађим колегама у припреми, а и сам командант често се налази на стрелиштима и полигонима чак и као извођач обуке или руководилац гађања. Пуковник Марковски је задовољан већином регрута који код њега долазе на обуку. Проблем представља, каже он, 10 до 15 одсто младића који у јединицу долазе са криминалним досијеима, склоностима ка наркоманији или без било каквог образовања. Ипак, у периоду прилагођавања ментално-хигијенски тимови у батаљону, са психолозима и старешинама, у највећој мери идентификују војнике који могу бити узрочници ванредних догађаја и шаљу их на процену способности. Командант каже да се свакодневно у Центар упућују војници којима је прекинуто цивилно служење. Са поносом нам открива да у каснијем разговору са њима скоро сви кажу да не би ни почињали служење у цивилству да су знали како ће се са њима поступати у Војсци.

Потпуковник Сениша Видаковић, начелник реферата за оперативне послове у батаљону за обуку, проблем види у слабој фи-

зичкој припремљености младића који долазе на служење.

– На улазним физичким проверама велики број војника није у стању да задовољи критеријуме, па смо принуђени да се више ангажујемо на побољшању њихове кондиције – каже потпуковник Видаковић кога смо срели на гађању ручном одбрамбеном бомбом на полигону “Пескови”. У разговору о међуљудским односима у јединици, нарочито између старешина и војника, Видаковић напомиње да се у његовом батаљону води рачуна и о потребама и проблемима младих људи који су одлучили да обуку униформу.

– Неформални разговори о породици, музици, девојкама, изласцима... Све то је начин превентивног деловања у смислу спречавања ванредних догађаја – подсећа Видаковић. Са његовом оценом слаже се и капетан Владислав Ђорђевић, заменик командира наставне чете ОМЈ.

– Задовољан и смирен човек обично не испољава неприлагођено понашање. Овде бомбом гађа 160 војника и као што видите, нема проблема нити простора за непредвиђене ситуације. Полазна линија, муницијска станица, ватрена линија... Све се одвија у најбољем реду, а нико од старешина не мора да виче нити превише опомиње – каже капетан Ђорђевић док се смена од двадесетак војника у колони креће ка бетонском заклону.

– Додуше, од како радим у Центру једва да сам успео два пута да изведем гађање бомбом. Обично ме у томе предухитри пуковник Марковски – у шали признаје млади капетан. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимео Звонко ПЕРГЕ



АКРЕДИТАЦИЈА ВОЈНИХ ВИСОКОШКОЛСКИХ УСТАНОВА

Све државне и приватне високошколске установе у Србији које желе да добију акредитацију мораће до утврђеног рока да испуне стандарде, пре свега у погледу наставног кадра, простора, опреме и програма, иначе ће изгубити дозволу за рад. У војним високошколским установама, које такође желе да се акредитују, кажу да испуњење постављених стандарда неће бити већи проблем али да им је, на том путу, главна репрека то што се у *Закону о високом образовању Србије* војно образовање – нигде не помиње.

У ПОТРАЗИ ЗА КОМПРОМИСОМ

Крајем прошле године у Србији је званично почела акредитација државних и приватних високошколских установа. Завршетак процеса, који тренутно пролазе више школе, предвиђен је за јун 2009. године, а претпоставља се да ће захтеве за акредитацију поднети око двеста високошколских установа у Србији. Стандарди за акредитацију објављени су 24. новембра у "Службеном гласнику". Захтеве ће разматрати Комисија за проверу квалитета и акредитацију, и уколико установа испуњава све неопходне стандарде биће јој издата дозвола за рад.

Шта се под акредитацијом подразумева? Реч је о процесу провере испуњености, пре свега, кадровских, просторних и техничких услова високошколске установе за обављање образовне, односно научноистраживачке делатности. Акредитација је предвиђена *Законом о високом образовању* који је ступио на снагу 10. септембра 2005. и који у потпуности уграђује *Болоњску декларацију*. Спроводи

се у складу са стандардима које је, на предлог Комисије за акредитацију и проверу квалитета, донео Национални савет за високо образовање. Полазна основа, приликом писања тих стандарда, биле су смернице за гаранцију квалитета које је Европска мрежа за гаранцију квалитета (ENQA) предложила на Министарској конференцији одржаној у Бергену 2005. године. На тај начин се на плану високог образовања у Србији гарантује европски квалитет и омогућава признавање наших диплома у Европском простору високог образовања (ЕНЕА) којој ће, по *Болоњској декларацији*, бити успостављен до 2010. године.

■ ВОЈНА АКАДЕМИЈА

Ради добијања акредитације од Комисије за акредитацију Републике Србије, на седници Наставно-научног већа Војне академије недавно је одлучено да се покрене пројекат самоевалуације којим ће се вредновати сви значајни параметри заступљени у образовном



простору Србије, а којима се условљава добијање акредитације. Пројекат ће водити декан Војне академије пуковник проф. др Жозе Сивачек и помоћник начелника Војне академије за ресурсе пуковник др Душан Регодић, иначе наши саговорници, који се надају да ће се до краја године радни материјал пројекта наћи пред Наставно-научним већем на усвајању.

На питање зашто је Војној академији ВС потребна акредитација, пуковник Сивачек одговара да Академија тражи своје место у систему академских институција због тога што ту припада и зато што се акредитацијом обезбеђује јавна сертификација прихватљивог квалитета.

– Да бисмо стигли до акредитације неопходно је да решимо три проблема, односно пређемо три корака. Први је да допринесемо да се нормативно-правни систем државне заједнице СЦГ, из кога долазимо, усклади са оним Републике Србије, у коме желимо да се акредитујемо. Други корак био би да надлежна министарства, Министарство одбране и Министарство просвете и спорта, нађу заједнички језик о месту Војне академије у целом систему образовања. То значи да се мора тачно препознати колико је Академија образовна и научна институција, а колико војна. Трећи корак била би афирмација Војне академије у универзитетској и академској заједници Србије као и свих који у њој раде и образују се – каже пуковник Сивачек.

Утврђеним правилницима (*Правилником о стандардима за самовредновање и оцењивање квалитета високошколских установа, Правилником за спољашњу проверу квалитета високошколских установа, Правилником о стандардима и поступку за акредитацију високошколских установа и студијских програма*) регулисани су основни стандарди који се односе на кадар високошколске установе, простор и опрему. Тако се њима, рецимо, одређује да од укупног броја наставника, најмање 70 одсто мора бити у сталном радном односу са пуним радним временом, да број студената који се уписују мора бити усклађен са кадровским, просторним и техничким могућностима, да високошколска установа мора да обезбеди четири квадрата простора за рад по студенту у једној смени, да мора постојати најмање једна информатичка учионица са 20 рачунара, да у библиотеци мора бити најмање хиљаду уџбеника из којих се изводи наставни процес и још много тога.

Питамо пуковника Регодића колико је Војна академија близу или далеко од испуњења поменутих стандарда?

– Војна академија је, као високошколска образовна институција, последњих 20 година настојала да ради управо онако како се у појединим сегментима *Болоњске декларације* и прописује. Ту, пре свега, мислим на провере које су постојале у реализацији наставног процеса, колоквијуме, парцијалне испите, процедуре за израду стручних радова на генералштабном и командно-штабном усавшавању, које још морамо да надоградимо. Оно што је посебно важно, а што морамо да урадимо, јесте да наставник размишља о студенту као о партнеру, да се свакодневно припрема и бори за излазни квалитет. То је важно зато што ће он, на основу тога што ће да га вреднује студент, морати да полаже рачуне, што до сада није био случај – каже пуковник Регодић.

■ КАКО ДО ЗАКОНСКИХ РЕШЕЊА

Недостатак финансијских средстава последњих деценију и по утицао је на заостајање Војне академије у техничко-технолошком смислу за светским трендовима. Иако је, према речима пуковника Регодића, више од 90 одсто наставничког кадра у Академији информатички писмено, они не могу да искористе то знање у преношењу информација студентима због недостатка компјутерске опреме у учионицама. Академија нема ни библиотеку опремљену са рачунаром и Интернетом, а тек је у плану да свака студентска соба добије рачунар.



Када се говори о акредитацији, актуелна је и сарадња Војне академије са цивилним факултетима (Факултетом безбедности, Факултетом организационих наука, Машинским, Електротехничким и Саобраћајним факултетом). Питање које се поставља јесте да ли Академија у тај процес улази као акредитована институција или акредитује само своје програме.

УКИНУТИ ОГРАНИЧЕЊА

О статусу и третману научног и наставничког кадра Војне академије на цивилним факултетима Београдског универзитета начелник Управе за стратегијско планирање Министарства одбране проф. др Митар Ковач каже:

– Из неких, нама недовољно познатих па и неоправданих разлога, високо квалификован и компетентан наставнички кадар из Војне академије (са признатим звањима нивоа редовних професора) не може да се укључује у рад комисија за докторске, магистарске и специјалистичке радове на цивилним факултетима Београдског универзитета. То није случај са факултетима у другим градовима у Србији, а нити у другим републикама бивше СФРЈ. С друге стране, Војна академија ангажује одговарајуће профиле стручњака за своје потребе са цивилних факултета посебно са Београдског универзитета. Имајући то у виду, као и степен интегрисаности војног школства у образовни систем Републике Србије, сматрамо да треба укинути ограничења такве врсте за признате војне стручњаке и научне раднике и у Београду. На тај начин би и факултети са Београдског универзитета показали потребну транспарентност у сарадњи у јединственом образовном систему у друштву, као што то чине други, па и Војна академија.

ПРЕДУСЛОВ УСПЕШНОСТИ

О значају војног образовања, као предуслова за успешно функционисање Војске, говори чињеница да је у Презентационом документу, који је израдила наша земља поводом приступања Партнерству за мир, своје место нашло и војно образовање. У претходних годину дана утврђене су пројекције развоја војног образовања чему су претходила два значајна пројекта којима је утврђен профил официра Војске Србије и правци реформе система војног образовања.



– Према тренутној ситуацији, тражили смо да акредитујемо одређене модуле где би наши студенти добијали заједничке дипломе Војне академије и једног од факултета Београдског универзитета. Дакле, ту се не ради о акредитацији институције већ програма и садржаја који су обојано прихватљиви. На крају крајева, вероватно убудуће неће бити исплативо да сви раде све већ ћемо са неким факултетима наћи заједничке програме, док нама остају садржаји које нико сем нас нема – каже пуковник Сивачек.

У Војној академији истичу да до законских решења која би омогућила да она буде акредитована као институција Републике Србије за сферу високог образовања, а што је њен крајњи циљ, може да дође уколико та установа прихвати, као основни модел нормативног регулисања, *Закон о високом образовању* наше државе са свим елементима *Болоњског процеса* и да, у оквиру тога, својим подзаконским актима нађе до краја дефинисан модел функционисања. Или, другим моделом, којим би високо војно образовање остало у оквиру система одбране, односно система војног школовања. Ипак, искуства земља у транзицији које су примениле такво решење говоре да је у оквиру јединственог европског простора високог образовања то пут којим се теже иде.

О томе професор др Емилија Станковић, помоћник министра просвете и спорта за више и високо образовање каже:

– Војна академија се постепено интегрише у систем високог образовања Србије посредством студијских програма за стицање заједничке дипломе са сродним факултетима, који су предвиђени *Законом о високом образовању*. Предстоји нам још и њено формално увођење у систем и то уз измене и допуне *Закона о високом образовању*, чиме би се Војној академији омогућило да на основу споразума са одређеним универзитетом уђе у његов састав. У Закону је таква могућност већ предвиђена за Полицијску академију. У складу са изменама и допунама Закона, обавиле би се и одговарајуће измене и подзаконских аката.

■ ВОЈНОМЕДИЦИНСКА АКАДЕМИЈА

Војномедицинска академија је установа у којој се традиционално, под једним кровом, обављају три различите делатности које су тесно повезане. Примењујући најсавременије методе у лечењу у њој се долази до сазнања да још постоје непознанице у медицини. То сазнање представља неисцрпан извор идеја на основу којих се, у истој кући, раде истраживачки пројекти и њима покушава доћи до решења којима ће се затворити круг применом у пракси. Такође, на ВМА се изводи настава, због чега јој је за даљи рад неопходна акредитација односно дозвола, у овом случају, у области образовања. Међутим, већ помињаним *Законом о високом образовању Србије*, када је реч о акредитацији, не препознају се институције које немају основне, дипломске студије и ту настаје проблем.

Како помоћник начелника ВМА за школовање и научноистраживачки рад професорка Мирјана Животић-Вановић каже, тој институцији потребна је акредитација последипломских студија које она има разноразних усмерења, стручних и научних, али је за тако нешто потребно и изнаћи модел.

РАДНИ СТО ТРИ

Питањима реформе војнообразовног система посебно се бави Радни сто 3 Групе за реформу Србија–Нато на чијем челу се налази пуковник Александар Савић. Он истиче да процес акредитације образовних установа и њихових програма, самовредновање и спољно вредновање, представљају један од најосетљивијих, али и неминовних процеса који предстоје војним високошколским установама. У њега се укључују ВА и ВМА, а питање акредитације било је и тема недавно одржаног састанка Радног стола 3.

– За разлику од Војне академије, која има дипломске студије, али се цивилним системом образовања и даље не препознају области које се у њој првенствено изучавају, медицину, стоматологију и фармацију, у којима ми образујемо, тај исти систем познаје, али не и институцију која је без дипломске наставе. То значи да ВМА у процес акредитације не може да крене док неко не каже да је овој држави потребна едукација која се у њој пружа и док не пронађемо начин на који ћемо премостити проблем са дипломском наставом. Као кућа ми апсолутно желимо да будемо својерсна наставна база за дипломску наставу са медицинског, стоматолошког и фармацеутског факултета, али то сада није могуће јер да бисте били база за медицинске науке ви морате да будете здравствена установа у мрежи здравствених установа Србије, што ВМА тренутно није. То, додуше, не би решило проблем акредитације, али сматрамо да бисмо бар били ближи решењу – каже професорка Вановић.

Иако је добијање акредитације у суштини форма, она, верује наша саговорница, неће бити проблематична када се пронађе начин на који ће се ВМА укључити у образовни систем Србије. Због тога у ВМА не чекају да други предузму иницијативу већ то сами чине, покушавајући да пронађу могућа решења проблема на основу искустава других.

– Међу могућим решењима која назиремо налази се и идеја да се удружимо са неким од медицинских факултета у земљи или, можда, да применимо решење слично ономе у Чешкој Републици где имају свој војни медицински факултет. Систем одбране земље захтева да се на пољу медицинских наука изучавају области које се у цивилном образовном систему не изучавају или се то чини у скромном обиму. Реч је о областима у којима, управо због тога што припадамо систему одбране, имамо знање и богато искуство. Поред тога, сигурни смо да је мало оних који би се одrekli нашег доприноса који смо деценијама давали цивилним здравственим и научним институцијама. Међутим, још је рано говорити о правом решењу – сазнајемо од саговорнице која наглашава да се до краја године мора наћи модел.

Сличан проблем ВМА има и са акредитацијом као научна установа, али се у том погледу даље одмакло пошто је Министарству за науку и заштиту животне средине већ предата неопходна документација и постоје гаранције да ће процес бити завршен ових дана.

О Војномедицинској академији професорка Емилија Станковић каже:

– Министарство просвете и спорта учиниће све што је у његовој моћи да војне високошколске установе постану саставни део система високог образовања у Србији, а што је, наравно, један од услова за нашу евроатлантску интеграцију. Од недавно, ВМА је ушла у причу о акредитацији, тако да нам предстоји да нађемо најбоље решење које би било у интересу свих грађана, посебно ако имамо у виду значај те институције за земљу.

На крају, сви наши саговорници верују да ће одговарајући компромис бити постигнут, што је у интересу не само војног већ читавог образовног система Србије. ■

Сања САВИЋ



КУРСЕВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Време када су на све бројније семинаре, курсеве и друге облике стручног усавршавања у иностранству, уместо изразитих војних стручњака, неретко, одавде одлазили тек малобројни добри познаваоци енглеског језика, остало је иза нас. Поред наставе на основним студијама, у Војној академији се данас организује и неколико различитих интензивних и убрзаних курсева енглеског.

ПОЛИГЛОТЕ НА ЦЕНИ

Суласком Бугарске и Румуније у Европску унију, за администрацију најмлађе “федерације” Старог континента настале су нове, мада не и непремостиве тешкоће, јер слична искуства најбројнији парламент “старе даме” имао је и пре две године, када је Унија у званичну употребу увела још девет језика. Са нова три, бугарским, румунским и ирским, од јануара ове године у Европској унији равноправно се користе 23 званична језика, међу којима, поред “дипломатског” француског, последњих десетак година превагу, свакако, односи енглески. Опредељење за “језичку равноправност” чланица, Европској унији доноси не само финансијске тешкоће, већ и мноштво других мука и невоља.

У Бриселско седиште Европске уније свакодневно на посао долази готово хиљаду преводилаца, који на више од 20 језика преводе тоне и тоне материјала предвиђених за многобројне састанке дипломатских, финансијских, привредних, образовних, културних и других представника земаља чланица. Само преводилачке услуге, односно омогућавање вишејезичке писане и усмене комуникације, превођење материјала за Интернет и преписивање готово сто хиљада страница разних прописа Европску унију коштају више од осамсто милиона евра годишње.

■ РАВНОПРАВНИ ТРЕТМАН

Поред француског и енглеског језика, у земљама Европске уније масовније се користе још немачки, шпански и италијански, којима говори више од половине становништва Уније. Пошто грађани оних земаља, чланица Уније, којима ти језици нису матерњи, с правом не желе да се одрекну свог језика, у Европској унији су одлучили да, равноправним третманом свих језика који се користе у уједињеном делу Старог континента, још једном транспарентно докажу своје опредељење за равноправност и одрицање од поделе на “велике и мале” народе.

Ипак, не само зарад једноставније комуникације, у Европској унији су опредељени за масовније учење водећих светских језика. Планирано је да, до друге деценије овог века, грађани

Потпуковник Никола Кајтез,
начелник Центра за учење
страних језика



Уније, посебно млађи, познају и активно користе, бар два страна језика. Без тога, сматрају, тешко је задобити статус Европљанина, односно цивилизованог грађанина. Посебно је занимљива иницијатива да све земље чланице Европске уније усвоје идентичне методе за савлађивање наставе из области страних језика и утврђивање нивоа стеченог знања и вештина. Пошто је за остваривање замишљеног потребан не само велики новац већ и велико разумевање и ангажовање администрације, курсеви страних језика по јединственом програму за сада се организују само за посланике Европског парламента. То ће допринети, сматрају у скупштини најстаријег континента, да се за деценију, или две, много боље разумеју, најпре представници различитих народа, а затим и други грађани Европске уније.

Пријем Србије у Партнерство за мир и њено опредељење за све активније суделовање у европским интеграцијама, подразумева и квалитетну припрему за масовније и ангажованије учешће у форумима и организацијама Европе. Боље и свестраније познавање страних језика тек је део те припреме, која у Војсци траје већ неколико година. У Центру за учење страних језика у Војној академији у току је трећи тромесечни курс енглеског језика по стандардима STANAG, што, свакако, даје довољно времена за обимнију и исцрпнију анализу квалитета стеченог знања. На валидност и објективност оцене несумњиво утиче и недавно обављено прво тестирање за добијање сертификата STANAG 60001, на коме су постигнути завидни резултати. Наравно, не заборављамо ни многобројне припаднике Војске који своје знање енглеског свакодневно доказују у иностранству.

■ ФАЗНО ОСПОСОБЉАВАЊЕ

Време када су на све бројније семинаре, курсеве и друге облике стручног усавршавања у иностранству, уместо изразитих војних стручњака, неретко, одавде одлазили тек малобројни добри познаваоци енглеског језика, остало је иза нас. Заслугу за то, свакако, имају и професори Центра за учење страних језика Министарства одбране. А њих је, ма како то невероватно звучало, одвећ мало за нарасле потребе, посебно кад је реч о учењу енглеског језика у Војсци. Поред наставе на основним студијама, у Војној академији се данас организује и неколико различитих интензивних и убрзаних курсева енглеског. У свим гарнизонима Војске Србије у току су тромесечни курсеви почетног нивоа, а у одређеним јединицама се размишља и о увођењу специфичног, фазног оспособљавања за STANAG.

Иако енглески језик, због познатих разлога, несумњиво има приоритет, у Војној академији се не занемарују ни други страни језици, па ће тако, крајем фебруара, почети интензивни четворомесечни курсеви руског, француског, италијанског, немачког и грчког језика. Последњих година већа пажња поклања се и ученицима Војне гимназије, па се неки од њих, на убрзаним курсевима страних језика већ припремају за школовање у некој од страних војних академија.

ПОТВРЂЕНА ИСКУСТВА

Испит који следи после курса и сертификат STANAG само су круна тромесечног напорног рада и наставника и слушаоца. Ако желе да имају успеха, поред 30 часова недељно у Центру, слушаоци треба да одвоје бар још неколико сати дневно за учење код куће, што није баш увек изводљиво. Ипак, интензивни тромесечни курсеви су свуда у свету прихваћени као најефикаснији облик учења страних језика. Та искуства потврђена су и код нас. На првом испиту за STANAG постигнути су веома добри резултати, ближе трећем, него другом степену, за који су, практично, полазници тромесечних курсева и оспособљавани.



Професори интензивног курса
енглеског језика



Професор Марин Маркош

Напори Војне академије и Центра за учење страних језика да што већи број припадника Министарства одбране и Војске, поред једног, савлада и други страни језик, очигледно, ни су мали. О томе сведочи и потпуковник Никола Кајтез, начелник Центра:

– Највећу пажњу сада поклањамо савлађивању енглеског језика, мада не заповестљамо ни друге. Недавно су убрзани курс енглеског завршили здравствени радници који се припремају за одласак у мировне мисије, у току је и курс за наставнике Војне академије, а оно чему стремимо јесте организовање курса српског језика за странце, чланове страних амбасада, привредних представништава и других, верујем, све бројнијих међународних установа и институција у нашој земљи.

На интензивном тромесечном курсу енглеског језика, специфичној припреми за стицање сертификата STANAG, ангажовано је десетак наставника, од којих је само пет стално запослено.

– Сврха тих курсева је да се слушаоци, што пре, оспособе за коришћење енглеског језика у професији којом се баве – каже професор Марин Маркош. – Томе треба да послужи и специфични уџбеници које користимо на часовима, али и материјал који припремају сами наставници. "Катрејн" је један од најбољих уџбеника енглеског језика, у Великој Британији је недавно и награ-



ђен као најуспешнији те врсте, а користе га и многе друге земље у којима се спроводи Програм за учење енглеског – PELT. Наш је циљ да ниво знања полазника курса подигнемо за бар један степен и тако их припремимо за активније учествовање у мировним операцијама и мисијама. Поред специфичног “језика струке”, слушаоци током та три месеца савлађују и основе општег и пословног енглеског, што им помаже да се споразумевају са странцима, да користе литературу на енглеском језику, да успешније користе Интернет...

Наравно, није тешко само слушаоцима. Много напора је потребно и професорима, нарочито за свакодневну припрему наставе. Није реткост да се у зборници западене жива расправа око неког војног, не тако често коришћеног термина. Ниједног тренутка наставници не губе из вида да их у учионицама чекају врсни познаваоци војне струке, артиљерци, морнари, пилоти...

– Нажалост има нас веома мало, тако да нема времена чак ни за преко потребно усавршавање у иностранству. Било би добро, посебно ако за неколико месеци у Центру буде организован и курс за STANAG 3, да наставници чешће него до сада одлазе на дидактичке и методичке курсеве у друге земље, да размењујемо искуства са колегама, професорима енглеског језика, који имају исте, или сличне тешкоће. Иако ови курсеви не могу суштински да се мењају, садржински могу да се побољшају, да се учине разноврснијим, занимљивијим. Искуства других су нам значајна и због квалитета тестова и метода тестирања. На крају, само у поређењу с другима можемо квалитетно и објективно да оценимо сопствени рад – сматра професор Маркош.

Своје мишљење о курсу имају и полазници. После првог месечног тестирања, они који су нешто више радили, или имали довољно предзнања, углавном су задовољни оценама. Другима остаје да у наредном периоду “запну” и стигну оне најбоље.

– Много се ради – директан је старији водник Андрија Радић. – Курс је изузетно динамичан, свакога дана научимо мноштво нових речи, граматичких правила, шаблона... Литература је обимна, чак имамо и речник војних термина, додуше, само на енглеском, нема превода на српски. Зато сам купио речник, стандардни, није баш јефтин, што изненађује, ако знамо да нација не стоји добро с познавањем страних језика – подвлачи Радић, док капетан Бобан Павловић негодује што је курс од првог дана на енглеском. – Наши наставници као да не знају српски. Од кад уђу у учионицу, говоре само енглески. Не би било лоше да некад понешто и преведу, да објасне на српском. Мада, сад сам већ навикао, било ми је тешко првих дана.



ЗАДОВОЉАВАЈУЋИ УСЛОВИ

Слушаоци интензивног курса енглеског језика у Центру за стране језике имају све услове за квалитетан и ефикасан рад. Шест свакодневних часова подељено је на војни (military) и стандардни (general) енглески и вештине (skills) на којима се слушаоци практично оспособљавају за квалитетније коришћење четири језичке вештине – слушање, читање, писање и говор. Неколико часова недељно слушаоци проводе и у Кабинету за самостално учење енглеског језика, у коме поред десетак рачунара, неколико касетофона и телевизора, могу да користе и богату литературу на енглеском језику. Од речника, преко књижица с приповеткама, чији је вокабулар прилагођен појединим нивоима знања, до дискова за мултимедијално учење.

Драгана Мандарић истиче да редовно ради код куће, најмање сат и по.

– И то је мало. Срећом, доста научим на часовима и у кабинету за самостално учење. Литература је одлична, а наставнице се труде да што више кажу, објасне, покажу. Кад видим колико напора улажу да што боље савладамо градиво, колико се и сами ангажују, није ми тешко да учим, иако ме сви ови војни појмови мало и замарају. Ипак, верујем да није узалуд.

Капетан прве класе Марко Марковић истиче да би значајни

допринос масовнијем и квалитетнијем савлађивању енглеског у овом времену могла да да и “Одбрана”, посебно ако би на својим страницама донела преводе многобројних скраћеница које користи НАТО:

– Не би било лоше да се у кампању масовнијег учења енглеског у Војсци укључи и једини војни лист, посебно због оних припадника Министарства одбране и Војске који немају прилику да похађају курсеве. Свима би то користило, и нама који учимо у Центру, и студентима Војне академије и онима који, због обавеза у јединицама, немају времена за вишемесечне курсеве – подвлачи капетан Марковић. Поручник бојног брода Драган Савић напомиње да је потребно заиста много рада и учења, посебно на часовима, да се постигне жељени резултат.

– Позив официра тражи стално усавршавање и доказивање. Последњих година завршио сам неколико стручно-специјалистичких курсева, али овде сам се поштено ознојио. Шест часова дневно је превише, тешко је задржати потребан ниво концентрације, посебно пред крај радног дана – каже Савић.

Знање енглеског језика више није привилегија имућних и високообразованих. Оно је у условима свеprisутног Интернета и брисања државних граница постало насушна потреба цивилизованог човека. Срећом, одговорни у Министарству одбране и Војсци схватили су то још пре неколико година. На време. ■

Душан ГЛИШИЋ

Снимили Г. СТАНКОВИЋ и Д. БАНДА

С п е ц и ј а л н и п р и л о г

АРСЕНАЛ 2

МОДЕРНИЗОВАНИ ОКЛОПНИ
ТРАНСПОРТЕР БТР-50РК

**ВОЗИЛО
ВИШЕСТРУКЕ
НАМЕНЕ**



ШВАЈЦАРСКИ
ШКОЛСКИ АВИОН
PILATUS PC-21

**ЛЕТЕЛИЦА
СТРЕЛАСТИХ
КРИЛА**



ИТАЛИЈАНСКИ
НОСАЧ АВИОНА
CONTE DI SAVOUR C-552

**МОДЕРНИ
РАТНИ
БРОД**



ШИФРА



АБАКАН

Појава АН-94 изазвала је велике полемике у западним војним круговима, али је убрзо свима постало јасно да се ради о веома унапређеној јуришној пушци. Сада је полемика прерасла у забринутост, а многи западни стручњаци питају се каква је то пушка АН-94 када Руси мењају још непревазиђени *калашњиков*.

однео победу конструкторском тиму Калашњикова. Конструктор се звао Генadiј Николајевич Никонов.

ПОУЧНО АМЕРИЧКО ИСКУСТВО

Војника 21. века требало би да одликује велика аутономност на борбеном пољу, па би, стога, и ново стрељачко наоружање (јуришна пушка) морало да се прилагоди том циљу. Поред стрељачког наоружања инсистира се и на лакој подршци пешадинцу у виду калибра од 20 до 40 mm. На Западу то и није представљао неки велики проблем, пошто су Американци ангажовали огромна средства и водеће међународне конзорцијуме. Тако је на пример за оружје задужен "Heckler & Koch", за муницију "Dynamit Nobel AG", а за побољшане и унапређене оптоелектронске системе, посебно системе за контролу ватре – "Contravers Brasher System", док су за пратећи хардвер и софтвер задужене, између осталих, фирме "Picatinny Arsenal", "Motorola", "Omega", "Raytheon". Крајњи производ био је OICW (Objective Individual Combat Weapons) – оружје које се састоји од две цеви (различитог калибра) и малог компјутера који је у ствари нишанска справа.

То оружје је више наликовало пушкатама које се користи у филмовима о ратовима звезда него стварном оружју војника пешадинача 21. века. Доња цев је у калибру 5,56 mm, а горња 20 mm. Нишанска справа, односно компјутер, мери даљину до циља, брзину кретања циља, брзину ветра, притиска, анализира добијене податке и препоручује нишанску тачку приликом гађања, како са калибром од 5,56 mm тако и са 20 mm. Међутим, већ се у току тестирања постављало питање да ли војник



САДРЖАЈ

РУСКА ЈУРИШНА ПУШКА АН-94	
ШИФРА АБАКАН	32
ЛАКИ МИТРАЉЕЗ ПЕЧЕНЕГ	
ЕФИКАСНИЈИ ОД СЛАВНОГ ПРЕТХОДНИКА	36
САМОХОДНА ТОП-ХАУБИЦА КОАЛИЦИЈА СВ	
ДВОЦЕВНИ ГРОМОВНИК	40
ХАУБИЦА 155 mm CAESAR	
ПРОЈЕКАТ НА СВОЈУ РУКУ	42
СУДБИНА ПОДМОРНИЦЕ ТИПА 214	
ПАПАНИКОЛИС УВЕЛИКО КАСНИ	47
АДУТИ БРИТАНСКЕ КРАЉЕВСКЕ МОРНАРИЦЕ	
ПРЕПОРОД КРАЉИЦЕ МОРА	48

Уредник прилога
Мира ШВЕДИЋ



ГЕНАДИЈ НИКОНОВ

Генадиј Николајевич Никонов, руски конструктор стрељачког наоружања, рођен је 11. августа 1950. Дипломирао је 1968. године у техничкој школи. Убрзо се запошљава у *ИЖМАШ*, где су му и родитељи провели радни век. Намеће се челницима фабрике својом заинтересованошћу и опседнутошћу за конструкцијским решењима подводних и ваздушних пушака и спортског оружја. Убрзо га постављају за руководиоца конструкторског одељења у фабрици. Славу је, ипак, доживео решавањем новог начина принципа рада код јуришне пушке АН-94. Због тог успеха проглашава се деведесетих година за конструктора године, али је највеће признање добио када је тадашњи председник Совјетског Савеза Михаил Горбачов лично дошао у *ИЖМАШ* и пустио у серијску производњу његову пушку АН-94.

пешадица 21. века, да би успешно руковао овом модерном и футуристичком јуришном пушком, треба да прође убрзани курс за пилота суперсоничног авиона.

У току тестирања тих система догодиле су се и незгоде у којима су гинули или били тешко рањавани они који су држали у рукама те јуришне пушке. То се дешавало јер је тражено да се код класичних упаљача за гранате 20 mm постави чип који ће примати наређења од нишанске справе (компјутера) и сам одређивати моменат детонације експлозивног пуњења у гранати. Тако су у три случаја нишанска справа и чип у гранати погрешно одрадили посао па се експлозија десила у самој цеви, односно у оквиру где стоје гранате. После су, ради сигурности, почели да користе само димне маркере у гранатама. Међутим, чип је наставио да прерано активира гранате, па се одустало од пројекта. Али дефинитивно од-

устајање од овог пројекта није било само због тих несрећа са гранатама (иако је то био већи разлог), већ и због цене оружја. Американци су закључили да ће такви производи бити доста скупи за њихов буџет па су се окренули новом пројекту и истраживању калибра за америчку војску, а затим и пушке.

Поучени лошим искуством Америчанаца и одустајањем од програма OICW, убрзо су и остале земље одустале од њихових модела наоружавања пешадинца 21. века. На пример, Француска је одустала од пројекта који се звао РАРОР.

Враћају се много бољем, једноставнијем и јефтинијем решењу – да пешадинца 21. века опреме модернијом опремом (униформа, заштитна опрема, веза итд), а када је реч о наоружању да модернизују и усаврше стару и проверену “трубу” у FА MAS 3. Енглези следе пример Француске, док Немци за свог пешадинца 21. века у наоружање уводе нову пушку али, без икаквих “свемирских” додатака – јуришну пушку G 36, производње “Heckler & Koch”.

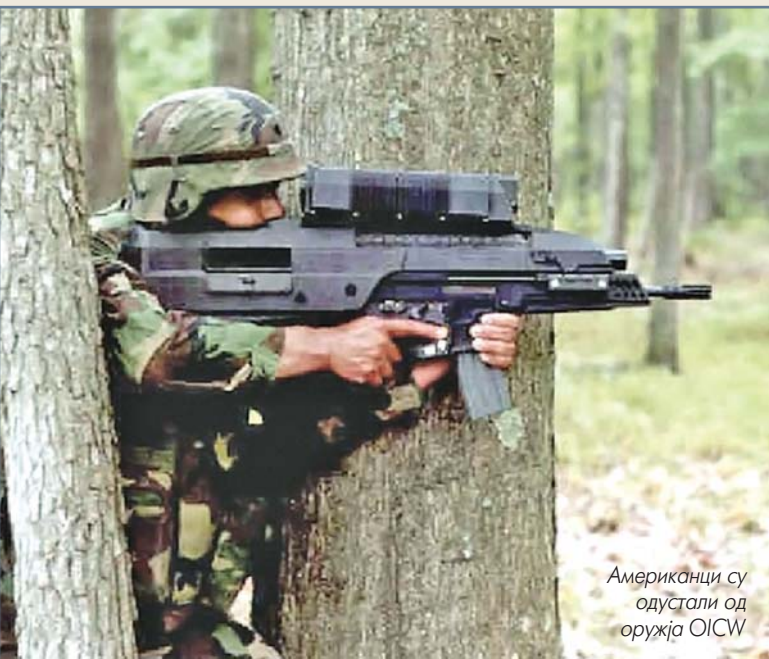


Ни на Истоку не седе скрштених руку. Руси су се одлучили за много једноставнију верзију јуришне пушке за војника пешадинца 21. века – за обичну и једноставну пушку са којом ће сваки војник пешадицац успешно да рукује у свим условима савременог бојишта. У ствари, Руси су и даље остали при опредељењу челик и лед.

НАСЛЕДНИК КАЛАШЊИКОВА

На војној изложби у Нижњем у Новгороду 1993. године појавила се нова јуришна пушка која је била изложена поред легендарног *калашњикова* и имала је натпис “АСН”, што је тада значило *Автомат Специјални Никонов*.

Влада Русије је тек 1996. године признала да озбиљно размишља о замени и даље изузетно убојите и поуздане пушке система *калашњиков*, АК-74, и његових савршенијих модела, са новом пушком, класи-



Американци су одустали од оружја OICW



фикованом као АН-94. Њена појава је изазвала велике полемике у западним војним круговима, али је убрзо постало јасно да се ради о веома унапређеној јуришној пушци. Сада је полемика прерасла у забринутост, а многи западни стручњаци су се запитали: "Каква је то пушка АН-94 када они мењају још непревазиђени калашњиков?"

Развој пушке почео је одавно, када је Совјетски Савез решио да узврати ударац Западу за увођење новог метка 5,56 mm. Тада је ГРАУ (Совјетска државна комисија за наоружање) одлучила да за службену употребу уведе нови метак, али опет различит од западног – а то је 5,45 x 39 mm. Био је то успешан одговор Американцима и НАТОу који је омогућио одржавање корака у такмичењу стрељачког наоружања. Тадашњи Совјетски Савез одлучио је да за прелазно наоружање усвоји из конструкторског бироа Михаила Калашњикова модел АК-74. На овај корак Совјети су се одлучили из чисто економског разлога – најјефтиније је било да се у службу уведе нови метак. Тако је почело пренаоружавање јединица совјетске армије са новим пушкама у старом систему (калашњиков), али са новим калибром.

Крајем осамдесетих година Совјетска државна комисија за наоружање затражила је од института ИЖМАШ (који је уједно и најважнији совјетски истражни биро) да почне са радовима на могућим оперативним системима који би створили услове за усвајање нове јуришне пушке следеће генерације. Њоме би био наоружан пешакинац 21. века. Почетком деведесетих година расписан је конкурс за нову совјетску јуришну пушку под тајним називом АБАКАН и многи конструкторски бирои су се тада јавили са својим решењима.

Најважнији циљеви постављени на конкурс били су смањење трзаја оружја и повећавање прецизности у односу на постојеће решење. Трзај се, као последица опалења метка из затворене (забрављене) цеви код стрељачког оружја, не може у потпуности елиминисати, али се може толико смањити да стрелац тај ефекат не осети или га осети у незнатним количинама. Овај проблем постоји од самог почетка развоја стрељачког наоружања, нарочито код других цеви. Током историје конструктори су на различите начине смањивали тај трзај. Док су једни смањивали калибар и са њиме делимично и трзај, други конструктори су дошли на радикалну идеју – смањење трзаја помоћу кретања покретних делова (једних према другим) у самом сандуку јуришне пушке. И Калашњиков се бавио тиме, па је код својих модела АК-107 и 108 применио јединствено конструкцијско решење где се покретни дело-



ви крећу једни према другим. Међутим, Никонов је кренуо другим правцем. Смислио је оружје са "трзајем подигнутог интензитета", који се заснивао на сасвим другачијим методама. Његова претпоставка је била да "балансна аутоматика", која се заснива на анулирању трзаја сусретним кретањем покретних делова (позади цеви у сандуку оружја), може да се примени само код малокалибарског оружја, са релативно slabим импулсом. Међутим, усвајање пројекта довело је до развоја читаве фамилије оружја чак и у јачим калибрима.

ДРВО ЗАМЕЊУЈУ КОМПОЗИТИ

Како се систем показао у пракси веома успешним одмах се приступило трупном испитивању, па су неке јединице совјетске војске добиле нову пушку са ознаком 6П33, ради трупног испитивања, а убрзо се АН-94 нашла и на раније поменутој изложби у Нижњем. Да је Совјетски Савез озбиљно размишљао о новој јуришној пушци за пешакинаца 21. века доказује и то да је лично и тадашњи председник Борис Јељцин честитао конструктору Генедију Никонову и дао одобрење за почетак производње у ИЖМАШ-у. То је мало разљутило легендарног конструктора Михаила Калашњикова. Он је очекивао да



ће ГРАУ одабрати пушку из његовог конструкцијског бироа, којег је тада већ успешно водио његов син. Међутим, то се није догодило.

Код пушке АН-94 се, први пут у производњи наоружања у Русији, одустаје од провереног материјала дрвета и окреће модерним материјалима и технологији. Тако је за израду кундака, поткундака и пиштољског рукохвата код овог модела коришћен полиамид, додатно ојачан стакленим влакнима. Ако се оружје мало боље погледа стиче се утисак да је необичног дизајна, упркос томе што је рађено у класичној а не у bull-rap конфигурацији. Необичност се добила повлачењем пиштољског рукохвата уназад, затим због оквира који је закривљен у десну страну (чиме је добијен простор у самом затварачу за несметано кретање повратне опруге), а и због веома робусне доње облоге, израђене од пластике која трпи велике температуре и која је спојена са телом сандука. Иако трпи температуру, постављена је до гасног цилиндра још нека легура која најпре прихвата температуру барутних гасова. Сем тога, на устима цеви налази се необичан и грубо израђен двокоморни појачник трзаја.

И поред свог грубог изгледа, АН-94 је изузетно компактно оружје, феноменално балансирано, што изузетно олакшава манипулацију у свим борбеним условима на бојишту. Пушка има тврдо хромирану цев која није фиксирана већ се креће мало напред-назад. Има четири жлеба са кораком увијања од 195 mm удесно. Оквир је израђен од фибергласа, црне боје и у њега стандардно стаје 30 метака калибра 5,45 x 39 mm. Пушка дејствује из забрављене цеви и за принцип рада користи гасни систем без регулатора. Цев се брави ротирајућим затва-

На устима цеви налази се необичан двокоморни појачник трзаја



ОСНОВНИ ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИ ПОДАЦИ

ПУШКА	БАЦАЧ ГРАНАТА
Калибар: 5,45 x 39 mm	Калибар: 40 mm
Тежина са празним оквиром: 3859 g	Тежина: 1,5 kg
Дужина са отвореним кундаком: 943 mm	Укупна дужина: 323 mm
Дужина са преклопљеним кундаком: 728 mm	Дужина цеви: 120 mm
Дужина цеви: 405 mm	Почетна брзина пројектила: 76 м/с
Број жлебова: 4 корак увијања 196 mm удесно	Максимални ефикасни домет: 400 m
Капацитет оквира: 30 метака	Радијус убојног дејства: 20 m
Брзина гађања: прва два метка 1.800 мет./мин.	Врсте пројектила: тренутна
остали меци 600 мет./мин.	кумулятивна
Радни век пушке: 40.000 испалених метака	димна

рачем. Епилог новог система кретања делова унутар сандука, максималног смањења делова затварача и њеног носача је изузетна велика брзина гађања, тако да АН-94 прва два метка испалује теоретском брзином од 1.800 метака у минути док се после другог метка та брзина смањује на 600 метака у минути. А војник испаливши прва два метка има утисак да је испалио само један.

Сви челични делови на пушци су финиширани у мат-црној боји тако да не емитују никакав одраз на сунцу. Цев и делови механизма израђени су од челика и обрађени машинским путем док је код сандука примењена модернија технологија – пресовање челичног лима. Пушка има свој механички нишан који се подешава по висини и по правцу. Оба нишана – предња мушица и задњи нишан – примљена су у наоружање са трицијумским цевчицама што омогућује коришћење пушке у условима смањене видљивости и ноћи. Поред механичког нишана, пушка располаже са универзалном руском шином за монтирање оптоелектронских нишана за гађање дању и ноћу. На предњем делу оружја одмах испод цеви налази се вођица (на самом почетку га снаг цилиндра) помоћу које се на пушку успешно монтира пешадијска артиљерија – стандардни бацач гранате ГП – 25. Има још неких примена. Најважнија је навођење цеви и затварача приликом дејства, будући да се читава ова група делова креће напред-назад по сандуку.

Могућност да пушка прва два метка испали невероватном брзином од 1.800 метака у минути последица је развоја система увођења метка названог "полупуњење" или како су га Руси крстили "прелиминарно пуњење". Са овим се добијају два веома прецизна хица који

се на мети удаљеној 100 метара налазе на међусобном растојању од 0,7 до 1 cm. Овај систем је развијен због промене доктрине. Стара доктрина је занемаривала прецизност, а то је надокнађивано количином односно густином ватре. Сада се доктрина видно мења, па се захтева прецизност са једним до два метка (углавном два метка) чиме се повећава могућност елиминисања циља. Да би то остварио стрелац је класичну јуришну пушку, ако дејствује рафалном паљбом, држао мало чвршће и чак се, ако је врхунски истрениран, због трзаја и одскочног угла на устима цеви, растојање између два метка мерило можда и метром, а не центиметром. Код *никонова* то није случај јер се нишани једном а испалују два метка чије се међусобно растојање мери милиметрима. Овим новим начином дејства знатно је увећан утицај пешадијске ватре али је још виднија економска уштеда муниције.

НОВИ ПРИНЦИП РАДА

Нови принцип рада код пушак *никонов* омогућио је систем полупуњења. Тај систем успешно ради помоћу чекрка и челичног кабла-сајле, који су смештени са леве стране цеви и могу да из оквира повуку следећи метак и доведу га директно испред саме цеви, пре него што се затварач са својим носачем врати у предњи положај. Код АН-94 пушке затварач и њен носач видно су смањени у односу на *калашњикове* и остале моделе у свету, чиме је само убрзано њихово кретање, тако да се великом брзином крећу кроз сандук. Међутим, један од проблема приликом решавања овога начина рада пушке била је амортизација покретних делова. Решење је нађено. На крају пута уназад, затварач наилази

на гумене амортизере, којима се импулс трзаја смањује а да при томе није угрожена поузданост у раду целог система. Чим затварач крене уназад, следећи метак долази одмах пред цеви и убацује се (системом повлачења кабла-сајле) чим празна чаура прође уназад. Тако пушка, приликом повлачења обараче, огромном брзином испалује прва два метка, после чега полуга раздвајач паљбе ускоче у други прорез и искључује преносну полугу, и ако се обарача и даље држи, брзина дејства се смањује на стандардних 600 метака у минути. Пуштањем обараче враћа се раздвајач у првобитни положај и поступак се при отварању паљбе понавља.

Пушка има и нови регулатор паљбе. Оружје може да дејствује јединачном паљбом, затим са по два брза метка и рафално. Помоћу регулатора паљбе оружје се успешно кочи. Радни век пушка износи 40.000 испалених метака, што је за 10.000 више него код *Калашњиковог* модела АК-74.

Убрзо после испитивања уследило је пренаоружавање јединица совјетске армије. Међутим, тај процес је стао из познатог разлога који су се одигравали на територији Совјетског Савеза. Русија, као наследник старе државе, након делимичне стабилизације ситуације у том региону, ипак не одустаје од замене добре старе АК-74 иако се она успешно користила у Чеченији на обе зарађене стране. Међутим, проћи ће још пуно година док се поред "Десантњики" и остале јединице Русије не наоружају савременом јуришном пушком АН-94. До сада су том пушком наоружане неке падобранске и специјалне антитерористичке јединице као што су "Омега" или "Алфа". ■

Иштван ПОЉАНАЦ

ЛАКИ МИТРАЉЕЗ ПЕЧЕНЕГ

ЕФИКАСНИЈИ ОД СЛАВНОГ ПРЕТХОДНИКА



Централни истраживачки институт за прецизну механику из Климовска, који је развио ново оружје, тврди да је печенег два и по пута ефикаснији при ватреном дејству од ПКМ-а. Иако тај митраљез са славним претходником има око 80 одсто заједничких делова, кључну разлику представља нова цев.



Још од 1961. године ПК (Пулемјет Калашњикова), односно његова модификована варијанта ПКМ, био је стандардни лаки митраљез Црвене армије и Варшавског пакта, али је руска војска током акција у Чеченији спровела испитивање новог лаког митраљеза 6П41 у стандардном калибру 7,62x54 mm. То оружје је базирано на модификованом ПКМ-у, а добило је назив *печенег*.

Према западним изворима, ПКМ је већ толико добар да је тешко замислити шта се код њега могло тако драстично

побољшати да би оправдало усвајање овог новог лаког митраљеза. Међутим, Централни истраживачки институт за прецизну механику из Климовска, који је развио ново оружје, тврди да је *печенег* два и по пута ефикаснији при ватреном дејству.

Тај митраљез са ПКМ-ом има око 80 одсто заједничких делова. Кључну разлику чини нова цев која није изменљива – тачније речено, није изменљива на бојишту, већ само у гарнизонај пушкарници. Цев је тешка и ребраста, а смештена је у другој танкој металној це-

ви која подсећа на рукав. Током ватреног дејства врели гасови из цеви померају ваздух у међупростору, односно рукаву, да циркулише дуж цеви и тако је хладе. Очекивани век овакве цеви је око 30.000 метака, а каденца ватре око 1.000 метака у минути, при врло дугим рафалима, односно око 600 у минути код дужих рафала.

Према штурим доступним подацима, дужина оружја је 1.200 mm, а тежина празног митраљеза износи 9,5 kg. Ефикасан домет је око 1.500 m. Одмах је уочљиво да су ножице смештене скоро испод уста цеви, што свакако доприноси стабилности, али у појединим ситуацијама може представљати и сметњу. Осим тога дршка за ношење је сасвим другачија. Специфичан профил креиран је како при дужим рафалима услед испаравања не би дошло до "играња" ваздуха изнад нишанске линије, што је била једна од мана ПКМ-а.

Митраљез је добио име по народу који је у 8. и 9. веку настањивао област између река Волге, Дона и планинског масива Урал, а био је познат као народ ратника и најамних војника, односно плаћеника. ■

Др Александар МУТАВЦИЋ



ВОЗИЛО ВИШЕСТРУКЕ НАМЕНЕ

Током 2004. и 2005. године, на захтев једног страног наручиоца, предузеће Југоимпорт – СДПР је, у сарадњи са ВТИ, фабрикама одбрамбене индустрије, заводима и институтима у земљи, реализовало Програм модернизације старог амфибијског оклопног транспортера БТР-50ПК. Завршна верификациона испитивања 2006. потврдила су спремност наших пројектаната и произвођача да продуже век оперативне употребе тога возила.



Оклопни транспортер совјетске (руске) производње БТР-50 (командна верзија БТР-50ПК и БТР-50ПУ) појавио се шездесетих године 20. века. Био је поуздан пратилац тенкова, конструисан тако да са лакоћом савладава разноврсно земљиште, укључујући и водене препреке. Уз амфибијска својства, возило је штитило посаду од стрељачке ватре противника, а у одређеној мери и од НХБ дејства.

Основни концепт возила одликује велики оклопљени простор (око 15 м³), који може да прихвати 20–22 војника у заштићеном положају и носивост терета од око две тоне (уместо бројне посаде). То је носиоцима идејног решења модернизације БТР-50 омогућило да уграде нову куполу са наоружањем, више компонената подсистема наоружања, и да при томе сачувају капацитет носивости ојачаног пешадијског одељења, пловност и оперативну употребљивост за дужи период.

У суштини, циљ модернизације БТР-50ПК био је да се возило трансформише из оклопног транспортера у борбено возило пешадије, да има наоружање за ватрену подршку искрцном пешадијском одељењу, већу покретљивост и да очува поузданост у експлоатацији и одржавању. Сем то-

га, корисници могу и даље наменски да дограђују фамилију возила БТР-50 избором различитих варијаната куполског наоружања и комплетирањем додатне опреме за посебне намене (извиђачке, командне, за подршку и друге).

КУПОЛА ФАМИЛИЈЕ ВИДРА

За модернизацију БТР-50 усвојена је модификована купола М91 видра, са домаћим аутоматским “Заставиним” топом М-86, калибра 30 mm. Заправо, постигнут је складан спој виталних елемената базног модела БТР-50 и расположивог наоружања куполе М91Е-II, са тактичко-техничким захтевима, који су неопходни за савремено борбено возило. Усклађени су конструктивни захтеви за интеграцију (маса, димензије и облик куполе), понуђено је поуздано и робусно решење куполе која кореспондира категорији и конструкцији оклопног тела возила масе 14,2 тоне, а наоружано је домаћим средствима.

Финансијска средства која су уложена у програм модернизације задовољавају још један важан критеријум – однос цене и ефикасности. Да би се програм модернизације учинио конструкционо и производно прихватљивим требало је сагледати аспекте борбене и техничке компатибилности између

подвоза транспортера и куполе, узимајући у обзир генерацијску разлику између њих.

Купола М90 видра, као основни модул, конструисана је у ВТИ КоВ крајем осамдесетих година, убрзо затим и модификована у М91, за програм модернизације југословенског БВП М-80А1 и извиђачку варијанту тога возила, са топом калибра 30 mm (ради замене дотадашње куполе са топом калибра 20 mm).

Главно оруђе једноседне куполе М91Е-II јесте аутоматски топ М-86, калибра 30 mm, развијен на бази погодности примене метка топа АК-230. Од осталог наоружању и опреме ту су спрегнути митраљез калибра 7,62 mm М-86, два лансера У-10 за ПОВР маљутка-М (I генерације), са полуаутоматским системом вођења ракета маљутка-2М 2Т/2Ф (II генерације), бацач димних кутија БДК М-79, калибра 82 mm, са четири лансера кутија, полуаутоматски уређај за електромеханичко покретање куполе по правцу и топа, дневно-ноћна нишанска справа ДННС-30 за осматрање и нишањење дану и ноћу (при гађању из топа и митраљеза), интерфонска веза нишанције – оператора са командиром и возачем.

Аутоматски топ М-86 30 mm намењен је за гађање и уништавање различитих циљева на земљи (до 3.000 m) и у ваздушном простору (до 2.000 m висине). Топ ради на принципу позајмице барутних гасова. Пуњење (храњење) обавља се помоћу реденика (који се покреће коришћењем енергије трзања цеви топа), а број метака у реденику је 40. Предвиђено је електропаљене, а цев је лака заменљива.

За гађање из топа користи се домаћа муниција са три врсте пројектила: разорно-запаљива М-68, вежбовно-школска М-88 и панцирно-обележавајућа М-87. Панцирни пројектил пробија хомогену панцирну плочу квалитета НР-4 дебљине 40 mm /90° на 1.000 m.

НАОРУЖАЊЕ

Аутоматски рад топа дозвољава његову интеграцију у куполу без деградације функција других подсистема и функција куполе и возила. Из топа се гађа јединачном и рафалном паљбом, од 550 до 650 метака у минути. Топ се пуни механизмом за пуњење с поузданим функционисањем по елевацији од -7° до $+65^\circ$. У току паљбе чауре се аутоматски избацују ван возила. Провера поузданости оруђа показала је да су застоји минимални (испод 0,2 одсто). Топ је подесан за дејство са места и у покрету. За прво опалење затварач се покреће посебним хидрауличним уређајем. У случају застоја нишанција – оператор може да приђе аутомату топа без напуштања куполе. Кроз отвор на куполи (десно) може да се подиже или спушта механизам за пуњење топа, ваде меци у случају застоја и ослободи топ за продужетак паљбе.

Предност топа М-86, у поређењу са неким оруђима истог калибра (MS831 и 2A42), јесте што користи пројектиле веће енергије и почетне брзине (1.060 м/с).

Спрегнути митраљез М-86 7,62 mm намењен је за дејство по непријатељевој живој сили и другим ватреним тачкама на земљи. Брзина паљбе је 740 метака у минути, ефикасан домет до 1.000 m, највећи до 3.000 m. У комплекту се налази 2.000 метака смештених у четири муницијска сандука. Као опција предвиђена је могућност уградње домаћег митраљеза М-87 калибра 12,7 mm x107 mm (систем НСВ), спрегнутог са топом, уместо митраљеза 7,62 mm.



Митраљез је првенствено намењен за гађање циљева на земљи (до 2.000 m), али и циљева на малим висинама (до 1.500 m) и дозвучних брзина. У комплекту је 500 метака смештених у пет муницијских кутија. Као алтернативна предвиђена је и могућност уградње аутоматског бацача граната АБГ 30 М-93, калибра 30 mm, којим би се управљало даљински, путем система за управљање ватром (СУВ) у куполи. Нишанција активира АБГ-30 mm електроокидачем са свога места.

Лансери ПОВР са два усмерача У-10 примају модернизоване ракете прве и друге генерације маљутка-М, маљутка-2М, маљутка -2Т(са тандем бојном главом) и маљутка-Ф са аеросолним пуњењем. Пробојност челичног хомогеног оклопа (РХА) за прву ракету износи 460 mm, за другу 800 mm, а за трећу 750 mm и за ЕРО. Маљутка-2Ф намењена је за дејство против зиданих објеката и утврђених отпорних тачака. Пробој-

АНГАЖОВАНА ПРЕДУЗЕЋА

На пројекту модернизације БТР-50ПК, поред ВТИ и ТОЦ-а, били су ангажовани крагујевачка "Застава-оружје", "Слобода" Чачак, "Крушик" Ваљево, "Лолла систем" и Сензор ИНФИЗ из Београда, али и други кооперанти.

ност кумулативних пројектила исказана је за ударне углове 90° , са вероватноћом дејства у 80 одсто случајева. Као опција, рачуна се на могућност инсталисања и других система ПОВР, уз одређене модификације /TOW, корнет.../.

Бацач димних кутија БДК М-78 82 mm користи стандардне димне кутије М-79 или М-98 са бољим одликама, укључујући и ИС спектар, али може да испалије и кутије М90С, комбиноване са димно-запаљивим или експлозивним пуњењем. Минимална даљина дејства је 100 m. Испалије по две или све четири кутије одједном. Трајање димне завесе износи од 3,5 до 5,5 секунди, а четири кутије постављају завесу ширине од 70 до 100 m. Маскирни ефекат се достиже 10-12 секунди након испаливања кутија.

Ради испуњења захтева купца, у куполу М91Е-II је, уместо дневне нишанске справе ДНС-1 и ноћне нишанске справе ПНС-1, уграђена интегрисана нишанска справа са дневним и ноћним каналом на бази појачавача светлости друге генерације, ДННС-30. За гађање ноћу уграђен је појачавач светлости друге генерације, па је видљивост повећана до 1.100 m, а у дневном каналу ДННС-30 увеличава 5,3 пута при гађању циљева на земљи, или 1,1 пут када се гађају циљеви у ваздуху. Даљина гађања из топа је до 3.000 m, а из митраљеза до

Са лакоћом савладава водене препреке



Главно оруђе куполе јесте аутоматски топ М-86, калибра 30 mm



ПРИМЕР ДРУГИХ

Својих 15.400 застарелих оклопних транспортера М113 АРС САД су модернизовале и распоредиле их у борбене јединице и Националну гарду. Британци модернизују свој оклопни транспортер FV 432, који је "вршњак" нашег М-60, и задржавају га до 2020. године у оперативној употреби.

2.000 m. За циљеве у ваздушном простору изграђене су две скеле, једна за висине до 250 m, а друга за висине изнад 250 m. У ноћном каналу справа увеличава 7,2 пута са дозвољеним одступањем од +/-10 одсто. Видно поље је 60° 30'.

НОВИ ДИЗАЈН

Купола М91Е-II је новог дизајна, изграђена од панцирног челика, дебљине до 25 mm напред, 13 mm са стране и 8 mm назад. Облик куполе је полигонална пирамида, а доњи део је проширен ради удобног смештаја седишта нишаније – оператера, командног блока, управљачког пулта ракета и прикључења корпе куполе. Обезбеђена је балистичка заштита од дејства пројектила АР 20 mm на даљини од 300 m, са предње стране, а од пројектила АР 7,62 mm са осталих страна на даљини од 100 m. Конструкција куполе и облик омогућавају нишанији – оператеру да контролише све функције куполе и брз прелазак са једне на другу функцију (ракетирање, гађање). Део унутрашњости је заштићен од барутних гасова и силе трзања топа. Маса празне куполе је 1.430 kg, борбеног комплета 352 kg, а укупна борбена маса куполе са свим уређајима и опремом, који јој припадају, рачунајући и тежину нишаније – оператера, износи 1.862 kg.

Уместо хидрауличног покретања куполе и топа (базни модел куполе М91), на захтев купца, за ту намену уграђен је електромеханички сервосистем, који може да ради на два начина. Основни је полуаутоматски, а помоћни режим је ручни. У полуаутоматском режиму постиже се максимална брзина навођења куполе по правцу од

80° у секунди, а топа по висини брзином од 50° у секунди. Минималне брзине у оба смера је 0,3°/с.

Наведене одлике конструкције, масе и димензије куполе М91Е-II омогућиле су њену интеграцију са оклопним телом возила, остављајући довољно простора у возилу за смештај 10 војника, потпуно опремљених за борбу (пored три стална члана посаде: возача, нишаније – оператера и командира). Простор за искрсно одељење пешадије распоређен је у средини возила и око корпе куполе. На бочним странама смештена су седишта за по три стрелца, а попречно је купа за четири војника. Посада улази у возило кроз три отвора на крову.

ОСАВРЕМЕЊИВАЊЕ ПОГОНА

На захтев страног наручиоца изведена је и ремоторизација БТР-50. Да би се побољшале перформансе покретљивости уграђен је јачи мотор новије производње (од постојеће погонске групе са дизел-мотором V-6 од 176 kW). Предузеће ИМК "14. октобар" из Крушевца уградило је домаћи мотор који се користи у БВП М-80А. То је десеточилиндарски дизел-мотор, снаге 235 kW (320КС). Такође је замењена механичка трансмисија са трансмисијом у блоку која је пројектована за БВП М-80А. Трансмисија обједињује функције мењача степена преноса и уређаја за управљање возилом. Модификацијом бочних преносника обезбеђено је довођење погона на пропелере водомлазних покретача за пловљење на води. Хидраулични уређај за управљање олакшава промену правца кретања, кочење и заустављање возила.

Тај додатни захват обезбедио је бољу управљивост возила и побољшао одлике покретљивости за око 20 одсто. Уместо 16,9 КС/т модернизовани БТР-50 има специфичну снагу од 20,5 КС/т и повећану брзину кретања на путу са 44 на око 55 km/h. Брзина на води је већа од 10 km/h.

ПОТВРЂЕНИ РЕЗУЛТАТИ

Са изведеним модификацијама, и модернизацијом у целини, трансформисан је један застарели оклопни транспортер у модеран БВП. Добијено је амфибијско-јурисно возило, ефикасно за дејство сопственим наоружањем по различитим циљевима, укључујући и најтеже оклопљена борбена возила – тенкове, а у одређеној мери и против хеликоптера и летелица дозвучне брзине и ниског профила лета.

Интерисање куполе домаћег развоја са домаћим топом калибра 30 mm, високе ефикасности дејства, и двојним лансером за ПОВР II генерације, чини ово возило ефикасним борбеним средством. Задовољавајући СУВ омогућује управљање и навођење наоружања и ракета дању, а топа и митраљеза и у ноћним условима на даљинама које задовољавају потребе дејства у условима борбе у градовима и асиметричним ситуацијама.

Овакав координисани захват домаће одбрамбене индустрије и института за релативно кратко време од две године, може се оценити врло повољно. Он оставља могућности за даљу доградњу тих возила и БВП М-80А, уз модернизацију неких подсистема који у овом случају нису обухваћени. ■

Милосав Ц. ЂОРЂЕВИЋ

ДВОЦЕВНИ ГРОМОВНИК

Руси сваком новом генерацијом борбених возила изненађују свет. Већ је приказан нови тенк *црни орао*, а недавно и прототип самоходне топ-хаубице на истој шасији под називом *коалиција СВ*. Занимљиво је да ново оруђе има две цеви, што је реткост за копнена возила, а још је чудније да се налазе једна изнад друге!



У последњих десетак година свет је угледало мноштво нових самоходних топ-хаубица, високих перформанси, почев од јужноафричке G-6, преко руске 2С19 мста-С, британске AS-90 Braveheart, па до сјајне немачке PzH-2000, која се данас захваљујући одличној комбинацији великог домета и брзине гађања сматра за најефикасније оперативно оруђе ове врсте на свету. Сва поменута оруђа имају калибар 152 или 155 mm, са цевима дужине 45 или 52 калибра, и основна концепција се у великој мери не разликује. Једноставно, све су то једноцевна оруђа куполне уградње, са великим борбеним комплетом, опремљена аутоматским пу-

њачима и постављена на тешке точкашке или чешће, гусеничне шасије.

Американци су деведесетих година прошлог века својим артиљеријским системом XM-2001 Crusader желели да направе револуционарно оруђе, велике трајне брзине гађања, са знатно већим борбеним комплетом, дometом 50 km и бољом покретљивошћу од постојећих. Међутим, због преамбициозне намере да смање масу испод 33 тоне (чиме би се повећала стратегијска покретљивост) 2002. године одустало се од програма у корист оруђа NLOS-C, мање масе. Руси су, као одговор на амерички Crusader, започели развој возила са двоцевним оруђем 152 mm чији назив је тек недавно обелодањен: *коалиција СВ*. И како

му назив каже, тај систем је резултат напора не само једне, већ више конструкционих бироа: *Уралтрансмаш*, *Буревестник*, *Уралвагнзавод* и *ЦНИИМ*. Опоравком руске привреде и повећањем издвајања за армију, те оствареним напретком на овом пољу у свету, постоје озбиљни изгледи да овај програм буде успешно реализован.

Укратко, коалиција СВ представља уградњу потпуно преуређене и даљински командоване куполе (без посаде) самоходног артиљеријског оруђа 2С19 на шасију тенка објект 195. У том погледу, концепција возила *коалиција СВ* је идентична немачком прототипу AGM (Artillery Gun Module), који користи даљински управљану куполу постављену на задњи

део шасије вишецевног лансера ракета MLRS. Иначе, тенк објект 195 је већ двадесетак година у развоју и представља перспективног руског оклопњака, на западу познатог као T-95, али коначна ознака није позната (не ради се о тенку црни орао, који ће се нудити као модернизација T-72 и T-80 или ново возило намењено извозу), са потпуно новом шасијом са седам ослоних тачкова са сваке стране. За сада се на објављеним фотографијама јасно види да је прототип постављен на модификовану шасију тенка T-80. Како је предвиђено да овај тенк има куполу са даљинском командом, његова шасија је представљала идеално решење за уградњу такође даљински управљане куполе за потребе самоходног артиљеријског оруђа.

НЕПРЕВАЗИЂЕНА БРЗИНА ГАЂАЊА

Унутар куполе налазе се једна изнад друге две топ-хаубице, израђене од новог побољшаног легираног челика, постављене у један склоп, који врши елевацију. Оруђа дужине цеви 52 калибра опремљена су изузетно дугим перфорираним гасним кочницама, високе ефикасности, и имају засебне системе аутоматског пуњења. Аутоматски пуњачи налазе се у ниши куполе лево (ако се посматра са горње стране) и састоје се од два двострука ланчаста преносника, постављена један изнад другог. У ниши се такође налазе, али са десне стране, сегментирана барутна пуњења. Комбинацијом одређеног броја појединачних сегмената постиже се жељени домет одређеном елевацијом. Код оруђа ове врсте могуће је тако одабрати елевациони угао и број сегмената, да у приближно исто време на циљ падне неколико пројектила. Борбени комплет по цеви износи 32 пројектила и више од 150 појединачних сегмената пуњења, што значи да је укупни борбени комплет 72 пројектила и више од 300 пуњења! Поређења ради, немачки PzH-2000 носи 60 пројектила и 288 сегмената пуњења.

Уградњом два оруђа, остварена је до данас непревазиђена брзина гађања за једно самоходно оруђе калибра 152/155 mm од укупно 16 пројектила у минути (PzH-2000 до 10)! Примера ради, ова брзина гађања је већа него код било ког тенка опремљеног аутоматским пуњачем, а познато је да су стандардни тенковски калибри данас 120 и 125 mm, при чему је маса пројектила упола мања. Максимални домет износи до 40

km (PzH-2000 до 41,8 km), а оруђе има могућност испаливања читавог дијапазона пројектила – од класичних, преко муниције са гасогенератором до “интелигентне” муниције са самонавођењем типа краснопољ.

Захваљујући високом степену аутоматизације, посада је сведена на свега два члана који седе у предњем делу трупа један поред другог, што је нови помак у односу на конкуренте, који имају посаду од најмање четири члана (PzH-2000 и AS-90 пет чланова, једино немачки AGM два члана). Овај положај посаде обезбеђује и висок степен сигурности, јер су потпуно одвојени од барутних пуњења. Стручној јавности још нису познати никакви детаљи о габаритима и шасији новог тенка. Једино је обелодањено да је маса возила 55 тона.

Уопште гледано, сама идеја да се користи двоцевни артиљеријски систем, долази са морнаричких артиљеријских оруђа, где је то била редовна пракса, посебно у ранијем периоду када је бродска артиљерија представљала ослонац ватрене моћи брода. На тај начин остваривана је већа брзина гађања, уз рационалност коришћења једне куполе, која је, иако већих димензија него када би оруђе било једноструко, могла да отвара ватру и бочно са оба оруђа, без значајнијег повећања дужине бродског трупа. Тако су светлост дана угледале двоцевне, троцевне, па чак и четвороцевне куполе. Руси су дошли до закључка да би двоцевно морнаричко оруђе калибра 152 mm и те како представљало напредак у односу на постојећа двоцевна оруђа АК-130 калибра 130 mm, не само због већег домета и ватрене моћи, већ и због унификације калибра у Копненој војсци и Ратној морнарици. Из тог разлога, предлаже се употреба идентичног склопа са два топа у вертикалном распореду, али са измењеним аутоматским пуњачем постављеним испод палубе, а не у ниши. Ово је урађено јер купола самоходног оруђа *коалиција СВ* има веома велике димензије, управо због великих габарита аутоматског пуњача, који ни у ком случају није могао бити уграђен унутар иначе скупљеног трупа преузетог са тенка.

На броду је ситуација сасвим другачија: труп брода је врло простран и може пружити одличну заштиту аутоматском пуњачу. Такође, куполе савремених бродских топова постају све мање, израђују се од таквих материјала и добијају угластији облик, како би се што више смањило радарски одраз. Уградња аутоматског пуњача у труп допринела би и знатном повећању борбеног комплекта, који према објавље-

ним шемама може бити и за 60 одсто већи. Идеја коришћења копненог артиљеријског оруђа на бродовима није нова, где је “најсвежији” пример немачки концепт MONARC, који подразумева уградњу комплетне куполе самоходног артиљеријског оруђа 155 mm PzH-2000 на посебну платформу, постављену на палуби једне фрегате немачке РМ.

Американци и Британци такође раде на морнаричким топовима 155 mm, али они користе наменска оруђа дужине цеви 62 и 52 калибра, респективно. Предност ових великих калибра у односу на стандардне морнаричке (100, 127, 130 mm) је знатно већи капацитет пројектила, који може понети софистицирани систем навођења, различите типове бојних глава (пробојне, касетне, опремљене “интелигентном” субмуницијом), те сопствени млазни погон, чиме се домети могу вишеструко повећати (амерички пројектил LRLAP има домет од 120 km, а француски Pelican 80 km). Наравно, ова муниција се, у одређеном броју случајева, предвиђа и за копнене артиљеријске системе.

ЗАНИМЉИВ КОНЦЕПТ

Све у свему, *коалиција СВ* представља несумњиво изузетно интересантан концепт, потпуно другачији од западних артиљеријских система. Њиме се такође “на кашичицу” показују могућности шасије дуго најављиваног руског перспективног тенка, на основу чега се да наслутити и његова максимална маса. Уколико буде новца за завршетак пројекта тенка објект 195 и самоходног артиљеријског система *коалиција СВ*, свет тешких оклопних возила постаће знатно занимљивији јер ће и помало учмали и последњих година сувише традиционални западни стручњаци морати да прате и парирају изазову из Русије. При томе, морамо још једном споменути немачки прототип AGM са идентичном концепцијом даљински управљане куполе са оруђем 155 mm. Такође, видећемо како ће се одвијати “дуел” будућих руских артиљеријских система велике брзине гађања и конвенционалнијих западних конкурената, који ће с друге стране у најскорије време имати могућност испаливања навођене муниције са више него двоструко већим дометом.

За утеху је чињеница да основни нагон ка иновацијама неће долазити услед страха од могуће конфронтације, већ од успеха на тржишту. ■

Себастиан БАЛОШ

ХАУБИЦА 155 ММ CAESAR

ПРОЈЕКАТ НА СВОЈУ РУКУ

CAESAR означава нову класу лаких, ваздушнопреносних, далекометних и самоходних артиљеријских оруђа. Његова основна предност је што има сличну ватрену моћ као и постојећа вучна и самоходна артиљеријска оруђа, али поседује много већу стратешку мобилност и краће време од припреме елемената за гађање до напуштања положаја.



Пре тринаест година на сајму Eurosatory приказан је функционални модел самоходног артиљеријског оруђа 155 mm/52 CAESAR (*Camion Equipé d'un Systeme d'Artillerie*), а занимање експедиционих трупа широм света за то средство указује да његово време коначно долази.

Све је почело тако што је француска компанија Giat овај пројекат иницирала на "своју руку". Наиме, они су у сарадњи са фирмом Lohr Industries монтирала на камион 6x6 топ 155 mm са горњим лафетом од унапређеног вучног оруђа 155 mm

TRF1. На тај начин су направили основу за нову класу лаких, ваздушнопреносних, далекометних, самоходних артиљеријских оруђа.

Јуна 1994. године приказан је функционални модел оруђа базиран на шасији камиона Mercedes-Benz/Unimog U 2450 L 6x6. Таква возила су распрострањена по целом свету, тако да је логистичка подршка била обезбеђена. Камион је био снабдевен једном неоклопљеном кабином за возача и командира и другом неоклопљеном кабином, одмах иза претходне, за четири додатна члана посаде. Оруђе је

уграђено на задњи део кабине, са цеви која је усмерена преко камиона. Силе које се јављају при гађању преносе се на тло преко ослоне плоче која се налази, такође, на задњем делу камиона. Ослона плоча се покреће хидраулички. У положају за гађање задњи точкови су издигнути и не трпе никакво оптерећење.

Конструкција је модификована и први прототип (R1) се појавио 1998. године са редизајнираним ашовима, обједињеном кабином и аутоматским нишањењем. Прерађена кабина је омогућавала смештај шесторо људи и била је расклопива (ски-

дало се ветробранско стакло) како би се цев спустила испод хоризонтале, ради ваздушног транспорта.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Крајем 1998. године хаубица је била предмет петонедељних испитивања француске војске, која, треба и то рећи, у том периоду није имала никакве захтеве за оруђем таквог типа. Тада се ушло у пројекат модернизације самоходне хаубице AUF1 на стандард AUF1 TA, у првој фази, а затим на стандард AUF2. Такође је планирано и задржавање у оперативној употреби 105 одличних хаубица 155 mm TRF1. Међутим, у контексту промене безбедносног окружења и реструктурисања француске војске, CAESAR је, са добром тактичком мобилношћу комбинованом са могућношћу ваздушног транспорта, одличним системом за управљање ватром (СУВ) и релативно малом ценом, представљао атрактиван предлог за војску.

После дебата у октобру 2000. године објављено је да је војска заинтересована за набавку пет оруђа (батерија од четири оруђа + једно резервно) која би детаљно испитала. Након испитивања 1998. године, припадници војске указали су на неке недостатке и они су исправљени на другом прототипу (R2) који је приказан априла 2002. године. И управо је R2 усвојен за нулту серију. Најзначајнија промена у односу на R1 била је једноделна оклопљена кабина намењена за пет чланова посаде, која је омогућавала балистичку заштиту од зрна 7,62x51 mm на растојању већем од 200 m. Дебљина прозора на кабинџи је 26 mm. Кабина је и климатизирана. Такође су поједностављени систем за пуњење пројектила и хидраулични систем, а број метака у борбеном комплету пове-

ћан је са 16 на 18. Мања кабина, бункери за муницију направљени од композита и смањени број чланова посаде, утицали су да маса возила опадне од 17,8 на 17,1 тону. Свих пет возила је званично испоручено у јуну 2003.

Маса камиона у неоптерећеном стању била је 15,8 тона, дужина 10, висина 3,7 и ширина 2,55 метра. Погон сачињава турбохрањени дизел мотор Mercedes LA6 од 177 kW (240 KS) који омогућава аутономију кретања од 600 km и брзину од 100 km/h, а у теренским условима до 50 km/h. Клиренс је 0.4 m, а савладава водену препреку дубине 1,2 метра.

Моноблок цев је дужине 52 калибра са комором запремине 23 литра. Затварач је завојни, отвара се нагоре и то хидрауличним путем. Затварач је снабдевен аутоматским уређајем (типа револвер) за постављање каписли у одговарајући положај за наредно опалење. Добош садржи 14 каписли. При посредном гађању елевација се креће у распону од +17° до +70 степени, а померање по правцу је 17° лево и 17° десно. Кабина онемогућава постизање пуне депресије цеви дуж осе возила. Поред овога, могуће је, окрећући возило удесно у односу на правац циља, непосредно гађати са леве стране возила (у случају потребе за уништавањем бункера и зграда...). Оптички уређај за непосредно гађање налази се са леве задње стране оруђа. Приликом непосредног гађања елевација се креће у распону од -3° до +10°, користећи модуларно пуњење – зона 4. Угао који тада цев захвата са осом

УТИСЦИ

CAESAR је технички испитиван у 40. артиљеријском пуку, а тактички у 93. артиљеријском пуку. Корисници су одушевљени његовом стратешком мобилношћу, једноставном обуком и великом тачношћу погађања захваљујући балистичком рачуну. Иако није заштићен као AUF1, брзина дејства омогућава му добар степен заштите имајући у виду кратко време припреме за гађање. Највећа опасност у тзв. мировним операцијама оруђу прети из позадине и зато ће кабина бити оклопљена и имати балистичку заштиту нивоа 2, по STANAG-у. Предвиђено је да број тих оруђа у артиљеријским пуковима буде 24 или 32.

возила (у хоризонталној равни) је између 21° и 27° са леве стране. Оруђе се наводи аутоматски, али постоји и ручни погон као резерва.

У случају ваздушног транспорта цев се може спустити испод границе од 17 степени. То се постиже тако што се најпре ветробранско стакло гурне испред возача и постави на хаубу. Након тога се скида уска трака са крова и омогућава цеви да се спусти поред возача.

Изнад колевке је постављен радар који даје податке о брзини пројектила на устима цеви. Ти подаци се прослеђују рачуну који обавља и балистичке прорачуне. Он је обртан на свом постољу и омогућава командиру возила (са десне стра-

ОДЛИКЕ

Борбена маса средства износи 17,1 тону, дужина је 10, висина 3,7 и ширина 2,55 метра. Погон сачињава турбохрањени дизел мотор Mercedes LA6 од 177 kW (240 KS) који омогућава аутономију кретања од 600 km и брзину на путу од 100 km/h, а у теренским условима до 50 km/h. Ватрену моћ тој хаубици даје топ 155 mm/52 калибра. Брзина ватре је шест пројектила у минути, а домет од 4,5 до 42 km. Савладава водену препреку дубине 1,2 метра, а време заузимања и напуштања положаја је око 60 секунди. Може се транспортовати ваздушним путем авионом S130 (једно оруђе) и хеликоптером SN53. Хаубицу опслужује петочлана послуга (три изузетно).

Балистички рачунар обезбеђује велику тачност погађања





не) да, с једне стране, прими наређења и има увид у тактичку ситуацију, а с друге омогућава возачу (са леве стране) приступ подацима кључним за навигацију. На задњој страни возила је измештен и дисплеј који приказује одређене елементе за гађање. На оруђу постоји и давач температуре цеви који упозорава послугу на могућност прегревања.

ВАТРЕНА МОЋ

Маса склопа цеви са аутоматским завојним затварачем и полуаутоматским пуњачем пројектила износи 3.400 kg. На цеви се налази гасна кочница ефикасно-сти 30 посто. Номинална брзина гађања износи шест метака у минути. Цев је нехромирана и требало би да издржи 500 пуних пуњења (зона 6) на температури од 63°C. Компанија Giat тврди да би се број испалених пуних пуњења повећао најмање два пута ако би се цев претходно аутофретовала, а након тога и хромирала.

Giat заједно са Euroco-ом развија бимодуларно барутно пуњење које би се могло користити у температурном опсегу од -42°C до +63°C. Завршетак развоја барутног пуњења се планирао за 2006. годину, мада је првобитна намера била да се то поклопи са увођењем у оперативну употребу самоходне хаубице AUF2, 2005. године (која има потпуно аутоматизован систем пуњења). У међувремену се за потребе испитивања оруђа користе пуњења фирме Rheinmetal DM72 и DM72A1, комбинована са стандардним француским пројектилом OE F2 (LU 111). Овај пројектил је пројектован за балистички систем 39 калибра и не може се користити изнад зоне 5. Сходно томе, за испитивања је набављена и одређена количина усавршених пројектила LU211, који су ушли у производњу 2000. године и до сада су продати Норвешкој и Данској. Са упуштеним дном остварују максимални домет 24 km (зона 5), односно 30 km (зона 6). Ако се на њих навије јединица генератора гаса онда се може остварити домет од 39 km. Giat је понудио и пројектил NR265 ERFB BB (Extended Range Full Bore Base Bleed) домета 42 km, али га француска војска није усвојила. Такође је произвео и другу верзију пројектила LU211, у ознаци LU211-M, који је француска војска сврстала у тип 1 несензитивне муниције (IM).

Хаубица ће се често транспортовати ваздушним путем и користити у сукобима ниског интензитета, па је изузетно важно да муниција буде што мање осетљива (рањива). Зато се очекује да муницију типа 1 (нпр. LU211-M) користе снаге за брзе интервенције.

Сматра се да увођењем CAESAR-а почиње да се остварује сан артиљераца о аутономном деловању. Мада се, с друге стране, корисници још нису трансформисали (метод командовања...) да би у потпуности искористили софистициране функције тог артиљеријског система. Искуства из Ирака показују да велики домет оруђа није значајан само због контрабатирања и друго, већ и због подршке различитим јединицама које се налазе на широком подручју. Израђен је и функционални модел логистичког возила које ће моћи да превози 72 метка.

МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА

У октобру 2002. године то оруђе је приказано за потребе КоВ САД. За осам дана обучена је америчка послуга са тактичко-техничког аспекта, а онда су извели гађања. Испалено је 116 метака, при чему су користили стандардни амерички пројектил M107 и барутно пуњење у кесама M4A2. Тврди се да је тачност погодака била велика и да је више од 20 одсто пројектила директно пало на мете (даљина гађања је била 8 km). Американци су обавили два имитациона гађања. Француска послуга је испалила 16 пројектила истовремено са пет различитих места и брзо напустила положај. Седам пројектила је завршило у мети, а девет је пало на растојању 50 m од циља. У завршној етапи приказа Французи су демонстрирали брзину гађања и при том испалили шест метака M107 за 57 секунди.

CAESAR је лакши и има већи домет од америчке високоаутоматизоване самоходне хаубице 155 mm /39 NLOS-C (United Defense) која је још у развоју. United Defense и Giat су склопили извесне уговоре па се може догодити да америчка фирма производи CAESAR за трупе САД-а.

Основна предност овог артиљеријског система је што има сличну ватрену моћ као и постојећа вучна и самоходна артиљеријска оруђа, али поседује много већу стратешку мобилност и краће време од припреме елемената за гађање до напуштања положаја. Сем тога, CAESAR испуњава и два важна елемента која карактеришу данашња бојишта, а то су брзина и сигурност. Брзина деловања зависи од прецизне и тачне комуникације на основу које команда просуђује да ли постојећа јединица може бити ангажована или не, и прорачуна елемената за гађање у реалном времену. А сигурност зависи од безбедности заштићених података (што умањује људске грешке) и одређивања редоследа операција, о чему води рачуна СУВ. ■

Игор МИХАЈЛОВИЋ

МИНИ-РОБОТ КОБРА

Француска фирма Cybernetix произвела је вишенаменски мини-робот Cobra. Реч је о даљински вођеном возилу робота намењеном за употребу у веома ограниченом маневарском простору. Има дужину од 364 mm, ширину 392 mm, висину 170 mm, клиренс 48 mm и масу 5,6 kg. Покреће га 12V Ni/Cd батерија, која му обезбеђује просечну радну аутономију од 90 до 120 минута и највећу брзину кретања до 7,5 km/h. Главни сензори су му две дневно-ноћне колор мини-камере од којих је предња са троструким повећањем. Осим тих камера, робот има и две светлеће диоде (LED) за осветљавање предмета које испитује. Вођење робота је радио-путем са даљине до 130 метара. Систем вођења и контроле укључује пријемник звука и слике на 14,2 cm великом екрану са течним кристалима (LCD). Cobra се може користити при температурама од -10 до + 55 степени Целзијуса. ■

С. А.



ОПТОЕЛЕКТРОНСКИ СИСТЕМ SPOTLITE

Израелска компанија Рафел произвела је нови оптоелектронски систем за откривање и прецизно лоцирање ватрених положаја стрељачког наоружања. Основни елементи система Spotlite су термовизијска камера, ласерски даљиномер, означивач циљева, ГПС и јединица за контролу. ■

С. А.



СИСТЕМ TRAP ЗА БРЗО НИШАЊЕЊЕ

Амерички моринци у Ираку употребавају нови даљински систем за брзо нишањење TRAP T-25OD (Telepresent Rapid Aiming Platform). Реч је о платформи на којој су смештени наоружање (пушка M16, пушкомитраљез M249 SAW или M240G или снајперска пушка M-82), нишанске (холографски HWS) и осматрачке справе. Систем TRAP чине постоље, оквир за смештај оружја и муниције, оптички и електронски склоп. Постоље је



каблом повезано с контролном јединицом, извором електричне енергије и механизмом за окидање и осматрање. Мо-

дуларни оптички склоп система укључује широкоугаону камеру за осматрање, термовизијску дневно-ноћну камеру за осматрање и камеру за нишањење. Контролна јединица садржи главну контактну склопку, склопку за избор врсте ватре, главни осигурач оружја, контролне лампице, прикључак за везу са платформом, механизме за осматрање и окидање и извор електричне енергије.

Систем за нишањење омогућава померање нишанске тачке до 1/10 угаоног минута, делује у кругу од 360 степени, а стрелац оператер може да од платформе буде удаљен до 100 метара. Маса система износи 29 килограма. TRAP омогућава намештање оружја на положаје изложене непријатељској ватри, дејство стрелца оператера из заклона, бољу контролу одређеног подручја, прикупљање обавештајних података, уништавање неексплодираних убојних средстава, обезбеђење војних конвоја и упоришта, те снајперска и противснајперска дејства. Тим средством могу се опремити и роботизована возила за борбена дејства. ■ С. А.

ИРАНСКО ОКЛОПНО БОРБЕНО ВОЗИЛО

Организација иранске војне индустрије недавно је објавила да је за потребе извоза развила оклопно борбено возило пешадије. Реч је о новој верзији точкаша са погоним 4x4, под називом Rakhsh.

БВП има челичну куполу спојену са телом возила чврстим варом, што омо-

гућава успешну заштиту од наоружања до калибра 7,62 mm. Максимална тежина возила са борбеним товаром је око 7,5 тона, а максимална брзина је 95 km/h. За светско тржиште се израђује опремљен у неколико различитих варијанти: са серијом лансера димних кутија, као НХБ варијанта и са керамичким оклопом. У припреми је и израда возила са оклопом који пружа заштиту од наоружања калибра до 14,5 mm. ■

Г. К.

ИЗВИЋАЧКИ СИСТЕМ STALKER II

Израелски произвођач војне опреме Рафаел произвео је нови аутоматски мобилни систем Stalker II намењен за извиђање, контролу и обележавање циљева. Оперативне могућности система су откривање и праћење покрета људи на даљини до 10, а возила до 35 километара. Систем Stalker II састоји се од теренског возила (Hummer M1097A2), као платформе за смештај осталих делова система, доплеровог радарског система (у копненој или морнарничкој варијанти), стабилизваног оптоелектронског система (дневно-ноћна камера, FLIR, ласерски даљиномер), електричног покретног телескопа (висина 10 m), на коме су смештени антена радарског система и кућиште са оптоелектронским системом, навигацијског система (ГПС), савременог комуникацијског система за одржавање везе и пренос података и генератора за снабдевање система електричном енергијом. ■ С. А.



НОВА ЈУРИШНА ПУШКА



Команда за специјалне операције САД SOCOM (US Special Operations Command), покренула је поступак за набавку јуришне пушке нове генерације (два модела), која би заменила садашњих пет модела оружја са којима су наоружани припадници специјалних снага. Посао је поверен фирми FN Herstal, која је произвела два прототипа нове јуришне пушке SCAR (SOCOM Combat Assault Rifle): SCAR-H, калибра 7,62 mm и SCAR-L, калибра 5,56 mm. Оба модела ће имати на располагању три врсте цеви (за замену цеви потребно је пет минута) у дужинама 35,7 cm (стандардна), 25,5 cm (кратка) и 45,9-51 cm (снајперска). Избор цеви зависиће од конкретног задатка. Модел SCAR-H замениће пушке M14 и МК11, а модел SCAR-L пушке M4A1, COBR и МК12. Први примерци нових пушача појавиће се до краја ове године, а свеукупна замена садашњих модела новим биће завршена до 2011. године. ■

С. А.

УКРАЈИНСКИ РАКЕТНИ СИСТЕМ

У првој половини 2007. године очекује се привођење крају пројекта новог украјинског ракетног система, који има карактер одбрамбеног и представља врло убедљиво средство за одвраћање у односу на суседне земље. Како се планира, ракетни систем копно-копно (за сада непознатог назива) као крајњи циљ има доношење великих губитака противничкој страни. У развој тог новог борбеног средства биће укључено више од 100 украјинских компанија. ■

Г. К.

Основно наоружање брода Conte di Savoia чине његови ваздухоплови и може укрцати све актуелне типове хеликоптера и авиона који су у наоружању Италијанске ратне морнарице, а и нови Joint Strike Fighter JSF-35. Највећи број летилица које могу оперисати са носача јесте 24, односно 30, уколико је реч само о хеликоптерима.

МОДЕРНИ РАТН

Нови носач авиона РМ Италије Conte di Savoia С-552 крајем децембра завршио је прве пробне возње. Тај модерни ратни брод до краја новембра ове године биће званично уведен у оперативну употребу Италијанске ратне морнарице (ИРМ).

Conte di Savoia има 27.100 тона пуног депласмана, дуг је 244, широк 39, а газ му износи 8,7 метара. Максималном трајном брзином од 28 чворова покрећу га четири гасне турбине General Electric LM-2500, укупне снаге 88.000 kW, док му акциони радијус, при економској брзини од 16 чворова, износи 7.000 миља. На броду има места за 1.202, човека иако сама посада носача авиона броји 450 људи – остатак чине 203 припадника ваздухопловне компоненте, 140 припадника команде и штаба ИРМ, те 325 мари-

наца (припадника италијанске морнаричке пешадије из батаљона Сан Марко). Носач авиона Conte di Savoia изграђен је у бродоградилу компаније Finmeccanica у месту Рива Тригосо поред Ђенове. Градња је почела у лето 2001, а брод је поринут у море 20. јула 2004. године.

Основно наоружање брода чине његови ваздухоплови, а Conte di Savoia може укрцати све актуелне типове хеликоптера (EH-101 Merlin, NH-90, SH-3D Sea King) и авиона AV-8B Sea Harrier који су у наоружању ИРМ, као и нови Joint Strike Fighter JSF-35. Највећи број ваздухоплова који могу оперисати са носача је 24, односно 30, уколико је реч само о хеликоптерима.

Полетно-слетна палуба новог италијанског носача авиона димензија је 220x34 метра и на прамцу се завршава тзв. sky-jump рампом, нагиба 12 степени, која омогућава да, V/STOL, авиони типа



НИ БРОД

Harrier или JSF-35, узлете са максималним теретом убојних средстава и горива.

Хангар под палубом, димензија 134x21 метар, може да прими 12 хеликоптера или осам авиона, а са полетно-слетном палубом повезују га два лифта носивости по 30 тона за подизање ваздухоплова и два лифта од по 15 тона за транспорт муниције и убојних средстава. Носач авиона Conte di Savour посебним чини то што се може користити и као транспортни брод за превоз возила гусеничара и точкаша, уместо ваздухоплова у свом хангару. За укрцај возила брод је опремљен са две хидрауличне рампе носивости по 60 тона, а у свој хангар може да прими 100 лаких теренских камионета или 50 средње тешких камиона или амфибијских возила, односно 25 тешких тенкова Ariete.

Иначе, носач авиона Conte di Savour је наоружан тридесетдвоцевним вертикалним лансером за ПВО ракете ASTER-15, са два топа Oto Melara 76 mm Super rapido и три брзометна ПВО топа калибра 25 mm. ■

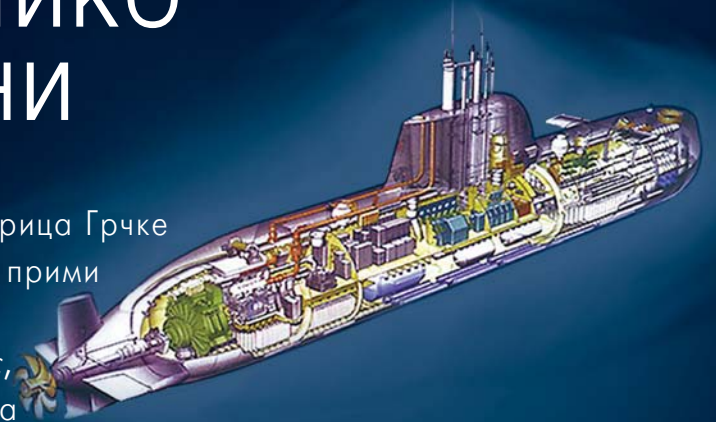
Н. БОШКОВИЋ

ПАПАНИКОЛИС УВЕЛИКО КАСНИ

Ратна морнарица Грчке одбила је да прими подморницу Папаниколис,

чија изградња

касни већ 18 месеци у односу на планирану динамику, све док немачко бродоградилште не отклони уочене недостатке



Ратна морнарица Грчке одбила је да, услед низа техничких недостатака откривених у пробним вожњама, прими прву од укупно четири нове дизел-електричне подморнице Типа 214, која је по наруџби грчког Министарства одбране изграђена у немачком бродоградилшту фирме HDW у Килу. Подморница Папаниколис S-120 наводно је, приликом испитивања, показала лош стабилитет у површинској вожњи, а њен AIP, односно погонски систем који не користи ваздух, постигао је снагу мању од декларисане, при чему је након неколико сати коришћења морао бити искључен јер су се неке од компоненти погона загрејавале више од предвиђене радне температуре. Грци су навели и да пропелер нове подморнице ствара знатно већу кавитацију и буку од очекиване, да нападни перископ вибрира при брзинама већим од три чвора, да у део хидрауличних система продире морска вода, те да антене пасивног сонара не функционишу правилно.

Ратна морнарица Грчке одбила је да прими подморницу Папаниколис чија изградња иначе већ касни 18 месеци у односу на планирану динамику, све док немачко бродоградилште не отклони недостатке. Грчка је наручила укупно четири под-

морнице Типа 214 од којих се само прва, Папаниколис S-120, гради у Немачкој, а остале три – Пипинос С-121, Матрозос С-122 и Катсонис С-123, у бродоградилшту Hellenic Shipyard у Грчкој.

Подморнице Типа 214 дуге су 65 метара, широке 6,3, а газ им износи шест метара, и имају пуни депласман од 1.700 тона. Брзина у површинској вожњи је 12, а у подводној више од 20 чворова. Наоружане су са осам торпедних цеви за торпеда калибра 533 mm, од којих су четири способне за испаливање противбродских ракета Sub Harpoon. Радна дубина роњења износи више од 400 метара, а погонски систем AIP са горивим ћелијама омогућава им да под водом непрекидно проведу чак три недеље без потребе за укључивањем дизел-мотора који би припунио акумулаторску батерију. Крстарели малим брзинама до четири чвора, подморнице Типа 214 коришћењем AIP-а, под водом могу прећи и до 1.248 миља, док им акциони радијус у површинској вожњи износи 12.000 миља. Подморницу опслужује посада од 27 чланова, а може укрцати залихе горива, хране и воде које јој омогућавају да на мору непрекидно проведе 12 недеља. ■

Н. Б.

ПРЕПОРОД КРАЉИЦЕ МОРА

Експедиционе снаге Краљевске морнарице зависе од ударне моћи авиона са носача авиона, амфибијских средстава и нуклеарних подморница. А окосница противваздушне одбране те морнарице и заштита снага Велике Британије и њених савезника у наредним коалиционим акцијама, биће разарач типа "45", заједно са будућим носачем авиона CVF -Future Aircraft Carrier.



пом 114 милиметара. Посада ће имати око 190 чланова.

Опремљен светски познатим системом противваздушне одбране PAAMS (Principal Anti-Air Missile System), имаће основну улогу у борби са авионима. Заједно са будућим носачем авиона (CVF-Future Aircraft Carrier), разарач типа "45" биће окосница противваздушне одбране Краљевске морнарице и заштита снага

Краљевска морнарица Велике Британије брзо се прилагођава савременим условима у свету. Њена способност адаптације има најважније место у процени могућности такве морнарице, а у складу са тим, обезбеђују јој се модерне и релевантне снаге. Морнарица мора бити обучена и опремљена да одговори на кризе где год и кад год је то потребно. У садејству са копненим и ваздухопловним снагама, може се употребити и као део коалиционих снага или као лидер осталих нација у коалицији.

Експедиционе снаге Краљевске морнарице у будућности ће зависити од ударне моћи авиона са носача, амфибијских средстава и нуклеарних подморница. Њена основна улога у спољној и безбедносној политици Велике Британије захтева мењање организације и величине флоте и еволуирање према могућим изазовима у будућности. Такође, мора функционисати са што мање трошкова, што ће утицати на дизајн

будућих пловила. Могу се очекивати ангажовање мањих компанија у градњи бродова и нова технолошка решења, укључујући и већу компјутерску аутоматизацију, што ће бродове учинити моћнијим у борби.

Према мишљењу бројних аналитичара, ово је нова и узбудљива ера за Краљевску морнарицу. А број бродова који су готово ушли у употребу обезбеђују јој место једне од најмодернијих морнарица у свету.

РАЗАРАЧ ТИПА "45"

Садашњи тип разарача "42" биће замењен типом "45", који би требало да уђе у употребу ове године. Први из серије носи име HMS Daring (D-32). Гради се укупно шест бродова, депласмана 7.350 тона, дужине 152,4 метра и ширине 21,2 метра. Максимална брзина им је 27, а крстарења 18 чворова. Даљина пловидбе је 7.000 миља, са 18 чворова. Биће наоружани ракетама Harpoon и PAAMS, те то-

Велике Британије и њених савезника у будућим коалиционим акцијама.

Тај тип разарача је већи од претходника (типа "42") и димензијама рефлектује своје особине у новој улози коју су разарачи добили. Такође, пружа могућност много већег комфора својој посади него што су га имале досадашње крстарице и фрегате. Конструисан је тако да изводи широке експедиционе задатке, "од хуманитарне асистенције и одбрамбене дипломатије у миру и кризама, до рата у различитим климатским условима – од тропских до северних".

Дизајниран је за економичну употребу и одржавање. Има интегрисани пропульзивни систем од гаснотурбинског алтернатора Rols Royce WR-21, два дизел-генератора и два мотора са максималном брзином од 27 чворова. Његова величина олакшава будуће осавремењивање, замену и допуну стандардне опреме, без већих структурних измена.



НУКЛЕАРНА ПОДМОРНИЦА

Активности подморница са становишта хладноратовског противподморничког ратовања прерасле су у експедиционо ангажовање у подршци здруженим операцијама. Велика брзина и издржљивост нуклеарних подморница омогућавају њихово брзо размештање у било који део света где могу тајно оперисати у потенцијалном непријатељском окружењу са малим ризиком од откривања. У здруженим операцијама извршавају задатке осматрања, прикупљања обавештајних података и напада на земаљске циљеве крстарећим пројектилима, те противбродска дејства ради заштите савезничких морнаричких снага.

Три нуклеарне нападне подморнице типа Astute изграђене су у бродоградилушту Bae Systems Shipyard at Barrow-in-Furness. Прогресивно ће заменити оне типа Swiftsure и Trilateral. Поседују побољшане комуникационе системе за подршку у здруженим операцијама. Подводни депласман им је 7.800 тона, дужина 97, а ширина 11 метара. Дубина роњења је до 300 метара, а посада броји 98 чланова. Наоружане су системом Spearfish и крстарећим ракетама Tomahawk.

Имају потпуно интегрисан подморнички борбени систем и повећан убојни терет, укључујући Spearfish и Tomahawk, те оптоелектронски перископ и дигитални контролни и информациони систем.

НОСАЧ АВИОНА CVF

Употреба авиације је и даље кључни део у већини операција Краљевске морнарице. Током операција могућност дејства и ангажовања борбених авиона и хеликоптера у међународним водама и на копну, без подршке земље домаћина, је сте критеријум борбених вредности. Планирана је замена три постојећа носача авиона типа Invincible, са два нова, већа, носача – HMS Queen Elizabeth и HMS Prince

of Wales, који у пројекту носе ознаку CVF (будући носач авиона).

Носач авиона и његове летелице биће опремљени за дејства и операције у свим временским условима, дању и ноћу (нападне мисије, вођење офанзивне подршке копненим трупама и, ако је потребно, обезбеђење заштите поморским групацијама). Свака воздухопловна група са носача биће скројена према својој намени и имаће авионе Joint Strike Fighter и хеликоптере Merlin, систем осматрања и контроле ваздушног простора (MASC). MASC ће заменити хеликоптере Sea King са уграђеним системом за рано ваздушно упозорење. Тај систем ће заједно са хеликоптерима Merlin омогућити потребну одбрану од ваздушних и површинских претњи и пружиће комплетну слику окружења борбене групе, укључујући и податке важне за борбу против подморница.

Авион Lockheed Martin F35 JSF изабран је да повећа прилагодљивост будућег носача авиона новим борбеним условима. Имаће могућност уградње катапулта и сајли за успоравање летелица при слетању и нову рампу за F-35. Пројекат може бити модификован за авионе који захтевају полетање уз помоћ катапулта.

Почетне индикације показују да ће CVF бити један од највећих бродова грађених за Краљевску морнарицу. У градњу ће бити укључена четири бродоградилушта. Пројекат ће омогућити потребан помак индустрији Велике Британије, а прве процене указују на отварање 10.000 нових радних места.

На коначни пројекат и изглед будућих носача авиона највише су утицали авиони изабрани за употребу на тим бродовима (FJCA-Future Joint Combat Aircraft), који ће дејствовати по сваком времену и на великим удаљеностима, пружати подршку копненим трупама и, ако је потребно, заштиту поморским снагама. У поређењу са авионима типа Sea Harrier, који се данас користе, њихова предност је у томе што могу да лете изнад брзине звука и

пружају већу могућност преживљавања, али и подршке. Посебно је захтеван већи долет.

Летелице MASC замениће хеликоптере Sea King и омогућити продужено осматрање ваздушног и морског простора, пресретање циљева заједно са системом за гађање иза линије хоризонта, а за то су одабрани Merlin ASW, V-22 Osprey и E-2C Hawkeye.

МОРНАРИЧКА ПЕШАДИЈА

Очигледна су настојања да "маринци" оперишу у различитим окружењима – од хладних планинских терена до врелих подручја на Средњем истоку и у Африци, до џунгли на Далеком истоку. Нови програм опремања осигураће им да у будућности буду много способнији и моћнији него што су то данас.

Краљевска морнаричка (Royal Marine) пешадија поседује оклопна амфибијска возила викинг (у употреби недавно), која се могу користити било где у свету у температурном дијапазону од -46 до +49 степени Целзијуса. То возило је учинило морнаричку пешадију много флексибилнијом, са повећаном заштитом и ватреном моћи.

Са мора оперисаће са нових десантних док-бродова (четири нова типа Bay). Та пловила су дуга 176 метара и моћи ће да носе два пута више опреме, возила и трупа него њихови претходници типа Sir Bedivere и типа Sir Galahad. За подршку "маринцима" служиће две нове платформе (LPDS) HMS Albion и HMS Bulwark, са примарном функцијом да транспортују трупе и њихову опрему (амфибијске јуришне групе) било морем било ваздухом.

Нови и амбициозни програм опремања представља ојачавање и изградњу морнаричке пешадије и обезбедиће им наставак кључне улоге заједно са Краљевском морнарицом и осталим чиниоцима одбране. ■

Бошко и Горан АНТИЋ

ТУРСКА МОДЕРНИЗУЈЕ ХЕРКУЛЕСА

Турски подсекретаријат одбрамбене индустрије, 21. јануара, саопштио је одлуку о модернизацији транспортних авиона С-130 херкулес. Турска ваздухопловна индустрија (TAI), којој је поверен тај задатак, модернизоваће укупно 13 авиона С-130 (седам С-130Е и шест С-130В). У те авионе биће интегрисано укупно 17 нових система, док ће пет постојећих бити унапређено.

Постојећи аналогни кокпит и застарела авионика биће у потпуности замењени новим дигиталним системима. Као допуна тим системима планирано је и увођење земаљске станице за планирање мисије.



Херкулес је пратећи ваздухоплов акробатске аеро-групе "Турске звезде"
Снимео С. В.

Представници TAI нагласили су да ће читав програм бити реализован са ослоном на властите снаге. ■

С. В.

ПОБОЉШАН СУ-25СМ

Руско ваздухопловство увело је у наоружање првих шест модернизованих јуришника сухој Су-25СМ. Командант ваздухопловства Владимир Михаилов каже да ће сухоји бити у употреби до замене новим типом авиона који се развија из Јаковљева 130. Модернизација, за коју је наведено да износи "око седмине до шестине цене производње новог ваздухоплова" укључује нове уређаје за нишањење, а и подршку за додатна убојна средства. Модернизовани Су-25 моћи ће да остану у употреби још две и по деценије. ■

С. И.

BELL ИСПОРУЧИО ПРВЕ АН-1З И УН-1У

Бел хеликоптер (Bell Helicopters) испоручио је први модернизовани борбени хеликоптер АН-1З – *супер кобра* (Super Cobra) америчкој морнаричкој пешадији 25. јануара. Неколико недеља раније у употребу је уведен и хеликоптер опште намене УН-1У. Маринцима ће бити испоручено укупно 280 хеликоптера ова два типа. Иако наизглед различити, АН-1З и УН-1У имају више од 84 одсто заједничких компоненти, склопова и уређаја. Првобитно је намеравано да се модернизују АН-1В и УН-1 из оперативних јединица, али се од тога одустало да би се избегло повлачење ваздухоплова из употребе на по две године, па ће већина хеликоптера из Н-1 програма бити новопроизведена. ■

С. И.



АН-1В

СКЕН ИГЛ ЛОВИ СНАЈПЕРИСТЕ



Ратно ваздухопловство САД (USAF) разматра могућност употребе беспилотних летилица за откривање непријатељских снајпера. Боинг ће уградити на беспилотну летилицу *скен игл* (Scan Eagle) систем за лоцирање непријатељске ватре, заснован на *спот шутер* (Spot Shooter) земаљском акустичном систему и очекује се одлука о евентуалној оперативној употреби после испитивања које ће трајати четири месеца. *Спот шутер* открива звучним сензорима изворе пушчане паљбе и у употреби је полицијских снага. Идеја је да земаљски сензори, које носе војници на терену, возилима или су фиксирани за објекте, информације прослеђују *скен иглу* који би, преко камера у видљивом или инфрацрвеном спектру, лоцирао извор паљбе. ■

С. И.

БЛОКИРАНА ПРОДАЈА КИНЕСКИХ ЛОВАЦА

Русија је блокирала продају кинеских ловаца са руским моторима, које је Кина намеравала да испоручи Пакистану. Како је изјавио високи представник Руског министарства одбране, Русија је Кини ускратила право да извози ловце *ЈФ-17*, који су опремљени савременим руским моторима типа РД-93. Кина је до сада купила 100 таквих мотора и најавила куповину још 400 примерака.

Према речима пакистанског председника, та земља има намеру да у наоружање уведе 150 авиона *ЈФ-17*, који су иницијално пројектовани са мотором РД-93. Руски став ће вероватно утицати на даљу реализацију тог плана. ■

С. В.



ЛЕТЕЛИЦА СТРЕЛАСТИХ КРИЛА



Пилатусов PC-21 је најмодернији турбоелисни школски авион данашњице. Али он не представља само технолошки врх у својој категорији већ и сасвим нови концепт летачке обуке – комплетну летачку обуку на само једном типу школског авиона. Да ли ће успети у томе, показаће време.

Одавно није новост да је сегмент турбоелисних школских авиона терен којим суверено владају Швајцарци. Штавише, они су својим моделима произведеним у фабрици Pilatus у неколико наврата поставили нове стандарде у обуци пилота, које су с временом прихватиле и највеће ваздухопловне силе. Кључ тог успеха били су авиони PC-7 и PC-9. Њихова појава омогућила је знатно појевљење летачке обуке, јер су из одређених фаза обуке избачени млазни школски авиони.

Данас у свету лети више од 750 авиона типа PC-7 и PC-9, а PC-9 је прихваћен и као основа за амерички школски авион T-6 Texan II. За потребе летачке обуке у америчком ваздухопловству и морнарици наручено је 780 авиона T-6 Texan II. Међутим, на врло динамичном тржишту као што је тржиште војних авиона није гаранција опстанка само репутације, па макар био и такав као што је пилатусов. Такве околности захтевају стално унапређење понуде, било да су у питању

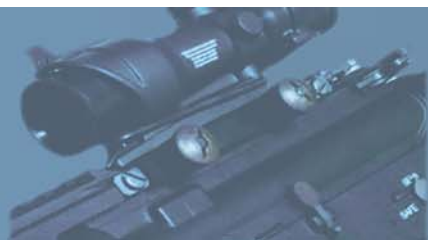
модификације старијих модела или потпуно нове летелице. Иако је у овом случају реч о школским авионима, то не значи да је њихов развој јефтин и да такав развој не кошта стотине милиона долара. Штавише, швајцарски стручњаци су врло пажљиво приступили проучавању свих релевантних фактора који су били предуслов за покретање и реализацију новог развојног пројекта. А крајњи резултат је PC-21, најмодернији турбоелисни авион данашњице. Ипак, PC-21 не репрезентује само технолошки врх своје категорије него и сасвим нови концепт летачке обуке, који своју вредност треба да докаже у години која га предстоје.

НОВА ПОГОНСКА ГРУПА

Када је средином 2002. године представљен први прототип авиона PC-21, многи су, судећи бар према спољашњем изгледу, помислили да је реч о модификованом авиону PC-9. Међутим, када су мало боље сагледали особине ави-

она, показало је да је реч о најмоћнијем школском турбоелисном авиону икада направљеном, који нема много конструктивних сличности са претходником. Концепцијски посматрано PC-21 јесте, као и PC-9, једномоторни нискокрилац са тандем распоредом седишта, али ту се сличност завршава.

За почетак, PC-21 је добио сасвим нову погонску групу, мотор Pratt&Whitney PT-6A-68B, снаге 1.193 kW (1.600 КС), укомпонован са петокраком Харцеловом елисом са закривљеним врховима. Елиса је израђена на бази карбон-фибера, а нападне ивице кракова елисе ојачане су титанијумом. Снага мотора је већа за 39 одсто у односу на мотор авиона PC-9, што указује на жељу за повећањем брзине. Осим снаге мотора, кључни елемент је одговарајуће крило, односно аеропрофил. У овом случају одабир профила крила одаје конструктивни прилаз. За PC-21 изабрано је крило са блажим углом стреле (12,3°) и са аеропрофилом који при-



пада NACA серији 6. Мала површина крила (14,899 m²) и његово велико специфично оптерећење даје карактеристике заокрета сличне млазним авионима који се користе у вишим фазама обуке. Овакво крило је, такође, мање осетљиво на турбулентну атмосферу којој авион најчешће бива изложен током бришућег летења, а што је незаобилазан део сваке војне летачке обуке. Конструкција авиона израђена је углавном од легура алуминијума, док су композитни материјали мање заступљени.

Велику пажњу конструктори су посветили и безбедности лета. Оба пилотска места опремљена су најсавременијим избацивим седиштем типа Мартин-Бејкер Mk16. Са оба седишта обезбеђена је изузетна прегледност. Фронтални део плекси-поклопца је задебљан и ојачан како би издржао евентуални судар са птицама. Нападне ивице крила и кракова елисе опремљене су системом за одлеђивање.

Са аеродинамичком шемом примењеном на РС-21 добијен је турбоелисни авион. Он се по знатно мањој цени сата лета може експлоатисати по профилима обуке досада резервисаним само за млазне школске авионе. Међутим, применом специфичних решења авион и даље може да се употребљава у основној обуци, која младим и неискусним летачима омогућава да стекну највећи налет и искуство на путу ка звању војног пилота. Наиме, инжењери су на доњаку крила уградиле двоструку Foulgerova закрилца, која побољшавају летне карактеристике авиона на малим брзинама и смањују брзину превученог лета на око 150 km/h, без обзира на стрелу крила и његово велико специфично оптерећење. Употребом софистицираног система за управљање погонском групом, ученицима са мањима летачким искуством, ограничава се и снага мотора.

Мотор, иначе, и у варијанти без ограничења, своју пуну снагу развија тек када авион постигне брзину лета од 426 km/h, а у функцији брзине аутоматски се врши и отклон команде правца како би се компензовали аеродинамички моменти карактеристични за авионе са елисом. На тај начин авиони се, по својим могућностима, још више приближавају млазњацима. Максималном брзином од 685 km/h РС-21 знатно је одскочио од свих турбоелисних конкурената. То је још очигледно има ли се у виду податак да је брзина крстарења 556 km/h, те да је током обуке у бришућем лету могуће постизање брзине од 600 km/h у хоризонталном лету! Брзине су једно и најочитија група

карактеристика које сведоче о томе колико тај турбоелисни авион задира у домену обуке који су досада били ексклузива млазне авијације. Добре особине РС-21 су и убрзања, као и ваљање, односно, брзина окретања око уздужне осе. Како би се поспешила последња карактеристика, на горњаку крила РС-21 уграђени су хидропокретани спојери, чије извлачење регулише рачунарска јединица. Пуна снага мотора и употреба спојера резервисани су за више фазе обуке.

Према речима произвођача РС-21 има карактеристике убрзања као млазни

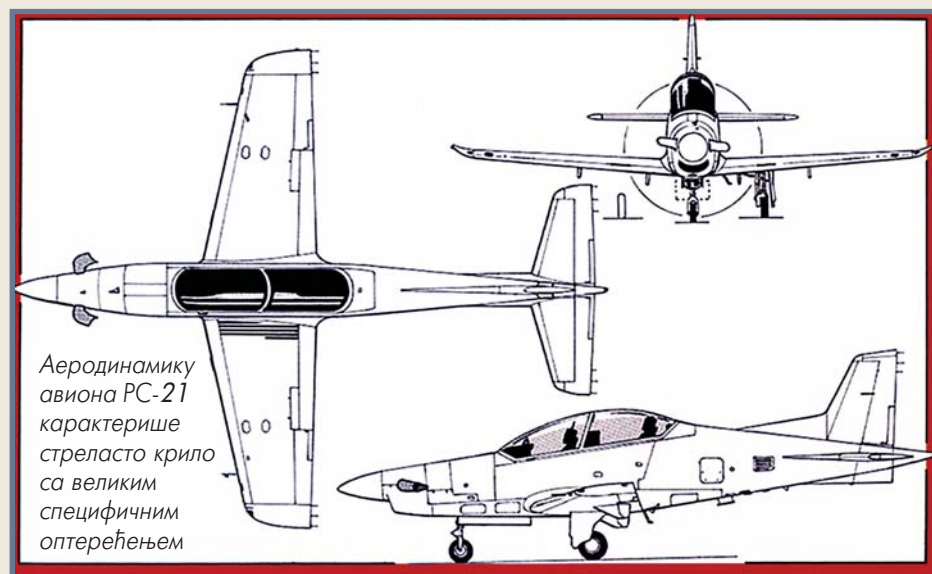
школски авион Нок, а брзину окретања око уздужне осе као F-16, што звучи више него импресивно.

ВИСОК СТЕПЕН ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ

Описане аеродинамичке и летне особине складно су укомпоноване са савременим кабинским простором који се одликује високим степеном дигитализације и одсуством било каквог аналогног показивача. У висини погледа је горњи приказивач, док се на инструменталној табли

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Погонска група	1 x Pratt & Whitney Canada
РТ6А-68В снаге 1193 kW (1.600 KS)	
Дужина	11,0 m
Висина	4,0 m
Размах крила	8,77 m
Маса празног авиона	2.280 kg
Максимални користан терет	1.150 kg
Максимална полетна маса	4.250 kg
Крстарећа брзина	685 km/h
Макс. дозвољен Махов број	0,72
Макс. брзина у понирању	778 km/h
Брзина превлачења са слетном конфигурацијом	150 km/h
Плафон лета	11.580 m
Дозвољена G оптерећења	+8/-4
Дужина полетања (до X=15 m)	725 m
Дужина слетања (са X=15 m)	900 m
Макс. брзина уздицања	21,59 m/s





Најбржи турбоелисни авион данашњице



Унутрашњост PC-21 подсећа на физиономију грипеновог кабинског простора

налазе три дисплеја димензија 15x20 cm. Системима и самом мисијом начелно се управља прекидачима на палици и гасу (тзв. HOTAS систем). Комплетна авионика увезана је магистралом података MIL STD 1553 В. Ниво и начин излагања информација веома се лако прилагођава специфичним захтевима, односно, начину излагања информација на наменским типовима борбених ваздухоплова на које се прелази након обуке на PC-21. Осветљење кабине је компатибилно са наочарима за ноћно летење (NVG).

Основни навигацијски систем је ласерски INS, упарен са системом за глобално позиционирање. Стандард комуникацијске и навигацијске опреме, заједно са аутопилотом усклађен је са ICAO прописима и омогућава упоредо обучавање пилота и за цивилне летачке дозволе. Кабина авиона је опремљена аутономним уређајем за генерисање кисеоника. Допуна горива је могућа и у ситуацијама када мотор ради како би се што више смањило време задржавања авиона на земљи.

Главна снага таквог, савремено профилисаног радног простора налази се у његовим особинама "учевности". Претходно припремљени лет ученик-пилот убацује се у летни компјутер авиона помоћу одговарајућег медија. Такође, сви летни подаци снимају се у дигиталном облику, тако да ученик, као и његов инструктор, после сваког лета лако скидају податке и могу да их детаљно и објективно анализирају на својим лап-топовима, земаљским станицама и симулаторима. Ученик такође пре покретања, помоћу

своје шифре, може да изабере претходно запамљени профил индивидуалних подешавања. Инструктору су на располагању опције симулирања појединих отказа у лету, односно селективно искључење одређених информација.

Током "борбене" обуке ученик испуњава стотине виртуелних убојних средстава различите врсте и калибра у различитим тактичким ситуацијама. Падне тачке је веома лако накнадно израчунати и приказати на рачунару, чиме се додатно смањују трошкови обуке. Уградњом симулатора радара пружена је опција увежбавања основних ловачких маневара и пресретања. Пренос података помоћу дата-линка омогућава учешће више авиона и размену података између њих. Просечно време остајања у ваздуху од три сата сасвим је довољно и за комбиновање више различитих вежби.

Употребом овакве, савремене опреме у највећој мери се покрива и експлоатациони спектар борбеног авиона прве линије, чиме се остварује знатна уштеда.

КОНЦЕПТ КОЈИ ТРЕБА ДОКАЗАТИ

Теоретски посматрано, турбоелисни авион са оваквим одликама може да из летачке обуке елиминисе млазни авион. Узме ли се у обзир податак да је такав авион у набавци скупљи око три пута, а да је исто толико скупљи и сат његовог лета, долази се до јасне рачунице која је пословично штедљиве Швајцорце довела до концепта примењеног на PC-21. Међутим, стручњаци широм света су још

увек скептични када је реч о трансферу ученика са PC-21 на вишенаменски борбени авион, као што је, на пример, F/A-18. Управо то је модел који ускоро намерава да примени швајцарско ваздухопловство. Уколико се покаже да је тај модел успешан, он ће радикално изменити уврежену слику о неопходности два до три школска авиона у процесу летачке обуке. То практично значи да ће ученик од првог школског лета, па до седања у вишенаменски борбени авион, захваљујући аеродинамичкој програмабилности, али и програмабилности погонске групе, летети на само једном типу школског авиона. Није тешко наслутити какав је позитиван финансијски ефекат оваквог прилаза. Међутим, евидентно је да Сингапур, први страни купац PC-21, још увек не прихвата концепт обуке са једним школским авионом.

Не треба, ипак, заборавити ни неке друге аспекте авиона PC-21. Наиме, те летелице нису јефтине, као ни већина брендираних швајцарских производа. Уколико се зна да такав авион кошта најмање седам милиона америчких долара и да, засад, није борбено употребљив, велико је питање колико ће, без обзира на уштеде у обуци, тај авион бити занимљив слабије платежним ваздухопловствима. Због тога пилатусов маркетиншки тим главну шансу види у великим програмима, као што су заједнички европски програм школовања пилота (AEJPT) и британски MFTS иза којих стоје велики буџети. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

А М Е Р И К А К У П У Ј Е А В И О - Ц И С Т Е Р Н Е

Америчко министарство одбране (Department of Defense) објавило је последњег дана јануара дуго очекивани захтев о понудама за набавку нових авиона-цистерни KC-X, који је описан као "приоритет број један набавке америчког ратног ваздухопловства". KC-X је први од три сукцесивна програма набавке којима би требало да буде замењена целокупна флота од безмало 500 америчких летећих танкера KC-135 од којих су најстарији у употреби више од пола века. Током прве фазе KC-X требало би изабрати најбољег понуђача за 179 авиона (укључујући четири пробна), а вредност посла процењује се на око 30 милијарди долара. Иако различити по перформансама и цени, очекује се да ће главни и једини кандидати за нову летећу цистерну америчког ваздухопловства бити "Боинг" KC-767 или KC-777 (развијени из путничких "боинга" 767, односно 777) и KC-30 кога нуде "Нортроп" (Northrop) и EADS, развијен из путничког "ербаса" A330-200 (Airbus). ■

С. И.



Према последњим вестима, "Боингов" нови авион-цистерна KC-767 остварио је 24. јануара успешно први контакт "на суво" са примаоцем горива, бомбардером B-52 током пробног лета из базе Едвардс у Калифорнији

USAF ТЕСТИРА СИНТЕТИЧКО ГОРИВО

У намери да смање ослањања на деривате увозне нафте, америчко ратно ваздухопловство (USAF), испитују мешавину конвенционалног млазног и синтетичког горива добијеног из природног гаса. Пробни "боинг" (Boeing) B-52 обавио је средином децембра прошле године успешно први лет са мешавином у односу 1:1 млазног JP-8 (комерцијални назив JET-A) и синтетичког горива у свих осам мотора. Током јануара настављено је тестирање понашање горива на веома ниским температурама у ваздухопловној бази Мајнот (Minot) у савезној држави Северна Дакота. Процес добијања горива из природног гаса, угља или биомасе тзв. Фишер-Тропшовим процесом откривен је средином двадесетих година прошлог века у нафтом сиромашној али угљем богатој Немачкој и 1944. произведено је 6,5 милиона тона. Пре пет година САД су обновили испитивања синтетичких деривата и намера им је да до 2016. године бар половина потрошње горива за потребе оружаних снага буде добијена из алтернативних домаћих извора. ■

С. И.



ГРЧКА ДОБИЛА ПРВЕ ЛОНГБОУ АПАЧЕ

Боинг је у другој половини јануара почео са испоруком дванаест AH-64DHA лонгбоу апача (Longbow Apache) борбених хеликоптера грчкој војсци. Сви хеликоптери ће бити испоручени до краја године. Грчка већ користи 20 апача старије варијанте AH-64A и Боинг се нада да ће се одлучити за модернизацију пре 2014, када ће се обуставити модернизација хеликоптера истог типа у наоружању америчке армије. Грци очекују ускоро и испоруку првог од 20 поручених NH90, симулатора апача, али и опремање AH-64A апача и CH-47 чинока (Chinook) заштитним мерама. Боинг је ове године испоручио и последњи од 35 рефабрикованих апача AH-64D за египатско ваздухопловство. ■

С. И.



ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

РЕЗЕРВОАРИ
СКРИВЕНИХ КИЛОВАТА

Глобалном отопљавању планете, са непредвидивим последицама, умногоме доприноси сагоревање фосилних горива, од којих се данас добија чак **80** посто електричне енергије света. Тим поводом, а да би се избегла планетарна катастрофа, стручњаци траже хитно решење у обновљивим изворима енергије, као што су ветар, сунце и вода, па су развијене земље већ почеле да граде соларне и геотермалне електране, хидроцентралне и ветрогенераторе. Где је место Србији у свему томе?

Експерти Европске уније су недавно, по ко зна који пут, веома озбиљно упозорили човечанство да се наша планета већ увелико суочава са последицама глобалног загревања атмосфере и ефектима "стаклене баште". Они су испољили и велику забринутост због тога што се, пре краја овог столећа, може догодити да се југ Старог континента претвори у пустињу, а да се клима, која је сада карактеристична за север афричког континента, "пресели" до Лондона, што ће рећи да маларија и пустињски пејсажи могу, у догледно време, да постану - европска стварност.

Таквом стању ствари на Планети, понајпре и понајвише, доприносе индустријска постројења, разна саобраћајна средства, претежно моторна возила и електране које користе фосилна горива (угаљ, гас и нафта), а која у укупној светској потрошњи енергије учествују са више од **80** посто. Фосилна горива, у поређењу са другим изворима енергије (као што су сунце и ветар), имају многе предности, јер су широко доступна, јефтина за прераду и погодна за употребу, а и инфраструктура за њихову испоруку одавно је веома развијена у многим земљама. Ипак, њихова велика mana је у томе што сагоревањем загађују атмосферу и доприносе стварању ефекта "стаклене баште", са тешко предвидивим последицама.

То је, дакако, само један од важних разлога што се, понајпре развијене земље, у потрази за све већим количинама електричне енергије, окрећу ка обновљивим изворима: хидроенергији, соларној, еолској (енергији ветра), геотермалној и енергији добијеној из биомаса. Није нимало случајно ни то што су се и лидери осам најразвијенијих земаља света (Г-8), на прошлогодишњем састанку у Санкт Петербургу (Русија), договорили да "снажно подрже још шире употребу обновљивих и алтернативних извора енергије". Уз то, и најпознатија међународна организација за заштиту човекове околине "Гринпис" апелује на владе у свету да смање порезе и друге дажбине на опрему за добијање електричне струје из обновљивих извора, чиме би умногоме допринеле не само већем коришћењу еколошки чисте, тзв. "зелене" енергије, него и за-



пошљавању људи. Стручњаци "Гринписа" тврде да је само коришћењем сунчеве енергије, односно у сектору за производњу фотонапонских соларних уређаја, до 2040. године могуће запослити више од два милиона људи, док су на подручју енергије ветра такве могућности још веће.

■ ДОСТИГНУТА КРИТИЧНА ТАЧКА

Соларном и енергијом ветра, у последње време, посебно се бавила и Европска асоцијација за фотонапонску енергију, која је сачинила две студије. Аутори тих студија истичу да су 2005. године инсталирани капацитети соларних фотонапонских система у свету достигли "критичну тачку" од око 5.000 мегавата електричне енергије (мегаватом се означава милион kW). Такође се наглашава да су се испоруке фотонапонских ћелија и модула од самог почетка трећег миленијума годишње повећавале за више од 40 посто, тако да су само на Старом континенту у фотонапонском соларном комплексу остварени послови вредни пет милијарди евра, док је, кад је реч о целој планети, та вредност готово двострука.

Позивајући се на та истраживања, стручњаци "Гринписа" закључују да је реално очекивати да би се, у наредне две деценије, чак две милијарде домаћинстава у свету могло снабдевати електричном струјом добијеном из соларних уређаја, док би, захваљујући технолошком напретку и улагању у опрему, сунчева енергија имала све запаженије место на светском енергетском тржишту. Индустрија фотонапонских уређаја би, дакле, у догледно време, могла знатно да

допринесе смањењу емисије штетног угљен-диоксида у свету (око 350 милиона тона годишње, што је једнако количини тог гаса коју у току године испусти 140 електрана на угаљ).

Како ствари стоје у погледу коришћења енергије ветра?

Тим питањем су се доста бавили експерти Светског савета за ветроенергију, којима су се придружили и стручњаци "Гринписа". У посебној студији они су дошли до закључка да је, до краја 2020, могуће добити 16,5 одсто светских количина струје, што би довело до смањења емисије угљен-диоксида у количинама од око 1,5 милијарди тона годишње. Научна истраживања садржана у тој студији, такође, показују да би трећина светских потреба за електричном струјом, половином овога века, могла да буде обезбеђена из енергије ветра, уз истовремено елиминисање више од 112 милијарди тона угљен-диоксида.

Зато није чудно што многи експерти сматрају да је развој ветроенергије "кључ у борби против климатских промена". То је акти-

ДВОСТРУКА КОРИСТ

Истичући да су после усвајања Програма за остваривање енергетске стратегије Србије створени неопходни предуслови за подизање мини-хидроелектрана, помоћник министра рударства и енергетике Владан Карамарковић каже да би се, ако би хидроцентрала јачине једног мегавата радила пуним капацитетом, годишње могло зарадити до 120.000 евра. Много је, међутим, већа корист од смањења емисије штетних гасова, на шта и нашу државу обавезују "Кјото протоколи".

Србија користи 60 посто свог хидропотенцијала. Највећи део резерви налази се у сливовима Дрине и Мораве. А од река на којима је могуће брзо саградити миниелектрану најпогодније су Расина (за хидроцентралу снаге 10 килвата), затим Ђетиња (32 kW), Моравица (5 kW), Рзав (6 и 26 kW), Лим (50 kW), Ибар (48 kW), колико се може добити и са реке Власине..

СВЕ ВИШЕ ИНВЕСТИТОРА

Времена се мењају, па нам наруку иде сазнање да је у нас све више фирми и банака заинтересовано за финансирање и испоруку опреме за мале хидроелектране. Стручњаци "Београделектра", на пример, нуде технологију, електромашинске компоненте, студију о изводљивости, пројекте и целокупни инжењеринг изградње мини-хидроелектрана. А пошто се у Србији не производи све што чини један хидроагрегат, то београдско предузеће је потражило помоћ од познатог "Сименса", са којим је потписало уговор о сарадњи у тој области.

Велики подстицај свему је и то што би око изградње, монтаже опреме и прикључења миниелектране на електроенергетску мрежу земље били ангажовани приватници који се све више занимају, а налазе и властити интерес за посао какав је производња и дистрибуција електричне енергије.



Панели једне шпанске соларне електране

новца потребног за подизање постројења која ће сунчеву енергију претварати у електричну струју. Међу њима су Немачка, Сједињене Америчке Државе и Аустралија. Израел је, на пример, већ привео крају послове око соларне централе од 100 мегавата, док је аустралијска влада, прошлог октобра, објавила да ће градити највећу соларну електрану на свету, чија ће снага прелазити 150 мегавата.

Огромне "соларне фарме" најављују се и у Калифорнији, јер им је циљ да у наредних 15 до 20 година половину укупних потреба за електричном енергијом покрију из обновљивих извора и да битно утичу на смањење угљен-диоксида у атмосфери.

С обзиром на то да је Велика Британија, као острвска земља, готово стално изложена ветровима, њени стручњаци сматрају да се велики потенцијали крију у еолској енергији. У тој земљи се већ увелико користи 130 електрана на ветар, а планира се да до 2020. пе-

висте "Гринписа" нагнало на помисао да се обрате владама многих држава да разним донацијама подрже изградњу електрана у којима ће се струја производити коришћењем обновљивих енергетских извора, при чему би соларне електране и ветрогенератори требало да имају предност.

Доста је земаља у свету које су прихватиле апел чланова "Гринписа". Португал је, на пример, захваљујући климатским условима – обиљу сунчаних дана, али и подстицајним мерама владе, захватила експанзија коришћења соларне енергије за производњу електричне струје. У једном од најсунчанијих подручја Европе, недалеко од вароши Серпа, око 200 километара јужно од Лисабона, гради се електрана на сунчеву енергију, која ће бити завршена до половине године и чија ће снага бити 11 мегавата. Чиниће је 52.000 фотонапонских модула распоређених на око 60 хектара и снабдеваће електричном енергијом око 8.000 домаћинстава. Захваљујући том постројењу, емисија штетних гасова годишње ће бити мања за 30 хиљада тона.

■ БУДУЋЕ СОЛАРНЕ ЕЛЕКТРАНЕ

Португалци се, међутим, неће задовољити само тим пројектом. На југу те земље, до краја 2009, биће подигнута соларна електрана снаге 64 мегавата, а већ је објављено да ће конзорцијум, који предводи немачки "Сименс", на локацији једног старог рудника пирита, изградити још већу електрану од 116 мегавата.

Кина, једна од земаља која се данас најбрже развија, подићиће у наредних пет година соларну електрану снаге 100 мегавата. Али и бројне друге државе, желећи да смање ослонац на угаљ као извор "прљаве" енергије, посежу за све већим сумама

тина потреба за електричном струјом буде покривена из електрана те врсте. Узгред речено, у близини главног града Шкотске, Глазгова, прошле године је почела да се гради електрана на ветар, која ће имати 140 турбина и која ће струјом снабдевати више од 200.000 домаћинстава. Биће то, истичу стручњаци компаније "Скоттиш павер" (Scottish Power), највећа еолска електрична централа на свету, у коју ће бити уложено око пола милијарде евра.

— ■ ВЕТРОГЕНЕРАТОРИ

Србија је прошле године потписала уговор са Европском асоцијацијом за алтернативну енергију, чије је седиште у Бечу и којим је предвиђено подизање тзв. "ваздушних паркова". Реч је о четири локације: Бела Црква, Вршац, Панчево и Љиг. Вредност посла је око 400 милиона евра. Договорено је да страни партнер подигне ветрогенераторе, који ће се отплаћивати извозом електричне енергије када она достигне цену која ће бити прихватљива и за европско тржиште.

Само у Белој Цркви и Вршцу ће се, према том пројекту, подићи 68 стубова, чија ће снага, појединачно, бити два мегавата. Тако ће струја добијена из тих ветрогенератора моћи да подмири потребе јужног Баната. Ако се кошава, која често дува на том подручју, заузда у пуном смислу те речи, могуће је добити више електричне енергије од оне коју добијамо сада са Ђердапа.

Судећи по истраживањима експерата Електропривреде Србије и других институција, нашој земљи ће се, када говоримо о обновљивим изворима енергије, највише исплатити улагања у мале хидроелектране. Утолико пре што су нам потребна огромна новчана средства за подизање хидроцентрали велике снаге. На такав закључак упућују и поруке са пре две године одржаног стручног скупа у Београду, на коме су изнесени врло занимљиви подаци о неискоришћеним хидропотенцијалима земље, те о могућностима грађења миниелектрана снаге до 10 мегавата.

У Србији, наиме, постоји више од 800 локација на којима се могу подићи извори електричне струје те врсте. Ако би се такви објекти подигли, у догледној будућности бисмо годишње произвели 2,4 милијарде киловатчасова електричне енергије, односно, отприлике онолико колики је био увоз струје пре две године, плаћене девизним средствима.

Ваља имати на уму и то да струју увозимо и лети, када нам, због суше и смањеног дотока воде у акумулациона језера, а често и због ремонта енергетских постројења, недостају драгоцене количине електричне енергије.



Милијарде тона угљен-диоксида из термоелектрана одлазе у атмосферу и појачавају ефекат "стаклене баште"

ДВЕ ВОЈНЕ МИНИЦЕНТРАЛЕ

Пре нешто више од две деценије (у јулу 1984. и мају 1985. године) у војном складишту Богутовац изграђене су две мини-хидроелектране. Максимална снаге сваке од њих је 110 киловата. Радиле су до 1993, после чега се осетио "замор", што је захтевало извесну реконструкцију тих постројења. Посао око њиховог оживљавања почео је тек 2001, а завршен две године касније. Средства уложена у њихову реконструкцију су већ враћена, тако да је сваки киловат електричне енергије који се данас улива у мрежу краљевачке Електродистрибуције чиста зарада Војске Србије.

ИСКОРАК У БУДУЋНОСТ

Пре три године је на мрежу Електропривреде Србије прикључена хидроелектрана од 37 киловата, коју је инжењер Радоје Радојковић изградио на Радошићкој реци, у сливу Ибра, недалеко од Рашке. Према пројекту требало је да га кошта око 70.000 евра, али коштала га је знатно мање, јер Рајковић не рачуна властити рад и ангажовање пријатеља који су му помогли и приликом пројектовања, и за време градње.

Рајковићев искорак у будућност је, кажу, пионирски подухват у крчењу пута ка ослобађању земље од увоза струје и загађивања атмосфере, уз жељу да његовим стопама убрзо крену и други приватни инвеститори. Зависно од хидролошких прилика и цене струје, Рајковићева инвестиција ће се, тврде економисти, исплатити за највише четири до пет година.

њихова укупна снага досегла, па и премашила, половину снаге једног "Ђердапа".

Одговор на питање када се то може догодити није, у овом тренутку, лако дати. Велике наде, међутим, уливају предузимљиви власници приватног капитала.

Ваља, на крају, рећи да свет увелико користи предности малих хидроелектрана. Оне већ раде у многим европским земљама; има их у Аустрији, Словенији, Шведској, Немачкој, Норвешкој... Електричном енергијом произведеној у њима највише се користе зимски туристички центри за загревање хотела и покретање ски-лифтова, али и други делови привреде, који су у малим електранама одавно препознали један од врло значајних чинилаца не само привредног развоја, него и јачања одбрамбеног потенцијала земље. ■

Влада РИСТИЋ

ВОЈНОГЕОГРАФСКИ ИНСТИТУТ

Премостивши размеђу два миленијума, историја Војногеографског института захватила је три века. И током свих тих година, знања стручњака те реномиране установе претварана су у добробит, с једним циљем – да и војска и друштво имају ваљане податке о простору.

Незамисливо је доношење одлука, политичких и војних, без познавања простора. Према процени британских војних аналитичара, у доношењу одлука у 85 одсто случајева се користе подаци о простору. Обавезу да прикупља те податке код нас има Војногеографски институт (ВГИ).

Некада је геодетска професија у Војсци била примарно везана за израду карата и најзначајнији и најобимнији посао ВГИ био је и остао премер и израда топографске карте (ТК) 1:25.000 и осталих изведених карата (до 1:1.500.000). Свака држава која држи до себе жели да има основни премер – топографски. А стални задатак ВГИ јесте ажурирање тих података. Стандард је да се простор допуњава у основном премеру на сваких пет година, а богатије државе могу тој посао да раде и чешће.

У Војногеографском институту, сем тога, приказују на картама податке о етничком саставу становништва, педолошке податке (испитивање површинског састава тла), геолошке, геофизичке, и друге тематске садржаје. То је данас непроцењива база података, коју

могу да користе и цивилне установе из области просторног планирања и урбанизма, водопривреде, педологије, саобраћаја, демографије, геологије, шумарства, и друге, тако да примењујући постојећи географски информациони систем – ГИС, који развија ВГИ, праве своје тематске карте.

О новинама у раду Института, али и о проблемима, разговарали смо са начелником ВГИ пуковником др Мирком Борисовим и његовим сарадницима пуковником Драганом Стевановићем и потпуковником мр Александром Илићем.

ДРАГОЦЕНА БАЗА ПОДАТАКА

У Институту је од 2002. до 2005. урађено капитално дело – *Дигитални модел терена* за бившу СРЈ, на основу топографске карте 1:25.000 (укупно 864 листа). Након убацивања око 40.000 тачака државне тригонометријске мреже то је тренутно најтачнији дигитални модел којим држава располаже и на даљем побољшању раде и данас. Најажурнија карта ВГИ јесте *Дигитална прегледно-топографска карта* 1:300.000, са стањем садржаја из 2005, у коју се непрекидно убацију нови подаци. Сем тога, ВГИ је први за територију Србије урадио лист карте размере 1:250.000 применом стандарда НАТОа. Истовремено, створена је основа да се та значајна карта ове године уради за целу земљу. На тај начин ће се наше оружане снаге у овој области приближити оружаним снагама чланицама НАТОа.

■ АКТИВНОСТИ

У истом периоду осавремењено је преосталих 120 листова карте 1:50.000 чиме је завршена имплементација УТМ мреже на тој карти (а и на карти 1:100.000). УТМ је јединствен светски координатни систем, који користе све земље чланице НАТОа. Наше старешине, поготово оне које буду одлазиле у мировне мисије, мораће да прођу обуку у коришћењу података у УТМ координатном систему, јер без тога неће моћи да сарађују са иностраним колегама.

Протекле године су три екипе из Института биле ангажоване на још једном редовном задатку – обележавању, означавању и одржавању државних граница Србије са Бугарском и Румунијом. А снабдели су и Војску потребним бројем геотопографског материјала (дигиталног и аналогног).

У Војногеографском институту је лане интензивирана израда *Дигиталне топографске карте* 1:25.000 за територију Србије, са одговарајућом базом података (коју чини 728 листова), а ажурирање те карте остаје тежишни задатак и ове године, јер би се на тој основи могле допуњавати и остале карте из тзв. војног програма – са тежиштем на картама 1:50.000 и 1:250.000, по стандарду НАТОа.

Наставак посла зависиће искључиво од могућности да се реше два основна проблема – аерофотограметријско снимање територије Србије у тој размери и набавка нове, јаче рачунарске опреме. Да би се реализовао први задатак потребно је да се ремонтује авион за снимање. То је захтев који ВГИ годинама подноси, а ушао је у план тек ове године, када летелици истичу сви ресурси. Треба рећи и то да би сва уложена средства у ремонт била враћена само снима-





АКА

ПОДАЦИ ЗА ОДЛУКЕ

– Обједињавање просторних података у складну целину већ је у одмаклој фази у ВГИ-у. Као један од елемената командно-информационог система (КИС) развија се геоинформациони систем (ГИС) на основу ТК 1:25.000, осталих изведених карата и других података о простору. Али је заблуда да се карте могу правити директно у КИС-у, јер се КИС развија управо тако што сви у том систему, почев од ВГИ, дају потребне елементе – објашњава пуковник Драган Стевановић.

ОД СНИМКА ДО КАРТЕ

– Појединци у систему одбране олако изричу квалификацију да није тешко направити карту, а нису свесни како је то сложен и одговоран посао. Њихов аргумент је да је сасвим довољно да се набаве сателитски снимци. Али сателитски снимак је само слика, уколико се на одговарајући начин не стави у функцију. А ко ће то урадити, ако не онај коме је то посао – истиче потпуковник Александар Илић.

Функције ВГИ ће се мењати са праксом одласка наших људи у мировне мисије, па ће Институт у координацији са ГШ ВС морати да припрема податке и за простор на који иду наше јединице.

У тој војној геодетској установи се сви слажу да ће им квалитетан помак у раду омогућити јачање међуармијске сарадње. Она се за сада одвија на нивоу размене података и стандарда, а предстоје школовање кадра и размена технологија. За сада на потпис чекају протоколи о сарадњи са одговарајућим службама Италије, Чешке и Мађарске, а потом и Бугарске. Почетна сарадња је већ успостављена са Немачком.

– Наш основни циљ јесте да створимо дигитални просторни модел државе и да све те податке прикупимо, организујемо, измодулујемо и омогућимо свим корисницима, првенствено војсци, да их што лакше користе на савремени начин. Ми се, на жалост, не развијамо у оном правцу и темпом којим бисмо желели. Убрзо ће се отворити питање даљинске детекције, екстракције података – РГБ анализа у даљинској детекцији, и друго. А ко ће то да ради? – пита се начелник Института.

КАРТА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Војногеографски институт ће, на основу својих података, за потребе Завода за уџбенике урадити школску карту Србије у размери 1:1.500.000 и карту западног Балкана. Недавно је о томе закључен споразум.

ОЗНАКА ТАЈНОСТИ

Са многих карата ВГИ ће се у блиској будућности скинути ознаке тајности и поједноставити се процедура њиховог добијања. Информације о томе дају се путем Интернета. За сада су добили начелну сагласност, али ће неке ствари и даље остати тајна, јер и отвореност података има граница.

њем територије за потребе Војске. А могуће је остварити и додатну зараду снимањем терена за потребе цивилних институција. Ти подаци су од изузетног значаја и за реализацију низа пројеката у војсци и држави. А нема ко други да их прикупи сем ВГИ, јер једино они у земљи имају обучену службу за снимање из ваздуха и законом је уређено да одобрење за таква снимања даје Министарство одбране.

ПРОБЛЕМИ

Већ годинама ВГИ функционише у тешкој материјалној ситуацији. Одобрена буџетска средства су мала, а она остварена из прихода реализују се у веома ниском проценту. Али највећи проблем је то што зарађени новац не могу да користе за набавку опреме и прате савремене токове у опремању. А у свету се стално усавршавају алати, софтвери, хардвери, умрежавања и све је савременији приступ у прикупљању, обради и дистрибуцији података.

Некада је ВГИ имао око 800 стручњака, разних специјалности, а данас је то тек двоцифрен број. Одлазак геодета протеклих година, посебно са научним звањима, одразио се и на статус установе, па више не могу да буду институт, већ ће, ако се усвоји предлог, бити преименовани у центар за геоинформације – способан да обезбеђује оружане снаге ажурираним подацима о простору у стандардним формама и усвојеном размерном низу, што је и до сада била основна функција те установе.

ОЧЕКИВАЊА

Наши саговорници сматрају да би и убудуће требало да буду државна установа, која ће на једном месту прикупљати, обрађивати и презентовати информације о простору за потребе доношења одлука – било државних или војних. Аргумента за то има више. Основни подаци о простору мораће се прикупљати на једном месту, јер држава треба да има увид и контролу над њима. А ако постоји установа која то ради више од 130 година, неразумно је правити другу, већ је потребно постојећу развијати и осавременјавати. Сем тога, ВГИ је годинама стварао и ажурирао основну топографску карту 1:25.000 коју сада преводи у дигитални облик и ствара савремену базу података (за потребе државних и осталих картографских и геодетских установа, у складу са законом).

Место под сунцем у тој струци траже многи. Некима је оно јасније одређено. Републички геодетски завод је државна установа у чијој су надлежности катастар и имовинско-правни односи. Они морају да брину о ажурности података на 13.500 листа њихове основне државне карте 1:5.000 (до сада је урађено око 4.700 листа), *Геокарта* је установа окренута школском и комерцијалном програму, а у Србији постоји и око 700 малих приватних фирми у области геодезије и картографије.

Војногеографском институту је пре више од столећа основала "мала" и сиромашна држава Србија, правилно процењујући шта треба њој и њеној војсци. Да ли ће и ова нова држава то знати да цени? ■

Мира ШВЕДИЋ

КАЦУ
ФУРУКАВА,
ЈАПАНСКИ
СТРУЧЊАК
ЗА ТЕРОРИЗАМ

ПАКАО ПЛАНЕТЕ



Фракције Црвене бригаде, индустријска шпијунажа, секс трафикинг, организовани криминал, само су неки од безбедносних ризика с којима се суочава једна од најразвијенијих земаља на свету

Кацу Фурукава из Јапанске агенције за сигурност и безбедност, у својој земљи познат је као стручњак за борбу против тероризма. На Факултету безбедности у Београду недавно је одржао предавања о терористичким активностима секте Аум шинриџо и нуклеарној проби у Северној Кореји. Гостовање господина Фурукаве искористили смо како би се из прве руке обавестили о неким аспектима тероризма у Земљи излазећег сунца.

□ *Јапан се данас суочава са великим проблемом који повезује индустријску шпијунажу са тероризмом. Верује се да су неке тајне везане за нуклеарну технологију управо из Јапана "исцуреле" у Северну Кореју.*

– Неки јапански држављани пореклом из Северне Кореје послени су у институтима за истраживање врхунске технологије. Реч је о институцијама које спроводе истраживање и у војне и у комерцијалне сврхе. Они се делимично разумеју у нуклеарну технологију, начин добијања ракетног горива и слично. Верујемо да су неки од њих своја знања пренели у Северну Кореју. Чак смо идентификовали и једног севернокорејског Јапанаца који је боравио у Северној Кореји прошле године, управо у време нуклеарне пробе. Како та врста технолошког пробоја захтева много новца, Северној Кореји се помаже и на друге начине – фалсификовањем новца, прикупљањем средстава, кршењем уведених санкција итд. Јапан је зато упутио отворену поруку Северној Кореји да крене путем сарадње и преговора.

□ *Да ли је део те поруке и заједничка поморска вежба ратне морнарице САД и Јапана изведена крајем прошле годи-*

не у региону архипелага Иво Цима, на којој је било ангажовано 90 јапанских и 10 америчких ратних бродова, али и око 170 борбених авиона?

– Не, вежба о којој говорите део је уобичајене сарадње са САД.

□ *Током шездесетих година, и у Јапану је настала терористичка организација Црвене бригаде, инспирисана идејама социјалне правде, или, боље рећи, комунизма. Да ли та организација живи и данас?*

– Некадашњи чланови Црвених бригада су остарели и нису више у стању да учествују у терористичким активностима. Стога покушавају да се укључе у нормални друштвени живот, али им није лако. Немоју радног искуства, често ни знање које се тражи на тржишту рада, као ни радну дисциплину. С друге стране, њихова места у организацији заузели су други, млађи. Значи, организација и даље постоји, али је подељена у фракције које на различит начин промишљају своје идеје, циљеве и методе деловања.

□ *Јапан је, половином деведесетих година прошлог века, био шокиран терористичким нападом секте Аум шинриџо на токијски метро. Последице распршавања хемијског отрова биле су страховите: готово 6.000 људи је завршило у болници. Након десетогодишњег одмака и бројних сазнања до којих се дошло у полицијској истрази, можете ли рећи да ли је било могуће спречити тај напад?*

– Одговорићу вам посредно. Аум шинриџо је верска секта која је деведесетих година постала прилично популарна. Њен вођа, несумњиво харизматичан човек, који је религиозним тренингом очигледно овладао и извесним моћима као што је лебдење у ваздуху, зналачки је користио медије да би дошао до што већег броја следбеника. Успео је и да се приближи Далај Лами, али и неким високим руководиоцима КГБ-а и руским политичарима. Истовремено су и извесни припадници јапанске полиције ушли у секту. Секта је била заговорник теорије о америчкој завери против Јапана, али је нудила и одговор на људско тражење смисла, због чега је у једном тренутку око себе окупила готово 30.000 људи.

□ *Шта је секту чинило толико привлачном, посебно младима?*

– Секта се појавила осамдесетих година, у време економског бума у Јапану, када смо умногоме били окренути стицању и трошењу. Млади људи, међутим, имају потребу и за другим вредностима осим материјалних. Неки су ту потребу испунили, у ствари, покуша-

ли да је испуне у тој секти, која је наметала врло строга правила живота и рада, испирала мозак члановима, одвајала их од свакодневног живота и породице, и на крају, почела грубим средствима да захтева њихова материјална добра. И не само њихова, већ и чланова њихових породица.

□ У ком тренутку је од класичне секте Аум шинриќо поста-ла терористичка организација?

– Онда када је убила свог првог члана који је претио да ће открити полицији да су једног припадника секте који је погинуо у несрећи, кремирани. Потом је секта наставила да успоставља везе у земљи и иностранству, а на имањима у Јужној Африци и Аустралији започела да развија нуклеарни програм и да овладава производњом хемијског оружја. Јапанска полиција је за њихова прва дејства била врло неспремна, није познавала хемијске отрове и мислила је да су прве нападе извеле терористичке организације које подржава нека страна држава. Када је коначно утврђено да се секта бави и тероризмом, одређен је и дан када ће се спровести велика акција.

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ

Организовани криминал и те како користи предности глобализације и настоји да се увек по “профитној основи”, независно од идеологије, вере, земље порекла, расе и других различитости. Ми у Јапану се суочавамо са бројним проблемима који из тога настају. Рецимо, секс трафикинг. Криминалци из различитих земаља повезују се са домаћим, и тајно убацују жене у Токио и друге градове присиљавајући их да се баве проституцијом. Уз то, имамо примере страних држављана који се жене Јапанкама како би добили могућност боравка у нашој земљи и држављанство. Обично се прикривају интересовањем за јапанску културу и традицију, али контакти које остварују упућују на нешто друго. Недавно смо тако открили Европљанина који је боравио у веома заштој области наше земље, и чији је задатак очигледно био успостављање озбиљних криминалних веза. Зато треба да разумемо да криминал не познаје границе, да је цела планета угрожена и да замислимо незамисливо.



Али, полиција је била свесна да није обучена за евентуални напад хемијским оружјем. Стога је напад одгођен за два дана како би полицији прошли убрзани курс о хемијским отровима. Аум шинриќо је преко својих веза дознао за планирану акцију и предухитрио полицију за један дан. Тог дана је распршен отров у токијском метроу.

□ Како је то искуство утицало на јапанско друштво?

– Па, полиција је много научила. Схватили смо да морамо да истражујемо начине на који се привлаче млади људи у организације такве врсте. Морамо да разумемо како се они радикализују и постају спремни за извршавање злочина. Морамо, коначно, и да будемо обучени и спремни да се бранимо. Уз то, прича са сектом Аум шинриќо није завршена. Њен вођа, упркос смртној пресуди, још је жив. Занимљиво је да у делу полиције влада мишљење да смртна казна не би требало да се изврши. Наиме, секта још постоји. Подељена је на фракције које се међусобно боре за моћ и има само много мање чланова, али постоји. Полиција верује да би једна од тих фракција могла поново да почини злочине, ако би смртна казна била извршена. Додуше, пошто су браниоци поднели жалбу, имајући у виду правосудни систем, до извршења неће доћи још неко време. ■

Снежана ЂОКИЋ

УГРОЖЕНОСТ РАТНИХ ИЗВЕШТАЧА

НАЈОПАСНИЈЕ У ИРАКУ

Према извештају организације “Репортери без граница”, у свету је током 2006. погинуо 81 новинар. То је највећи број погинулих у последњих десет година.

Најопаснија земља за новинаре већ четврту годину заредом је Ирак, у коме су прошле године живот изгубила 64 репортера и њихова сарадника. Ратна дејства и сукоби на верској основи свакодневно односе животе војника, локалног становништва, али и новинара.

Венсан Бросел из организације “Репортери без граница” наводи да је друга најопаснија земља за новинаре Мексико, где је прошле године живот изгубило девет извештача, које у тој земљи интересују првенствено кријумчарење дроге и социјални немири. На трећем месту су Филипини, где је погинуло шест новинара.

Њујоршки комитет за заштиту новинара у свом годишњем извештају прецизира да је смрт 55 посленика седме силе прошле године директно повезана са њиховом професијом. Истражује се још 27 смртних случајева како би се утврдило да ли су повезани са новинарским радом. И у извештају те организације истиче се да је Ирак најопаснија земља за репортере, где су према њиховој евиденцији убијено 32 новинара. Већина жртава међу њима били су Ирачани.

Уочљива је разлика у броју погинулих, а у Ираку је то дво-струко мање него што наводе друге организације за заштиту медија. Извршни директор Комитета за заштиту новинара Џоел Сајмон то објашњава ужим приступом, “јер желимо да будемо сигурни да, када одемо на састанак са владиним званичницима и кажемо да је неки новинар убијен због његовог или њеног рада, ту тврдњу можемо и да дефинитивно докажемо нашим истраживањима”.

Имајући у виду сталну угроженост професије, неколико новинарских асоцијација, међу њима и Међународна организација за слободу штампе и Светска асоцијација новинара, одали су заслужено признање Филипину Дуст-Блазију, француском министру спољних послова, и дипломатији којом руководи, јер су били иницијатори усвојене Резолуције 1738 Савета безбедности Уједињених нација о заштити новинара у ратом захваћеним подручјима. Иницијатива је била поткрепљена обимним извештајем о ризицима којима су изложени новинари кад извештавају са ратних подручја, чији су аутори Пјер Лелуш и Франсоа Лонкл, посланици у француском Парламенту.

Извештај је озбиљно упозорење на опасности које прете једној професији, али и на обавезе које проистичу из међународно-правних норми о правима и заштити ратних извештача.

Уз то упозорење иду и бројна указивања на кршење права новинара и њихову угроженост и ван подручја ратних дејстава. Своју професионалну храброст многи су платили животом, а њихова истраживања која су доспела у јавност говоре о бројним недозвољеним активностима и њиховим актерима, како на националном плану тако и у сфери међународног организованог криминала. Према истраживању Комитета за заштиту новинара, у две трећине случајева смрт ратних извештача јесте последица дејстава у окружењу, али је зато у две трећине случајева у миру смрт новинара директна последица нечије намере, односно освета оних чији су интереси угрожени јавном речју и храброшћу оних који је саопштавају.

Нажалост, само мали проценат таквих убистава се расветли. Остала остају у мраку свих оних околности и злочиначких радњи због којих је новинарима и пресуђено најтежом казном. ■

Р. МУТАВЦИЋ

БОРЦИ ЗА СВА



О немачким специјалцима говорило се тек уочи Другог светског рата, када је у оквиру Вермахта формирана јединица Бранденбург за посебне операције у непријатељској позадини. Творац таквих борбених састава био је пуковник Ото Скорцени, чији су јуришници у спектакуларној десантној акцији 1944. године ослободили италијанског фашистичког вођу Мусолинија.

Авион боинг 737 немачке Луфтханзе је 13. октобра 1977. године летео на линији Балеарска острва–Франкфурт, са 86 туриста. Изненада је скренут са курса. Пилоту је помахниталим гласом саопштена радио порука – авион је отет, тражимо безусловно ослобађање 11 политичких затвореника из затвора или ће авион бити оборен!

Четири дана касније, после необичног путовања око света, летелица је приземљена на аеродрому у Могадишу (Сомалија), где је стајала усамљена на крају аеродромске писте у ишчекивању решења.

До истека ултиматума отмичара остало је само четрдесет минута. Авиону је, да не приметите терористи, пришло 28 командоса немачке Савезне граничне полиције (GSG9) и двојица чланова британског SAS-а.

■ ДИВЕРЗИЈЕ И САБОТАЖЕ

Експлозија мале јачине недалеко од авиона означила је почетак акције ослобађања талаца. За само три секунде срушена су главна и помоћна врата на авиону, кроз која су у летелицу упали командоси. Вођа терориста изрешетан је на вратима пилотске кабине, друга двојица убијена су у пилотској кабини, док је жена терористкиња рањена и савладана. Четири путника и једна

ВРЕМЕНА

стјуардеса лакше су рањени. Акција ослобађања трајала је тачно 11 минута.

Фрајкори, улани, ловци, ловачки трупови, само су неки од назива за специјалне јединице Немачке, чији почеци сежу у време рата од 1618. до 1648. године. Данашње специјалне јединице Немачке, међутим, настале су уочи Другог светског рата, када је у оквиру Вермахта формирана специјална јединица Бранденбург за специјалне операције у непријатељској позадини. Творац модерних немачких специјалних јединица био је пуковник Ото Скорцени, чији су јуришници у спектакуларној десантној акцији 1944. године ослободили италијанског фашистичког вођу Мусолинија.

У Другом светском рату на бојишту су деловали специјални ловачки трупови – *Jagdkommandotrupp*, лакопокретне, добро опремљене и врхунски оспособљене специјалне јединице. Биле су способне за самосталне акције у дубокој позадини непријатеља.

Скорценијеви јуришници постали су образац за све савремене специјалне снаге. Имали су сложену пешадијску и инжењеријску обуку, а увежбавали су се и у руковању минобацима, снајперским пушкама, топовима и тенковима. Сви припадници јединице завршавали су падобранске курсеве и курсеве страних језика, али су се обучавали и да у диверзијама или различитим саботажним акцијама возе мотоцикле, камионе, чамце и локомотиве.

■ БОРБЕНИ РОНИОЦИ

Јединица борбених ронилаца немачке ратне морнарице – KSK, формирана је 1959. године, када је прва група будућих људи-жаба, односно 13 официра и подофицира добровољаца, упућена на шестомесечни курс за подводне диверзанте у француски Центар за подводне рониоце у Тулону. Немци су убрзо отворили Центар за обуку ронилаца на острву Силт, а већ 1964. група ронилаца прерасла је у морнаричку чету. Батаљон је формиран 1991. године и представљао је језгро Команде специјализованих морнаричких снага са седиштем у војнопоморској бази Екенферде.

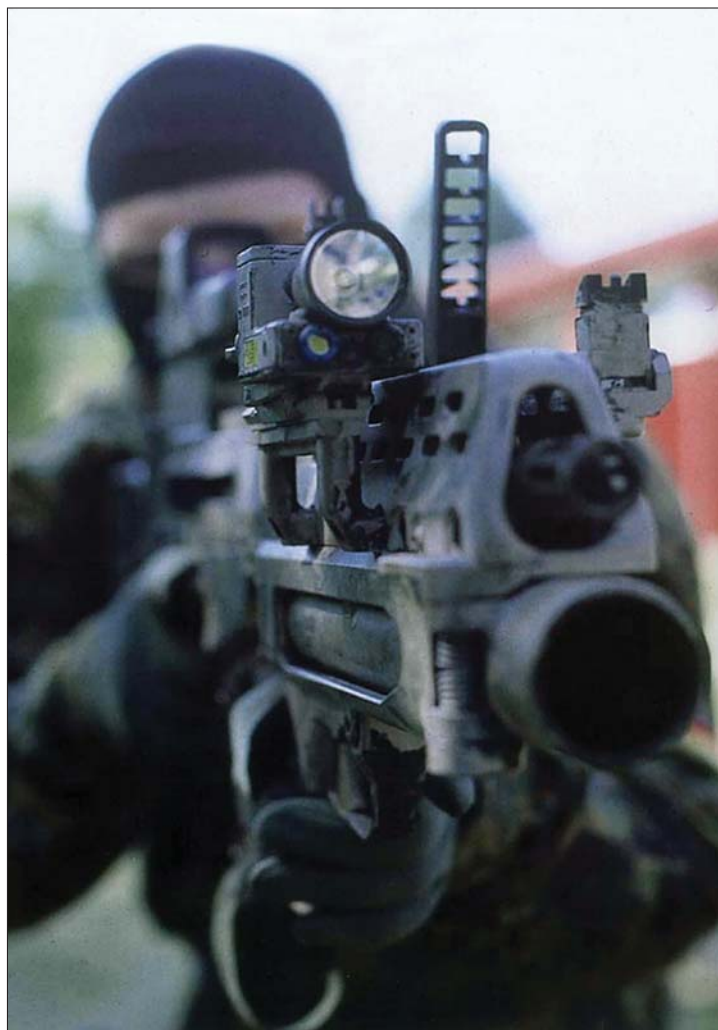
У саставу данашњег морнаричког KSK налазе се морнаричке снаге безбедности, батаљон борбених ронилаца (група борбених ронилаца и група ронилаца-минера) и група експерата за луке и докове. Иначе, KSK је специјализован за неконвенционално ратовање и противтерористичке акције на мору, приобаљу или копну.

Кандидати за морнарички KSK, по правилу, регрутују се из редова припадника ратне морнарице – војници после четири, а официри и подофицири после осам година службе. Пре почетка обуке добровољци имају строге тестове у Институту за поморску медицину. На проверама физичке издржљивости кандидати пливају на 1.000 метара, роне 25 метара, савладавају копнене и подводне препреке, те скачу са висине. За будуће специјалце се, такође, организују дуги и напорни маршеви под пуном ратном опремом. Статистика показује да у том периоду селекције од 70 до 80 одсто при-

ОДГОВОР ТЕРОРИЗМУ

Како би одговорили на терористичке изазове, седамдесетих година прошлог века у Немачкој је формирана антитерористичка јединица Савезне граничне полиције – GSG9. Чине је добровољци из редова полиције и граничних трупа. Спада у ред најбољих специјалних јединица света, чије су акције обавијене велом тајности.

Пре пријема у GSG9 кандидати се подвргавају строгим проверама, а затим упућују на четворомесечне интензивне специјалистичке курсеве. Будући специјалци изводе падобранску и ронилачку обуку, увежбавају коришћење различитих врста експлозива и експлозивних направа, пењање и спуштање уз или низ високе зграде, те технике упадања кроз прозоре ради ослобађања таласа. Такође се оспособљавају за управљање хеликоптерима и лаким авионима.



јављених кандидата не задовољи прописане критеријуме за улазак у јединицу.

Специјалистичку обуку настављају само кандидати који су испунили почетне тестове. Оспособљавање се састоји од меког и тешког дела. Најпре стичу неопходна знања из основне и напредне ронилачке обуке, али и тактике дејства. За време четворомесечног оспособљавања у јединици проверавају се усвојене вештине.

Успешни кандидати добијају ознаке припадника KSK и одлазе на даљу дванаестомесечну обуку. На њој усвајају знања из падобранства, противминских подводних дејстава, борилачких вештина, противтерористичке тактике и страних језика. Део припадника KSK распоређује се на бродове ратне морнарице, док се остали ангажују у лукама и на доковима.



У саставу снага за брзо реаговање у кризним ситуацијама – *Krisenreaktionkraefte*, марта 1995. формирана је Специјална команда. Септембра 1996. године прерасла је у Команду специјалних снага копнене војске. Њену основну снагу чини Бригада за специјалне операције, која броји око 1.000 припадника, а организована је 1996. године. Јавности је та јединица први пут представљена у септембру 1997. године на вежби НАТОа *Брзи Орао*.

■ БРЗИ ОРАО

Бригаду чине штаб, штабна чета, чета везе, чета за подршку, санитарски вод са хеликоптерима за евакуацију рањеника, затим, чета за дубинско извиђање – *Fernsraechkompanie*, у којој има око 150 специјалаца, четири чете командоса – *Kommandokompanie*, те Центар за опремање и испитивање наоружања и војне опреме – *Versuchszentrum*.

Бригада за специјалне операције изводи диверзије и саботаже, антитерористичка дејства, препаде на војне и цивилне објекте, прикупља обавештајне податке, наводи артиљерију или авијацију.

Основну тактичку јединицу Бригаде представља тим са четири посебно обучена војника специјалаца. Вод у свом саставу има четири тима, а чета четири вода, у којима се ангажује 80 командоса. У чети делују и специјалисти за минирање, одржавање везе, те санитарско особље и експерти за стране језике.

Специјализација командоса организује се на нивоу вода. Први вод изводи акције на копну – хоризонтални продор у позадину непријатеља. Падобрански десант, односно вертикални маневар је задатак другог вода. За дејства на води и под водом – амфибијска дејства ангажују се командоси трећег вода, а за борбу у екстремним климатским условима припадници четвртог вода.

У Бригаду за специјалне операције примају се кандидати који су провели одређено време у некој од елитних падобранских јединица. Пре почетка обуке они се подвргавају десетодневним ригорозним проверама психофизичких способности.

Потом следи трогодишња специјалистичка обука која је заснована на програму обуке британског SAS-а. Кандидати завршавају различите курсеве – падобранске скокове, роњење, алпинистичке курсеве са скијањем, затим диверзантске курсеве за употребу експлозива и експлозивних направа, курсеве наоружања са бојним гађањима, те преживљавања у природи и боравка у позадини непријатеља. Део кандидата упућује се и на додатну обуку у британски Центар за обуку SAS-а. Обуку за дејства на води и под водом, те обуку за антитерористичку борбу изводе инструктори морнарчког KSK и GSG9.

ТИМОВИ СПЕЦИЈАЛАЦА

У саставу GSG9 ангажовано је око 200 специјалаца. Свака од пет борбених група антитерористичке јединице има по 30 припадника. Подељени су у неколико специјалистичких тимова, које чине командири, снајперисти, обележивачи циља и стрелци. Поред борбених тимова, у саставу GSG9 налазе се штабна јединица, инжењеријска и јединица везе, те јединица за документацију.

Јединица GSG9 користи три хеликоптера и специјално прилагођене аутомобиле марке мерцедес са непробојним стаклима и појачаном каросеријом, која је отпорна на стрељачку муницију калибра до 12,7 милиметара.

Припадници копненог дела KSK ангажовани су у саставу мултинационалних снага у Босни и Херцеговини – Мултинационални специјални тим 6.

■ ОГРАНИЧЕНЕ АКЦИЈЕ

Реорганизацијом Бундесвера 2000. године, у ратном ваздухопловству формирана је Дивизија за специјалне операције – *Division Speciale Operationen*. У свом саставу има штаб, две ваздушнодесантне бригаде – 26. и 30. *Luftlandebrigade*, које броје по 3.000 припадника, са два падобранска батаљона, затим, два ваздушнодесантна батаљона за дубинско извиђање – 262. и 272. *Luftlandedenterstetuzung batallion*. Пук за везу број 4 – *Fernmelde Regiment* са 1.300 специјалаца, чине четири чете.

Дивизија за специјалне операције изводи спасавања и евакуације, штити снаге у временски ограниченим акцијама – *Sicheren Ru- eskfuehrung Extraction*, заузима непријатељске аеродроме и води борбу у дубини противничке позадине.

Оспособљавање припадника Дивизије је веома тешко и сложено. Обухвата обуку у планинарењу, откривању и идентификацији циљева, преживљавање у позадини непријатеља и гађања из различитих врста наоружања. Кандидати за јединицу у пешадијској школи у Хамелбургу обучавају се у борилачким вештинама, борби прса у прса, тактици, начинима дејства у нападима на објекте. Такође, похађају снајперски курс, уче начине маскирања и прикрадања објекта, имају курс из летења хеликоптерима, али и курс за водиче службених паса.

Састави 31. ваздушнодесантне бригаде боравили су у мировној мисији на просторима некадашње СФРЈ, а потом су упућени у Авганистан. ■

Станислав АРСИЋ





РЕФОРМЕ У БУГАРСКОЈ АРМИЈИ

Основни циљ реформи, које се у Бугарској армији проводе и након пријема у НАТО, садржане у "Плану за изградњу до 2015", јесте оптимизирање командних и организационих структура управа и јединица и њихово довођење на ниво потпуне интероперабилности са структуром снага НАТОа.



У оквиру процеса оптимизације, активности у 2006. години су завршене у оквиру планираног: реорганизоване су управе у Генералштабу и видовима оружаних снага, формирано је пет нових јединица, реорганизоване су 43, расформирано је 15, препотчињено девет и дислоцирано пет. Као резултат тих активности пензионисано је 35 официра, 145 подофицира и 178 грађанских лица, однос младих и старих официра је 37:73, а однос официра, подофицира и војника је 19:27:54 процента.

Укидање регрутне обавезе и увођење професионалне војске, планирано за 1. јануар 2008, довело је до појачаних активности пријема професионалних војника. У 2006. години примљено је 2.227 професионалаца, а план пријема за ову годину премашује број од 4.000 припадника. До сада је професионализовано 16.000 војника, што је 87 посто од укупног броја предвиђеног Планом 2015.

План професионализације прати и пакет социјалних мера којима се популарише војничка служба: повећање плате, здравствено и стамбено обезбеђење, могућност школовања и усавршавања у земљи и иностранству, учења страних језика и друге привилегије које војнички позив чине привлачним за младе. Осим оптимизације у области људских ресурса, Бугарска проводи и пројекте модернизације својих оружаних снага. У току су реализација пројекта преоружавања јединица аутомобилском техником (потписани договори са немачким "Мерцедесом"), куповина нових и модернизација постојећих хеликоптера (купљени су хеликоптери Cougar) и куповина нових транспортних авиона. ■

РАТНО ВАЗДУХОПЛОВСТВО СЛОВЕНАЧКЕ АРМИЈЕ



Реформом оружаних снага Словеније, пред улазак у пуноправно чланство у НАТО, највеће промене су забележене у њеном ратном ваздухопловству. Расформирањем

15. бригаде РВ, као једине и јединствене јединице ваздухопловства, формирано је неколико мањих састава.

Све расположиве летилице, (вишенаменски хеликоптери Bell 412 и AS 532 Al cougar) ушле су у састав новоформираног 15. хеликоптерског батаљона, лоцираног на аеродрому Брник. Од осталих делова бригаде формирана је Школа за обуку пилота са седиштем у Церкљу. Основни задатак школе је обука пилота на авионима zlin 149L, zlin 242L и хеликоптерима Bell 206, те борбена подршка јединицама других родова (ОС Словеније су организоване по родовима и нема видова) авионима PC 9/9 M. У структури школе је и падобранска јединица намењена за извршавање специјалних задатака. Ваздухопловна база, такође у Церкљу, намењена је за логистичку подршку свим јединицама ваздухопловства. ■

ПРОФЕСИОНАЛНИ ВОЈНИЦИ У БиХ

Министар одбране БиХ Никола Радовановић донео је одлуке којима се утврђује статус професионалних војних лица, припадника оружаних снага БиХ. Према једној од одлука утврђени су начин пријема професионалних лица у ОС и критеријуми за продужење и закључивање уговора за лица која испуњавају законом предвиђене услове. Том одлуком обухваћена су 8.264 професионална војна лица у ОС и то је оквирни број будућих снага јединствене армије БиХ.

Другом одлуком предвиђен је начин смањивања бројног стања професионалних војних лица увођењем статуса "на располагању". Тај статус траје шест месеци за војна лица са стажом од шест година и продужењем за још по један месец за сваку годину дужег стажа, с тим да располагање не може трајати дуже од 12 месеци. Војно лице у статусу располагања може се распоредити на нову дужност, а ако је то распоређивање немогуће, биће привремено пензионисано са отпремнином у висини његове шестомесечне плате. Због недостатка попуне војничким саставом, Министарство одбране је подофицирима који су прекобројни у својој категорији (око 600 подофицира је вишак) понудило могућност закључења уговора у категорији војника. ■



ФИНАНСИЈСКА ПОМОЋ АВГАНИСТАНУ



На састанку у Бриселу, шефови дипломатија земаља чланица западне војне алијансе сложили су се да повећају војну и цивилну помоћ Авганистану. САД су и пре тог састанка најавиле да намеравају да у цивилну и војну мисију у Авганистану уложу допунских 10,5 милијарди долара за економски развој и обуку авганистанске војске и полиције.

Осим финансијске, Америка је најавила да ће њених 3.000 војника у Авганистану остати на терену четири месеца дуже него што је било предвиђено. Амерички гест је био повод да и европске чланице НАТОа наговесте спремност на сличан корак. Повећање финансијске и војне помоћи Авганистану јесте спровођење одлука самита НАТОа у Риги, када је завршетак рата у тој азијској земљи означен као један од првих приоритета Алијансе за 2007. годину.

Генерални секретар Алијансе, Јап де Хоп Схефер, потврдио је да је упућивање војног појачања у ту земљу неопходно пред офанзиву талибана, која се очекује на пролеће. ■



О КОРЕНИМА ИСЛАМСКЕ РЕЛИГИЈЕ И ЦИХАДУ

ВЕРА НА ПЕТ СТУБОВА

Иако је исламистички тероризам већ и по самом имену везан за једну религију, његов извор није искључиво у исламу. Да не постоје одговарајући политички интереси групација које су на власти у исламским земљама, као и оних које теже томе, не би било ни исламистичког тероризма.

Приликом разматрања исламистичког тероризма, мора се имати у виду и да поједине развијене земље Запада својим политичким и другим деловањем, свесно, а ређе несвесно, у најмању руку подстичу нарастање фундаментализма. Данас се отворено говори о генези настанка *Ал каиде* и везама њеног харизматичног вође Осаме бин Ладена са земљама које су сада главне мете терористичких напада. Није тајна ни новост да је у том истом свету најпре створен позитиван мит о њему, када се супротставио идеолошки супротној страни.

Да би оствариле своје циљеве, обе стране, свака на свој начин, манипулишу религијом. Због тога, религијски фанатизам у великом броју случајева јесте покретач самоубилачких и других терористичких акција.

■ ПОЧЕЦИ ИСЛАМА

Без познавања основних појмова ислама и исламске религије, не може се јасно разумети спрега са тероризмом и лако је упасти у замку промишљања да искључиво у њој почивају корени и мотиви исламистичког тероризма.

Следбеници ислама су *муслимани*, који чине 22 посто укупног броја становника на Земљи (око 1,3 милијарде), а насупрот увреженим сватањима, само 20 посто њих су Арапи и живе у арапским земљама. Муслимани живе у више од 50 земаља, а међу њима су најбројније Индонезија (181 милион), Пакистан (141), Индија (124), Бангладеш (111), Турска (66), Египат (66), Иран (65), Мароко (29), Авганистан (27), Ирак (23), Саудијска Арабија (21), Сирија (15) ...

Сам назив ислам потиче од глаголске именице *ислам* и значи потчињавање (покораванье) муслимана верника Алаху (у преводу: *једини прави Бог*), који је творац свега постојећег. Као религијски поглед на свет, настао је у 7. веку наше ере, када је почео да га проповеда арапљански трговац Мухамед, који је био настањен у најразвијенијем делу Арабије – Меки. Његови тадашњи сународници били су политеисти, а њихов верски центар се такође налазио у Меки, где је било 360 идола и сваки од њих је оличавао по једно божанство. Увиђајући неопходност увођења идеологије вишег реда, која би Арапе увела у свет цивилизације, Мухамед је започео да проповеда ислам. Од тада почиње реализација исламске мисије (*дава*), чији је циљ превођење Арапа политеиста у нову једнобожачку религију. Значење *даве* ни данас није суштински промењено и у основи значи позивање других верника да прихвате ислам. Значајно је истаћи да је у почетку та мисија била искључиво мирољубива, али није одмах наишла на одобравање, због чега је Мухамеду прећено ликвидацијом. Зато се Мухамед са својим следбеницима 622. године иселио у Медину, и од тада почиње период трансформације ислама у државну веру.

■ ИСЛАМ И ДРЖАВА

Пресељење муслимана из Меке у Медину означено је изразом *хиџра*. Тај појам је синоним за обавезу муслимана да се иселе са простора на којима владају неисламски режими. Пресудан момент у развоју ислама у овој фази наступио је после битке са идолопоклонцима код Бедра, када су бројчано слабији муслимани победили, јер од тада почиње претварање ислама у државу. Практично, прва исламска држава настала је силом, а јединство државе и ислама задржано је и до данашњих дана управо у својој изворној

ЦИХАД

Неки аутори указују и на шести стуб вере – *цихад*, што је појам који се тумачи на мноштво различитих начина, али веома често погрешно и тенденциозно, што додатно шири сукоб са муслиманским светом. Не улазећи у полемику да ли је то један од стубова вере, неспорно је да представља појам који је данас у широкој употреби, да има више значења и најчешће је повезиван са тероризмом. Повезивање *цихада* само са тероризмом или вођењем рата суштински је погрешно и представља крајње поједностављен поглед, који је најближи лаицима, јер лако "објашњава" потребу исламиста за обрачуном са неверницима. Суштина *цихада* је ипак мало другачија.

форми: *нема ислама без исламске државе*. Овакав међусобни однос религије и државе специфичан је у односу на остале религије и у суштини је озбиљан основ и за нека друга размишљања о деловању ислама. Екстремима овакав приступ служи као непресушни мотив за спровођење сопствених акција. И на нашим просторима су се у појединим моментима могли чути захтеви да се игноришу закони секуларне државе, а примењују само они које прописује ислам, али нису наишли на озбиљнију подршку.

Овакви захтеви имају подлогу у размишљањима и делима појединих исламских идеолога, који су јасно изнели да је немогуће за муслимана да живи у немуслиманској држави. Због тога се предузимају одређене акције да се такво стање промени. Свака држава у којој закони нису преузети из *Курана*, третира се као немуслиманска, јер се сматра да су то дословно Божје речи, па је он главни из-

У ВЛАСТИТОМ ДВОРИШТУ

У протеклом периоду и наша држава се суочила са тероризмом у најтежим облицима. Нажалост, може нам се догодити да у будућности будемо изучавани као пример државе где су терористи остварили, ако не све, а оно бар већину пројектованих сепаратистичких циљева. Време које је пред нама даће одговор на два веома битна питања: да ли је листа историјских циљева терориста на овом простору (или бар у нашој земљи) исцрпљена или ћемо страховати од неке нове ескалације; и да ли ће Уједињене нације дозволити промоцију творевине настале на темељима вишедеценијског тероризма и на територији суверене демократске државе. Принципијелан однос свих који учествују у давању одговора на ова питања био би значајан допринос борби против тероризма, и то не само на нашим просторима.

вор исламског закона – *шерије* (шеријатски закон). Сходно томе, свака одлука јавних власти у правој исламској држави мора да буде заснована на шеријату.

За елементарно познавање ислама као религије важно је знати и то да за ислам земља (у смислу државе) нема вредност сама по себи, како је то својствено хришћанима, па ни политички систем који је у њој на снази. За ислам су важне различите врсте вероисповести и он свет дели према таквим својим критеријумима. Ислам тражи целу планету (земаљску куглу) и тежи стварању *дар ал ислама* – царства ислама које ће владати целокупном Земљом, што је њихов суштински, коначни и историјски циљ, јер "ислам је једина права вера".

У ЏИБРИЛОВОМ ХАДИСУ

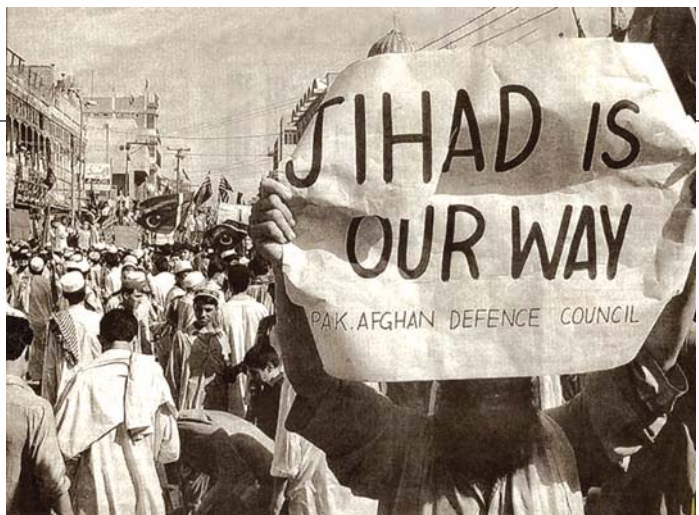
Према теоријама које проучавају ислам, он почива на пет стубова, који су први пут представљени у Џибриловом хадису (озакончена предања и изреке о Мухамедовим поступцима, који су општеприхваћени у пракси). По предању, Џибрил је анђео који је пророка испитивао о томе шта су ислам, вера и врлина. Пет стубова на којима почива ислам јесу: исповедање вере, молитва, пост, милостиња (зекат) и ходочашће у Меку и Медину.

Муслиман бар једном дневно понавља *шехаду* – веропреступну молитву: "Нема Бога осим Бога, а Мухамед је његов посланик". Довољно је да неко једном у животу изговори шехаду, па да постане муслиман. Видљиво је да се ова молитва састоји из два дела: у првом делу се наглашава да постоји само један Бог (сетимо се политеизма пре увођења ислама), а у другом делу се потврђује да је само Мухамед његов посланик.

Од муслимана се тражи да се моли пет пута дневно, увек окренут према Меки. Петком молитва мора бити колективна и увек под вођством имама ("оној који стоји испред") или неког другог кога они веома поштују због његове побожности.

Пост се спроводи да би појединац ставио на пробу скрушеност и потчињавање Богу, проводи се за време муслиманског светог месеца. У то време, од јутра до вечери, муслиман не сме ништа да једе нити да пије, а забрањено је и упражњавање секса. Поста су ослобођене болесне, старе и слабе особе, труднице и они који путују.

Милостиња (зекат) представља верску таксу у износу од 2,5



посто годишњих прихода, коју дају сви муслимани у хуманитарне сврхе, односно сиромашнима.

Приликом спровођења многобројних истрага након терористичких аката широм света, непобитно је утврђено да је институција зеката била злоупотребљавана. Тако прикупљен новац неретко је коришћен за извођење терористичких акција. Било је и одбијања давања зеката, али је забележено и насиље над таквима ради приморвања да се повинују "правилима понашања". Уосталом, добро је познато да су се у годинама терористичке кампање на Косову и Метохији, у земљама Западне Европе, али и код нас, "добровољно" прикупљала средства која су коришћена за куповину оружја и муниције.

Ходочашће у Меку и Медину као стуб вере обавезује сваког одраслог муслимана да бар једном у животу оде на ходочашће, уколико му здравље и материјална ситуација то дозвољавају. ■

(Наставак у следећем броју)

Предраг КАРАЏИЋ



БЕЖИЧНА ЗАШТИТА

Системи за обезбеђивање објеката, који су се код нас појавили крајем 2006. године, знатно су усавршени и пружају већу безбедност и заштиту



У светској понуди је веома много производа који омогућују задовољавање највиших стандарда безбедности и заштите. Набављачи се опредељују за системе који су се показали квалитетним и функционалним, који су унапређени и подижу ниво заштите и обезбеђења на виши ниво. Са нашег тржишта издвајамо основни бежични безбедносни систем WaveSYS (The Ultimate Wireless Security System), као и WisDom – бежични безбедносни систем (WisDom Wireless Security System) фирме Роконет.

За оба система својствено је да немају каблове за повезивање компонената, већ се комуникација између делова система одвија бежичним путем. То има неколико значајних предности у односу на системе код којих су компоненте повезане кабловима.

■ ПРОБЛЕМ ЗА ПРОВАЛНИКЕ

Безбедносни систем Роконет WaveSYS представља јединствену функционалну комбинацију заштитних компонената за обезбеђивање унутрашњости пословних и стамбених објеката. Као и многи други, и овај систем заснован је на усавршеној технологији, има високе перформансе, велику поузданост у раду и једноставно се поставља. Оно што одликује овај систем јесу фреквенција рада од 433 MHz и од 868 MHz, скривени контролни панел (Main Box), који се инсталира одвојено од бежичне тастатуре (Wireless Keypad), и надзорне станице (Monitoring Station), односно удаљеног управљачког рачунара (Remote U/D). То представља виши ниво безбедности у односу на системе код којих су компоненте повезане кабловима. Наиме, код система са кабловима они су најчешће причвршћени за зид, а ређе укупани у њега. То је пракса, јер се код нас у пројектима изградње објеката нигде не предвиђају каблови за инсталацију безбедносних система, као што се то ради за струјну, телефонску и телевизијску мрежу. Због тога провалници и криминалци могу лакше да пресеку каблове и оштете делове система. Кад су делови бежично повезани, теже је или је готово немогуће онеспособити систем а да то не буде запажено и алармирано.

Бежични безбедносни систем WaveSYS састоји се од главног и помоћног система за напајање, разводне плоче са програмираним излазима, контролног панела, тастатуре, пријемника, универзалних одашиљача, кључа са четири типке, противпожарних PIR и димних (Smoke) детектора, потом од противпровалних PЕТ детектора, одашиљача у облику привеска и осталих помоћних делова.

Основни вид тзв. периметарске заштите добија се помоћу неколико универзалних бежичних одашиљача. Они реагују на отварање врата или раздвајање магнетних контаката на прозорима и на даљини до 400 метара. Исто тако реагују на звучне сигнале. Могу бити повезани и са сензорима лома стакла или регистраторима удараца. Имају двоструки излазни сигнал, тако да могу да шаљу алармни или стални сигнал у распону од 10 милисекунди. Суштина заштите је у томе да се алармни сигнал успоставља и када је прекинут стални сигнални контакт између сензора и централе.

Ручне контроле са четири дугмета у облику привеска, у ствари, представљају минијатурни одашиљач који се користи за управљање са WaveSYS, односно за укључивање и искључивање сензора или функција на контролном панелу (arm/disarm). Домет одашиљача је до 200 метара. Код сигнала тог уређаја није исти, већ се стално мења (Rolling Code), тако да криминалци не могу једноставно детектовати и користити.

Остали детектори се постављају ради правовременог откривања пожара на основу раста температуре или појаве дима. У основном систему су PIR бежични детектори. Реч је о уређају са микропроцесором који се монтира на зид и функционише као пасивни инфрацрвени детектор. Домет детекције је 15 или 25 метара; међутим, у систем се могу уградити и сензори који реагују на повећање температуре и на даљини до 400 метара. И тај сензор "комуницира" са контролним панелом помоћу сигнала који има око 16 милиона кодова. Поред тог инфрацрвеног противпожарног сензор, у систему се поставља и плафонски бежични детектор дима. Он је веома осетљив на дим – лако га детектује у домету до 400 метара, што је погодно не само за веће пословне објекте већ и за складишта.

Саставни део система је и зидни детектор кретања животиња, тзв. PЕТ детектор. То је уређај који не реагује на кретање животиња тешких до 36 kg, односно мачака и паса, који се најчешће налазе у становама, те би могли узбуњивати детекторе покрета. И њима је осетљивост утврђена до 400 метара, а не реагују ни на отварање или затварање капака који на вратима служе за улазак или излазак животиња из простора који се контролише.

Конструктори су у тај систем уградили и panik-emiter, уређај са дугметом за узбуњивање. Користи се за алармирање обезбеђења или спање сигнала за узбуну до контролног панела у специфичним ситуацијама, односно када у обезбеђеним просторијама бораве људи и када су сензори искључени. Тада се притиском на дугме шаље нечујан сигнал за узбуњивање. Сигнал за узбуњивање може да се пошаље и на мобилни или фиксни телефон, да се након њега активи-

ТИПИЧНА КОНФИГУРАЦИЈА

Конфигурације Роконет WaveSYS и WisDOM спадају у стандардне или класичне модуларне системе за обезбеђивање. Они су у категорији веома квалитетних комплетних система који се могу поставити готово у сваки објекат и штите од основних угрожавања – од покушаја провале, пожара, поплаве и неких других облика угрожавања. У таквим системима све безбедносне процедуре су испоштоване, оне су прецизне, јасне, применљиве у процењеним ситуацијама, ажурне и могу се прилагођавати конкретном објекту и начину обезбеђивања.

Системи имају веома добру самоконтролу и разрађене процедуре у случајевима појаве лажних аларма. Зато би се за њих могло рећи да су веома погодни за објекте где није потребна сложена заштита комбинована са противтерористичким мерама и другим облицима угрожавања. У тим другим околностима примењује се процес пројектовања система обезбеђења лица, имовине и пословања према конкретним условима и проценама угрожености.

МОНИТОРИНГ

Роконет WaveSYS и WisDOM безбедносни системи увезују се и у систем мониторинга (надзора и контроле) приватних фирми за обезбеђивање. То значи да, у време кад су простори који се обезбеђују празни, надзор над системом обезбеђења и заштите у објекту обављају професионални службеници или оператери у надзорном центру. Они, у случају аларма обавештавају власника, а по потреби полицију или интервентну екипу. Након процене или извештаја власника, проверава се због чега се аларм огласио или интервенише у случају покушаја провале у објекат, пожара и неке друге екцесне ситуације. Наравно, услуга мониторинга и интервенције наплаћује се према ценовнику приватне фирме.

сензора су повећани. Има повећану подршку за комуникацију са управљачком централом преко мобилног телефона, односно за вербалну комуникацију. Информације о статусу система могу се преносити визуално и вербано.

У техничким одликама тог система истакнуто је да бежично контролише 32 сензора у различитим зонама, једну зону контролише детектором који је повезан са каблом, а може надzirати три подручја или простора око објекта. Има уграђено издвојено звоно и сирену за узбуњивање. Централа је телефонском линијом повезана са управљачким рачунаром или централном станицом за надзор и четири приватна издвојена телефона.

Два система која овде представљамо спадају у врх савремене типичне конфигурације за обезбеђивање и могу се поставити у различитим објектима, где знатно подижу ниво техничке безбедности. Код таквих система постављање није проблематично, нема потребе за кабловима, а саме фреквенције и конфигурације шифри веома је тешко открити и детектовати уређајима за снимање фреквенција и дешифровање.

С друге стране, цена тих система је сасвим прихватљива за наше услове, што потврђују и подаци о њиховој продаји и уграђивању. И оно што је са техничке тачке гледишта значајно јесте да системи имају све компоненте које су стручњаци и теоретичари обезбеђења предвидели за електронску заштиту: алармну централу, сензоре, магнетне контакте, дојаву аларма, узбуњивање, односно непрекидан надзор и управљање функционисањем система, али и евидентирају све појаве за архиву и анализу.

То што у систему нема камера, снимања околине и контроле приступа и евиденције лица која се крећу у објектима говори да он није предвиђен за објекте и просторе у којима је ниво заштите виши и сложенији. Али то не говори да системи нису функционални. Уз то су веома једноставни за обичног корисника без већих техничких знања. ■

Никола ОСТОЈИЋ

ДЕТЕКТОРИ



О ИСТОРИЈИ ГОВОРОМ ОРУЖЈА

*Док оружје говори, музе
ћуте* – каже позната
латинска изрека. Није ли,
ипак, осим мудре и
дипломатске политике,
добро опремљена и
наоружана војска – такође
гарант мира и сигурности
сваке државе? Историју
српске војске, у два века
њеног постојања,
приказану управо
историјом оружја којим је
извојевала државу и
слободу – осликава и
заокружује изложба *Од
пушке шишане до црне
стреле*, отворена поводом
Дана Војске Србије и
Дана државности у Војном
музеју.

На Срећење 1804. године, у Орашцу се са Карађорђећем састало 18
виђенијих Срба, углавном из Београдске, Рудничке и Крагујевачке нахије и
делом из источне Србије – да се договоре о покретању буне против
дохија, која ће врло брзо прерасти у устанак српског народа против
султанове војске. Тај устанак је већ 1828. године означен као Српска
револуција, што и јесте био по свим својим одређујућим елементима. Важно је
напоменути да се већ при том договору у Орашцу, Карађорђе и његови
следбеници враћају кључним симболима и традицији средњовековне Србије.
Тада се Карађорђе, над Јеванђељем са три прста, заклиње да ће служити свом
народу, јер је изабран за вођу Устанка. Устаничке заставе су директно
повезане са средњовековним српским знамењима, на њима је крст у штиту са
оцилима, што је и данас знак припадности Војске Србије. Модерна српска
држава се враћа својој традицији.

Изложба коју је Војни музеј поставио поводом првог обележавања
15. фебруара као Дана Војске Србије, конципирана је тако да на самом
почетку сазнамо шта се све догађало у време покретања Првог српског
устанка (1804–1813), са каквим идејама су устаници кренули у војевање, којим
ће изборити независност и своју државу, али пре свега, имајући у виду природу
Музеја, али и природу борбе која се водила, генезу српске војске од народне,
која је и извела револуцију, преко првих назнака стајаће војске у бећарима,
развијеног облика у регулашима и потпуно модерне европске војске у време
кнеза Милана, и то пратећом хронологијом у оружју и униформама које је та
војска користила.

Више од 200 изабраних експоната оружја, опреме, униформи,
али и уметничких дела, фотографија, даје пресек развоја пешадијског
оружја у два века. Изложба носи назив *Од пушке шишане до црне стреле*,
исцртавајући и на тај начин аутентичан круг од архаичних кремезача
до модерног оружја. Међутим, изложба нуди и веома занимљиво путовање
кроз време, јер тај пут није нимало једноставан, лак, предвидив...

Само је тимски рад могао да обезбеди квалитет тако дубоком идејном захвату какав је био постављање поменуте изложбе, тако да се као аутори потписују Бранка Милосављевић, музејски саветник, Анђелија Радовић, виши кустос и потпуковник Чедомир Вокић, кустос. Све до 13. марта 2007. изложба ће бити отворена за посетиоце.

ИЛЕГАЛНИ ПУТЕВИ

Са каквим оружјем је српска војска кренула после договора у Орашцу у сукоб са Турцима говори нам Анђелија Радовић, један од аутора изложбе:

“Последњи бојеви које је пре Првог српског устанка водила српска војска датирају из 1459. године, када је пропала средњовековна српска држава. Устаници крећу са оружјем које у том тренутку имају у Београдском пашалуку, а то је углавном оружје које су сакрили хајдуци и њихове харамбаше, употребљавано у последњем аустријско-турском рату, где су се Срби борили на аустријској страни, надајући се ослобођењу, оружје употребљавано у Кочиной крајини, и оружје из периода када је формирана такозвана народна војска 1796. године, милицијског типа, што је уједно и покушај формирања модерне српске војске. Све се то дешавало под окриљем турске власти, јер су реформе султана Селима Трећег ишле наруку српском народу у Београдском пашалуку, који је био угрожен нападима јаничара, нарочито њихових старешина – дахија. Спроводећи поменуте реформе Хаци Мустафа, паша кога су Срби називали *српска мајка*, сам наоружава милицију, ту такозвану народну војску. Они су били наоружани једном дугом пушком – кременјачом, обично са два пиштоља и дугим ножем – јаганаом. То је и најчешће оружје са којим Срби крећу у Устанак.

Турци су у Европу донели хладно оружје које Европа прихвата, а од ње усвајају ватрено оружје. Пре освајања Балкана, већ га производе, опредељујући се за систем који је био најјефтинији за њих. Тако да за тих неколико векова владавине на Балкану они употребљавају пушке са системом на кремен. У том систему користе неколико пушака, али је најпознатија *шишана*. Зато је то и прва одредница временског лука који описује наша изложба. У то време Србија није имала своје радионице оружја, као што их је имао Балкан, где су Турци за своје потребе подизали занатске центре. Механизме су узимали са запада. Иако у време избијања Устанка прилично застарео, систем на кремен био је и увелико у употреби. Бирајући експонате за изложбу нисмо се водили њиховом припадношћу неким из српске историје познатим именима, али нисмо могли да избегнемо пушку првог министра унутрашњих дела, Јакова Ненадовића, која је била више статусно оружје, изузетне лепоте, произведена највероватније негде у Херцеговини, ту су и пиштољи Поп-Луке Лазаревића и Хајдук-



Вељка Петровића... ”

Од Анђелије Радовић сазнајемо да током Првог српског устанка Србија најчешће набавља оружје кријумчарењем из Аустрије, која је дипломатски била у незгодном положају због могућег сукоба са Турском. Све до 1806. године она “затвара очи”. Међутим, тада забрањује сваку лиферацију оружја према Србији. Ипак, путеви преко Штајерске и даље постоје. Сада већ и Србија настоји да нешто произведе сопственим могућностима, макар то био оружни прибор, барут који се производи у Страгарима. Када је ослобођена београдска варош, а касније и тврђава, у доњем граду, поред куле Небојше, тамо где су раније биле аустријске и турске радионице за израду оружја, активирани су тополивница и арсенал. Ту се углавном поправља затечено оружје, али се дешава још нешто. Кријумчарењем су набављени први топови, поготово преко Земуна, и на њима се у тополивници прекривају трагови порекла. На аустријским, али и турским топовима на ободу цеви исписује се на старословенском да су топови ливени за време владавине Георгија Петровића 1811. и 1812. године. Војни музеј има таква два топа, а из те исте тополивнице има и аутентичан топ – то што је сопственим снагама у оно време било могуће произвести.

Касније фабричко оружје постаје све више присутно, и потпуно потискује оружје занатске производње.

КАШИКАРАМА ДО НЕЗАВИСНОСТИ

Бранка Милосављевић, такође аутор изложбе, указује на то да је Војска сложена институција и неопходно је осветлити је са више страна, а како Војни музеј чува материјалне артефакте, међу којима је оружје доминантно, било је сасвим природно изабрати управо историју тог сегмента војске као основу изложбе поводом Дана Војске Србије:

“Наравно, приказом развоја и модернизације оружја, ми смо понудили и шири увид у историју српске војске, као и сву ту модерност у самој српској држави, јер је институција војске неодвојива од институције државе. Изложбу чини неколико целина, почевши од занатског оружја, преко кременјача и савременијег формацијског оружја аустријског, руског, пруског, које су устаници набављали на различите, углавном илегалне начине, јер легални пут није био могућ. Тако и типови оружја који се у време Првог српског устанка користе нису и најсавременији у том периоду. Тада није било неких значајних набавки, тек после Хатишерифа, када држава добија вазални статус, она има могућност да оформи неке неопходне трупе, а самим тим и да их наоружа.

Наши владари тог времена пратили су, што се оружја тиче, трендове који су постојали у Европи, настојећи да за своју војску набаве савременије оружје. Тако је и направљена прва пушка капислара 1856. године у Белгији код Франкота, али је важно истаћи да су и наши конструктори учествовали у том послу. Одлучујућу улогу у избору и конструкцији тог модела имао је начелник војног одељења



Министарства унутрашњих дела Миливоје Петровић – Блазнавац, што и назив пушке сугерише *Мини-Франкот-Петровић*. Он је иначе учествовао и у обучавању војника у руковању том пушком”.

Од кустоса Музеја сазнајемо и да су огромне резерве спредпунећег перкусионог оружја, средином 19. века, усмериле већину конструктора да своја решења острапунећих система заснују на адаптацији постојећег оружја. Србија је најпре начинила неуспео експеримент са патентом америчког конструктора Џејмса Грина. Због низа недостатака тог решења, Србија се 1870. године преоријентисала на конверзиони затварач, такође америчког конструктора Хенрија Пибодија. Све до 1876. године Пибодијевим оружјем, такозваним *кашикарма*, опремљена је комплетна стајаћа војска, као и први позив Народне војске.

ПО ЕВРОПСКОМ УЗОРУ

“У време ослободилачких ратова 1876–1878. године у моду улазе острапунећи системи. То оружје је било ефикасније. Турска га је већ користила, што је подразумевало да се противнику ваља супротставити истим оружјем. Управо *кашикарма* српска војска је и извела ратове за ослобођење и независност. После Берлинског конгреса Србија постаје независна држава, ствара се модерна институција војске, кнез, а касније краљ Милан поставља као један од приоритетних задатака модернизацију војске. То је био и један од врло важних корака у повезивању са светом, улазак у велику породицу модерних европских држава. О томе сведочи и конкурс расписан 1879. године за избор најбоље једнометне острапуше за српску војску, на коме су учествовали еминентни произвођачи из Европе и Америке. Не без разлога, српска комисија се одлучила за тада водећи Маузеров систем. Треба рећи да је и до данас Маузер заштитни знак за врхунски квалитет, када је оружје у питању. А и ми смо се том одлуком некако трајно определили управо за тај систем. Тако те 1880. године, као резултат успешног окончаоног конкурса, настаје једнометка, али опет наши конструктори имају веома важну улогу. Српски војни врх одлучује се за једнометну пушку 10,15 мм *маузер-миловановић*



М1880. Коста Миловановић учествује у побољшању неких балистичких својстава. У то време српска војска је већ потпуно устројена по европском узору, опремљена, са унификованим оружјем и униформом. Она заиста изгледа елитно.”

Све је то дало оправдани полет нашој војној индустрији, све већем развоју конструкторске мисли. Војнотехнички завод у Крагујевцу постаје прави гигант српске индустрије. Прво хладно оружје произведено је у њему 1897. године. Када је од Белгијанаца откупљена лиценца 1924. године, у Крагујевцу се производи и наша прва пушка М24. Из тог војног Маузеровог модела настаје фамилија стрељачког, спортског оружја, које постаје веома важан извозни артикл. Оружје које је до тада произвођено за српску војску, најчешће је набављано у Штајеру, с тим што су сандуци били обележени ћириличним написима на српском језику, а оружје унификованог калибра, у почетку 7 мм,

а касније се прешло на 7,92 мм. Изложба наставља ход по историји пешадијског наоружања пратећи како су били наоружани српски војници у Првом светском рату, при преласку преко Албаније, пробоју Солунског фронта, каква је ситуација у Другом светском рату и касније, у време ЈНА. Данас је на Војсци Србије да се наоружа по захтевима 21. века. С ослонцем на сопствене снаге у земљи настаје фамилија стрељачког оружја: пушка 5,56 мм, савремени бацачи граната, те далекометна 12,7 мм *М93 црна стрела*.

Директор Војног музеја пуковник Мирослав Кнежевић истиче да ће ходна линија изложбе још једном подсетити на

принцип који је дуго био обележје српске војске, а то је народна војска:

“Такође, изложба јасно указује на то да српском народу нико није поклатио – ни слободу, ни државу, већ се он сам изборио. Да није било наоружаних устаника, другачије би се велике силе понашале према српским тежњама. Дакле, фактор оружја је веома важан чинилац наше опште историје. Изложбом у Војном музеју не обележава се само Дан Војске већ и Дан државности. Управо зато што су то неодвојиве ствари”.

Драгана МАРКОВИЋ
Снимимо Даримир БАНДА

О ВРЕМЕНУ ГОРЧИНЕ И ПОНОСА

Универзалној сали Дома Војске Србије у Београду, 6. фебруара, промовисана је књига публицисте Исидора Ђуковића, аутора који се дуго бави историографским темама везаним за период балканских ратова и Првог светског рата.

На промоцији су о књизи, поред аутора, говорили др Славенко Терзић, рецензент др Мирољуб Васић и мр Дејан Ристић, представник Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику које је финансијски помогло излажење књиге. Издавачи су Удружење потомака ослободилачких ратова Србије 1912–1920. и издавачка кућа "Сигнатура" из Београда.

Исидор Ђуковић се у ранијим књигама највише бавио откривањем мање познатих детаља из славне ратне прошлости народа Србије, нарочито на подручју централне и западне Србије. После књига о аустроугарском концентрационом логору за Србе у мађарском месту Нађмеђер и о Горњомилановчанима у ослободилачким ратовима Србије, аутор се прихватио задатка да осветли чињенице које се тичу епидемије пегавог тифуса која је током ратних година 1914. и 1915, према grubим проценама, однела око 160.000 живота. Од тифуса је, како се могло чути на промоцији књиге, тада оболело преко милион људи. Малобројно медицинско особље Србије помогнуто је доласком бројних



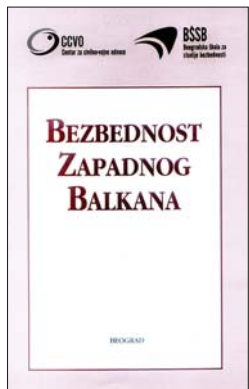
медицинских мисија из целог света, али није било лако изборити се са том пошасту.

Како је истакао мр Дејан Ристић, читалац ће када се упозна са књигом сигурно стећи двострук утисак о добу којим се она бави. Обузеће га истовремено тежак укус горчине због великог страдања народа коме није остављена никаква могућност да то страдање избегне, али и осећање поноса због чврстине и издржљивости коју је српски народ показао у незамисливо сложеним околностима. Књига Исидора Ђуковића, која садржи обиље пажљиво одабраних података, докумената и фотографија, сведочи о времену великих искушења за српски народ који ни у тим одсудним тренуцима није прихватио пораз као опцију и који је успео да на крају из великог светског сукоба изађе као победник. ■

А. АНТИЋ

ЧАСОПИСИ

БЕЗБЕДНОСТ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА



Утицај косовског питања на безбедност региона, тема је новог броја часописа *Безбедност западног Балкана*. Текст британског аналитичара износи могуће сценарије реакција у Србији, међу подељеним заједницама на Косову и вероватност преливања конфликта на регион, те препоруке за ангажман донаторске заједнице после проглашења статуса. Затим следи упоредна анализа

фактора који могу утицати на формирање спољнополитичког става земаља у ширем балканском региону према питању независности Косова.

Такође је анализиран и значај финалног решења статуса Косова за случајеве Лужне Осетије и Абхазије, самопроглашених аутономних области Грузије. У рубрици *Безбедност Косова* истраживачи Косовског института за истраживање и развој политике представљају процес преиспитивања унутрашње безбедности Косова, који је спроведен под покровитељством међународне заједнице и локалних политичких лидера.

Теми оправданости формирања војске Косова прилази истраживач Београдске школе анализом конкретних предлога међународних невладиних организација.

Часопис издају Центар за цивилно-војне односе и Београдска школа за студије безбедности. ■

ИЗЛОЖБА ИКОНА И ФРЕСАКА У ДОМУ ВОЈСКЕ



Поводом 15. фебруара, Дана државности Србије и Дана Војске, у Централном дому Војске, 12. фебруара, отворена је изложба икона и фресака Академије за уметност и конзервацију Српске православне цркве – *Сусрет с Богом живим*.

– На дан када Српска православна црква слави три хришћанска гиганта из четвртог века нове ере – Светог Василија Великог, Григорија Богослова и Јована Златоустог, свети ликови, приказани у делима студената и професора Академије за уметност и конзервацију својом непролозном светлошћу приближили су нас вери отаца и оплеменили нам душе, навикле на пролазност и материјалне вредности – рекао је, отварајући изложбу, декан Академије професор др Радомир Поповић.

Духовна смотра иконописаца и љубитеља иконописања, на којој је приказано тридесетак икона светаца, апостола, богослова и најзначајнијих догађаја из хришћанства отворена је до 4. марта. ■ Д. Г.

Пише:
Миладин
ПЕТРОВИЋ

ИЗ ВОЈНЕ
УНИФОРМЕ
У МОНАШКУ
РИЗУ (4)



ПРАВОСЛАВНИ РАТНИЦИ И СВЕЦИ

Ниједан православни народ није имао толико владара који су добровољно сишли са престола и отишли у манастир, као српски.

Подсетимо: замонашили су се моћни Немања, његов син Растко, краљеви Стеван Првовенчани и Урош, кнез Предислав, краљ Драгутин и полубраћа цара Душана... Али, и многи српски племићи су се, после Косовске битке, повукли у Свету Гору, у српске и грчке манастире у Палестини. Чак је и Синајска Гора имала Србе монахе.

Свети Јефрем, патријарх антиохијски, био је војвода у време византијског цара Анастасија. Изабран да обнови Антиохију, порушену земљотресом, Јефрем је своју дужност испуњавао веома дисциплиновано и с љубављу. Међу обичним родницима био је и неки епископ, који је, незнано зашто, оставио епископство и нико није знао ко је он. Када је једном тај човек легао да се одмори, војвода Јефрем је видео како се изнад њега извија огњени стуб до неба. Позвао га је и упитао ко је он. Човек му је, са устручавањем, рекао да је епископ и прорекао му да ће постати патријарх антиохијски, што се касније и обистинило. Животописац је забележио да је свети Јефрем, због своје добротe, чистоте и ревности за православље имао велики дар чудотворства. Умро је 540. године.

Због отвореног исповедања Христове вере, 730. године, и у Имеретији страдали су хришћански кнежеви из Аргвента, потоњи свети мученици Давид и Константин, који су потопљени у реци. Мошти им почивају у Грузији, у манастиру Мочамети. Године 784, кад је одбио све притиске муслимана да напусти хришћанску веру, заробљени војвода цара Константина и Ирине (од Агарјана), познат као свети мученик Теофил Нови, био је посечен.

■ БЛАГОСЛОВ ЗА ПОБЕДУ

Преподобни Јоаникије Велики, родом из Витиније, био је такође војник и у ратовима против Бугара исказао је велику храброст. Кад је завршио са војном службом, повукао се на Олимп азијски и замонашио. Подвизавао се 50 година. Одликовао се великим смирењем и кротошћу. Упокојио се 846. године у дубокој старости.

У време цара Никифора сличан пут је прошао и цариградски племићки војвода Петар, потоњи преподобни Петар Патриције. У рату са Бугарима цар Никифор је

убијен, а Петар је, са педесет грчких војвода и кнежева, заробљен и бачен у тамницу. После изласка из тамнице, војвода Петар је презрео сву световну славу, оставио жену и сина и удаљио се на гору Олимп, где се, као монах и ученик светог Јоаникија Великог, подвизавао 34 године. После смрти жене и сина настанио се у Цариграду, где је, у посту и молитви, провео још осам година. Упокојио се 865, у 77. години живота.

Свети Александар Невски, син кнеза Јарослава, руски кнез, поштован као владар и светкован као Божји човек, умро је као монах Алексеј 1263. године. Дошао је до положаја великог кнеза и војсковође, а онда је, одричући се световних почести и одликовања, обукао монашку ризу. Он је, како је записао отац Јустин Поповић, од ране младости заволео Христа. Године 1236. постао је новгородски кнез. Победио је Швеђане на реци Неви 15. јула 1240, па је зато и назван Невским. Био је силан, али не толико због војске колико због вере у помоћ Божију. Пред битку је говорио војницима: "Бог није у сили него у правди".

Свети Александар Невски упокојио се 14. новембра 1263, у својој 43. години. Сахрањен је у манастиру Рождества Пресвете Богородице у Владимиру. Приликом сахране догодило се чудо. Кад је митрополит хтео да му стави у руку опроштајну грамату, светитељева рука се сама отворила да је прими.

Много је примера када су војсковође тражиле молитвену помоћ и благослов од својих духовника пред важне битке. Тако је велики кнез московски Димитрије Иванович Донски, потоњи свети Димитрије Донски, пред битку са Татарима на Куликовом пољу, од преподобног Сергија Радоњешког тражио благослов. Свети Сергије је 18. августа 1380, не само благословио војску и прорекао победу над Татарима, него је послао и двојицу монаха, бивших витезова, Пресвета и Ослаба, са војском у битку. Оба монаха су погинула у бици као и велики број руских војника, али Сергијево пророчанство се испунило - битка је добијена.

У Руској православној цркви, иначе, канонизовано је скоро педесет кнезова и кнегиња. Међу њима је и свети покровитељ града Москве, свети благоверни кнез Данило Московски, оснивач Московске кнежевине. Кнез Данило је учврстио и увећао кнежевину, али не неправдом већ милосрђем и мирољубивошћу.

■ РОДОЉУБИ И ПРАВЕДНИЦИ

Према речима владике Николаја, ниједан православни народ није имао толико владара, који су добровољно сишли са престола и отишли у манастир да послуже Христу, као што их је имао српски народ. Подсетимо: замонашио се моћни Немања, и његов син Растко, и краљ Стеван Првовенчани, и краљ Урош, и кнез Предислав (Сава Други), и краљ Драгутин, и полубраћа цара Душана, и Ана, супруга Немањина, и краљица Јелена Градачка и Јелена сестра краља Дечанског. Сетимо се да је у манастир отишла и царица Јелена Душанова, па царица Милица, и деспотице Ефимија и мајка Ангелина и њен син Максим са још повише чланова куће Бранковића, у Срему, у Ердељу и у Румунији. Такође, многи српски племићи су се, после Косовске битке, повукли у Свету Гору и тамо, као монаси, скончали. Велики број њих испунио је српске и грчке манастире и у Палестини. Чак је и Синајска Гора имала Србе монахе. Али, нису се они повукли од света у манастир да спасу свој земаљски живот од смрти, него да служењем Христу заслуже вечни живот. Међу њима је био и свети Методије, брат Ђирилов, који је пре монашења био официр и гувернер струмичке провинције.

Према речима владике Николаја, у историји српског народа, два човека сликају се као свети Јован Крститељ, са две главе: једном

на рамену и другом у руци. То су два света владара мученика: краљ Владимир и кнез Лазар. Посечена глава у руци означава њихову телесну, мученичку смрт, а здрава глава на рамену означава бесмртност њихове душе. Кад год је злочинац ударио смртоносним ножем по праведнику, вели владика Николај, увек су извршена два злочина истовремено: убиство и самоубиство. Једним и истим ударцем злочинац је убијао тело праведнику али и душу – самоме себи.

Велики родољуб и Божји праведник био је и српски деспот, свети Стефан Штиљановић, рођен у Паштровићима. Према речима његовог животописца, овај великан и српски кнез може се, по свему, упоредити са светим Александром Невским и светим краљем Јованом Владимиром. Као кнез није се замонашио, али га је Господ, на чудесан начин, прославио као праведника. Умро је највероватније 1515.

■ ДУХОВНИ ПУТ

Свети Игњатије Брјанчанинов, велики писац православне духовности, школовао се за официрски позив, али је, ипак, отишао у монахе. Родио се петог фебруара 1807. у селу Покровском Вологодске губерније и на крштењу добио име Димитрије. Његов отац, Александар Семјонович Брјанчанинов, био је угледни племић, а мајка Софија Атанасјевна потпуно је била посвећена породици. Записано је да је Димитрије рано почео да чита књиге, а најомљенија му је била "Училиште побожности", где се описују животи древних подвижника. У свом дому, од одабраних учитеља, примио је врхунско образовање и рано је открио лепоту молитве.

Када је напунио 15 година, по очевој жељи, уписао се у Главно инжењеријско училиште у Петрограду. Кад је постао официр и кад је требало да почне његова војничка каријера, одлучио је да војну униформу замени монашком. Тада су почела велика искушења. Најтеже му је било то што су његови родитељи упорно покушавали да га одвоје од тог пута, а без њиховог благослова није могао да започне монашки живот. У то време се тешко разболео, што је била опомена свима да попусте пред тим очигледним знаком Божије воље. Тако је 1827. године Димитрије постао искушеник у Александро-Свирском манастиру, добивши за духовног руководиоца оца Леонида. Неколико наредних година провео је у потпуној послушности и боравио у више манастира. Замонашио се 1831. и добио је име Игњатије. Ускоро је постао игуман Тројице-Сергејеве пустиње близу Петрограда, где је и написао већину својих дела.

Духовни пут је захтевао од оца Игњатија велика одрицања и пожртвовања. Обновљао је и подизао манастире, примао бројне посетиоце, а ноћи проводио у дугим молитвеним бдењима. Често је морао да мења боравиште, да прихвата и дужности које нису одговарале његовој природи. Одувек је тежио усамљеништву, али му се та жеља није остваривала. Године 1857. изабран је за епископа Кавкаског и Црноморског. Епископ Игњатије није дуго управљао Кавкаском епархијом. Тешка болест вратила га је, овог пута заувек, у Николо-Бабајевски манастир. Упокојио се 30. априла 1867, за време молитве. Владика Игњатије Брјанчанинов оставио је вредна духовна дела, заснована на православном светоотачком предању, она која извиру из аскетског искуства. Али, светиљ је своја дела сматрао "власништвом свих савремених подвижника православне цркве".

Још један руски официр, гардијски пуковник Леонид Чичагов, скинуо је официрску униформу и обукао прво свештеничку, а затим и монашку одећу, напредујући до митрополита (митрополит Серафим). Његово име се најчешће спомиње код откривања моштију и канонизације преподобног Серафима Саровског Чудотворца



Свети Игњатије Брјанчанинов



(1759-1833). Преподобни Серафим проглашен је за светитеља 19. јула 1903, а у томе је, осим руског цара Николаја Другог, запажену улогу имао и пуковник Чичагов, потоњи митрополит Серафим (Чичагов).

Крајем 19. века, како је казивала мати Серафима, једна је од последњих сестара из манастира Дивјејева, у Саров је почео да долази будући митрополит Серафим, тадашњи гардијски пуковник Леонид Чичагов. Дочекавши га први пут, блажена Прасковја Ивановна, предосећајући будуће догађаје, наговестила је његов пут и, заиста, пуковник је ускоро био рукоположен за свештеника. Али, она га је, потом, и стално наговарала да "пошаље молбу цару и да изваде мошти". Чичагов је почео да сакупља материјале о преподобном Серафиму, написао је летопис и – поднео га цару.

Цар Николај је, пошто је добио летопис, инсистирао да се мошти преподобног Серафима открију, мада је скоро цео Синод био против. Међутим, цар је био упоран у свом захтеву Синоду да почну да разматрају канонизацију и, најзад, 1902. молба је одобрена. Када су цар и царица 1903, за време канонизације светитеља, били у Дивјејеву код блажене Прасковје Ивановне, у њиховој пратњи био је и архимандрит Серафим, бивши гардијски пуковник.

Пишући о светом Јовану Кронштатском, у књизи "Небо на земљи", митрополит Вениамин Федченков (1880-1961), спомиње и митрополита петроградског Серафима (Чичагова) као једног од епископа који придају велики значај литургији. Он истиче да је митрополит Серафим један од духовника који убедљиво призивају своје парохијане ка литургији и причешћивању, као највернијем и најсилнијем средству против духовног зла и навале неверја на Русију. Он каже да је митрополит Серафим Чичагов био блиски духовни ученик оца Јована Кронштатског и да се у његовим речима крио дух баћушке Јована. Но, које био митрополит Серафим Чичагов?



Чичагов док је био официр руске војске

■ БОЛШЕВИЧКО УБИСТВО ЧИЧАГОВА

Рођен 1856. године у Санкт Петербургу, Леонид Михајлович Чичагов, потоњи митрополит, образовање је стекао у Императорском пажевском корпусу. Био је веома запажен официр, примивши више руских и страних ордена. Духовну подршку имао је од светог оца Јована Кронштатског, те се, по његовом савету, одрекао светских блага и решио да буде војник - цара небеског.

У чину гардијског пуковника Преображенског пука, Чичагов је 1891. напустио војску и прешао у Москву где се припремао за црквену службу. Две године касније, рукоположен је у ђакона, а затим у јереја. До 1898. радио је као свештеник, а те године је пошао монашким путем. Пострижен је и добио је монашко име Серафим, по преподобном Серафиму Саровском.

Митрополит је постао 1918. године и од тада му болшевичка власт није давала мира. До 1937. више пута су га осуђивали, затварали и пуштали, а те године, 7. децембра, лажно је оптужен и осуђен на смрт због "контрареволуционарне монархистичке агитације". Стрелан је 11. децембра у Московској области, на тзв. Бутовском полигону. Другачије није ни могао, изгледа, да сконча тако велики духовник у крајње безбожничком режиму, официр цара земаљског и небеског. Гледајући смрти у очи, осамдесетједногодишњи болесни и исцрпљени старац држао се храбро као и сви његови словни претходници који су скинули официрску униформу и обукли монашку. Митрополит Серафим, раније пуковник Чичагов, канонизован је 23. фебруара 1997. године.

Свети Јован Шангајски, епископ Шангаја, западне Европе и Сан Франциска, хранитељ гладних, исцелитељ болесних, учитељ, добротвор и чудотворац, пре монашења био је официр. Са осамнаест година завршио је Полтавски кадетски корпус, а потом и Правни факултет на харковском Царском универзитету. Када је у Русији 1917. године избила револуција, кренуо је у рат на страни цара борећи се против болшевика. У једној борби рањен је у десну ногу и због тога је остао хром. Али, није то пресудно утицало на живот младог официра Михаила Максимовића, потоњег светитеља.

У Успењској цркви у Харкову чувале су се чудотворне иконе, а у гробници је почивао чудотворац, архиепископ Мелентије Леонтович. Тај свети подвижник имао је необичан подвиг: борио се са сном, проводећи ноћи непомишно стојећи, с рукама подигнутим увис, не лежући никада у кревет. Михаило се дивео том светитељу, да би и сам, касније, пуних четрдесет година успевао у истом подвигу, не спуштајући се у кревет.

■ СВЕТАЦ СРПСКОГ ПОРЕКЛА

Свети Јован Шангајски (Михаило Максимовић) родио се 4. јуна 1896. у Русији, у Харковској губернији, у месту Адамовски. Михаилов отац био је челник племства, а стриц ректор Кијевског универзитета. Отац му је био српског порекла. Наиме, породица Максимовић избегла је у 18. веку из Србије у Русију испред турских освајача. Из породице Максимовић још један члан био је проглашен за светитеља. Био је то свети Јован Тоболски, сибирски мисионар.

У време грађанског рата у Русији, млади Михаило Максимовић са породицом је дошао у Србију, бежећи испред болшевика. У Београду је уписао Теолошки факултет и завршио га 1925. године. Живећи као избеглица, продавао је новине и тако издржавао породицу. Када је 1924. руски владика Антоније постао поглавар Заграничне цркве (Руске цркве ван отаџбине), у Руској цркви у Београду произвео је младог Михаила у чтеца. Годину дана касније, у Миљковом манастиру код Свилајнца, Михаило се замонашио добивши име Јован, по светом Јовану Тоболском.

Свети синод Српске православне цркве поставио га је 1929. за суплента Богословије у Охридској епархији у Битољу. У то време, Охридском епархијом руководио је владика Николај Велимировић, који је ђацима често понављао: "Децо, слушајте оца Јована, јер је он анђео Божији у људском облику".

Године 1934. Јован је постао епископ Руске заграничне цркве у Шангају. Кад му је једном нога толико отекала да му је и живот био у опасности, сместили су га у болницу. Изашао је из болнице без дозволе и отишао право у цркву. Издржао је целу службу и оток је нестао. Будући да су му ноге од непрекидног стајања стално отицале, често је служио бос. Борећи се са сном, поливао се хладном водом. Није одлазио у госте. Тамо где је требало, појавио би се на кратко, помогао људима и отишао.

У Шангају је основао Сиротиште светог Тихона Задонског, које је удумило око 3.500 деце. Несрећне и напуштене малишане налазио је свуда. Тешко су га погађале и посете душевним болесницима, за које се посебно молио. Важио је за исцелитеља и бесребреника, о чему постоје многа сведочанства.

Међутим, Руси су, после доласка комуниста на власт у Кини, поново пошли у изгнанство. Епископ Јован био је са њима. Свети синод Руске заграничне цркве поставио је владика Јована 1951. за западноевропског архиепископа. Касније је упућен у Сан Франциско да би помагао завршетак градње тамошње велике Саборне цркве посвећене Пресветој Богородици.

У Николајевској цркви у Сијетлу, у Америци, 19. јуна 1966. (по старом календару) архиепископ Јован служио је литургију. По обичају, после службе остао је у олтару још три сата. Онда је отишао у парохијски дом и ту је умро. Године 1993. проглашен је за свеца. ■

(Крај)

ДОГОДИЛО СЕ...

16. фебруар 1933.

У Женеви потписан Пакт о организацији Мале Антанте између Краљевине Југославије, Краљевине Румуније и Републике Чешке. Пакт је формиран ради јачања одбрамбеног савеза тих земаља.

17. фебруар 1897.

У Краљевини Србији донето Правило за ослобађање чиновника и отпавника јавних служби од позивања на војну службу у миру и рату.

17. фебруар 1863.

Српски трговац и бродовласник Миша Анастасијевић поконио је држави зграду у Београду, познату као Капетан Мишино здање. У њој је сада ректорат Београдског универзитета.

17. фебруар 1871.

У Требињу је рођен српски писац и дипломата Јован Дучић, члан Српске краљевске академије. Од 1912. до 1941. био је и амбасадор у великим европским градовима. Међу првима је јавно указао на злочиначку природу усташке НДХ и на геноцид над Србима. Послератна званична књижевна критика проказала га је као четнички опредељеног. Умро је 1943. године у САД.

17. фебруар 1932.

Умро је српски генерал Михаило Рашић, командант Дунавске дивизије у Кумановској бици 1912. и Комбиноване дивизије у Церској бици 1914. године. У Колубарској бици његова дивизија продрла је у Београд и плотунима са Бановог брда разорила мост на Сави, преко којег су се повлачиле аустроугарске трупе.

17. фебруар 1942.

Окупаторска бугарска војска побила је све житеље Бојника код Лесковца које је ухватила: 473 цивила, међу њима и 89 деце. Место је спаљено до темеља.

17. фебруар 1992.

Генерални секретар УН Бутрос Бутрос Гали препоручио је размештање 13.000 припадника мировних снага светске организације у бившој Југославији.

18. фебруар 1915.

Умро је српски политичар, дипломата, филолог и историчар Стојан Новаковић, члан Српске краљевске академије, један од оснивача Напредне странке 1880. године. Као министар просвете спровео је реформе у школству и покренуо оснивање Народне библиотеке, музеја и Државне штампарије. Написао је "Српску библиографију".

18. фебруар 1967.

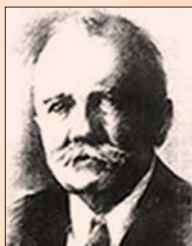
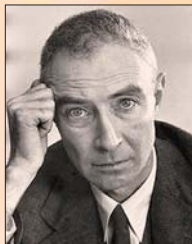
Умро је амерички атомски физичар Роберт Опенхајмер, професор Универзитета у Калифорнији, водећи стручњак за израду прве нуклеарне бомбе. У време "макартизма" био је под сумњом да одржава везе са комунистима и забрањен му је рад у атомским програмима. Рехабилитован је 1963.

19. фебруар 1922.

У Загребу је изашао први број листа "Борба", иза којег је стајала илегална Комунистичка партија Југославије. Лист је забрањен 13. јануара 1929, а после ослобођења Београда, као орган КПЈ, "Борба" постаје дневни лист.

19. фебруар 1940.

Умро је српски политичар Љуба Давидовић, један од првака Радикалне странке Србије. Са Јашом Продановићем основао је Самосталну радикалну странку. Министар просвете био у више наврата. Један је од твораца Крфске декларације. Био је председник новостворене



Демократске странке 1919. године, када је постао и премијер, а владу је други пут саставио 1924.

19. фебруар 1999.

Поводом претњи Југославији бомбардовањем уколико не дозволи страну окупацију на делу територије, председник СРЈ Слободан Милошевић је изјавио: "Нећемо дати Косово и Метохију ни по цену бомбардовања".

19–21. фебруар 1942.

Црвена армија опколила Немце код Стаљинграда.

21. фебруар 1974.

Савезна скупштина усвојила Устав СФРЈ. У уставним актима савезна држава је дефинисана на специфичан и недовољно јасан начин, односно као државна заједница добровољно уједињених народа и њихових република, те аутономних покрајина (Војводине и Косова), које су у саставу Србије.

23. фебруар 1919.

Бенито Мусолини је напустио Социјалистичку партију и у Италији основао Фашистичку странку.

24. фебруар 1876.

У Војсци Кнежевине Србије усвојено Устројство целокупне војске.

24. фебруар 1920.

Адолф Хитлер је у Минхену објавио програм Националсоцијалистичке странке.

25. фебруар 1974.

Народна скупштина СР Србије изгласала Устав СР Србије. С обзиром на то да су статус, права и дужности аутономних покрајина регулисани савезним уставом, Србија није била у прилици да одређује њихов положај, иако су, формално, оне биле у њеном саставу.

27. фебруар 1905.

Велика школа је реорганизована и прерасла у Београдски универзитет, којем је Скупштина Србије осигурала висок степен аутономије. Законом је било одређено да ректора, обавезно редовног професора Универзитета, бира Универзитетски савет, што министар просвете само прима к знању. Научна слобода Универзитета била је зајамчена и одредбом да ниједан професор није могао бити отпуштен због научних или политичких уверења.

28. фебруар 1916.

Завршено је пребацивање главнине Српске војске од око 140.000 војника на Крф. Током повлачења преко Албаније, од децембра 1915, више од 200.000 српских војника и цивила умрло је од глади, исцрпљености и зиме.

28. фебруар 1991.

Српско национално веће и Извршно веће САО Крајине донело је одлуку да се САО Крајина раздружи од Републике Хрватске и да остаје у Југославији.

28. фебруар 1877.

Закључен мир између Србије и Турске на крају Првог српско-турског рата (1876–1877).

28. фебруар 1929.

У Скупштини Краљевине Југославије усвојен Закон о примени међународне конвенције за сузбијање трговине женском децом.

28. фебруар 1953.

Потписан Анкарски уговор између Турске, Грчке и Југославије, којим је успостављена пуна сарадње између три земље на политичком, војном, културном и економском пољу.

28. фебруар 1994.

Ваздухоплови Северноатлантске алијансе оборили четири авиона која су прекршила зону забране летова изнад Босне и Херцеговине. Било је то прво ратно ангажовање које је Алијанса икад предузела.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

160 ГОДИНА
ОД РОЂЕЊА
И 90 ГОДИНА
ОД СМРТИ
ВОЈВОДЕ
РАДОМИРА
ПУТНИКА
(1847–1917)

УМНИ СТРАТЕГ

У животу веома скроман, али и необично луцидан, војвода је, стицајем бурних историјских околности, доносио судбоносне одлуке за Србију и српски народ. Осим што је три пута био министар војни и начелник штаба Врховне команде Српске војске у Првом светском рату, Путник је, као креатор српске војне политике, геније рада, конструктивности, истрајности и логике, остао забележен и као једна од несумњиво највећих српских историјских личности.



Са временске дистанце од девет деценија, војни историчари оправдано процењују да је војвода Радомир Путник био “најзначајнија и најтрагичнија личност међу великим српским војводама”, која је на крају доживела своју апотеозу (величање) после пораза.

Родио се 24. јануара 1847. у Крагујевцу, где је завршио основну школу и нижу гимназију, а онда ступио у Артиљеријску школу, коју је завршио 1866. године, као осми у рангу. Радећи у трупи, брзо је постао командир батерије. Већ тада, као млад официр са 22 године, схватио је да се само “крвљу и оружјем” може довршити национално ослобођење. У историји није познат пример да потпоручник пише “Упутство за обуку трупа”, као што је то учинио Путник 1868. године. Од тада, корак по корак, почиње његов утицај на развој српских оружаних снага, с циљем да Српску војску што више приближи савременим европским армијама.

■ ВОЈНИЧКИ ТАЛЕНАТ

После завршетка српско-турских ратова (1876–1878), објавио је приручник “Артиљерија у градској војни”, где је обрадио све видове офанзивних акција артиљерије против тврђава, од блокаде до одсудног напада. Обогаћивао је програм обуке активног и резервног старешинског кадра, када је у својству помоћника начелника Главног генералштаба у тај програм унео “решавање тактичких задатака”. Тај утицај није се угасио ни после прераног и неоправданог пензионисања 1896. године. Испољаво се у припреми капетана за мајорски испит и објављивању двотомне студије “Служба генералштаба”, која ће деценијама служити као уџбеник за стручно усавршавање генералштабних официра.

После Мајског преврата (1903), Путник је пресудно утицао на даљи развој Српске војске, пошто је реактивиран после одласка династије Обреновића. Унапређен је у чин генерала и постављен за начелника Главног генералштаба. На тој дужности дочекао је балканске ратове и на њој је остао до краја 1915. године. У међувремену, био је три пута министар војни. У том тешком периоду, Путник је, захваљујући изузетној моралној репутацији, лојалности владару и државној управи, а понајвише широком стручном образовању, успео да консолидује пољуљане редове Српске војске, “примири разоран утицај међустраничких трвења”, наоружа је савременим оружјем, лично обучи више генерација генералштабних официра, а најдаровитије постави на кључне командне дужности. Успео је да изгради сопствену

ну војну доктрину и војску оспособи да се “успешно носи” са модерно опремљеним европским армијама. Као креатор српске војне политике, Путник се испољио као “геније рада, конструктивности, истрајности и логике”, оцењује Саво Скоко.

Ратни пут војводе Путника отпочео је јула 1876. губљењем битке код Калипоља (Јавор), где је његова бригада претрпела велике губитке због “траљавог вођења” Ибарске војске, којом је командовао генерал Фрањо Зах. Током тог рата следиле су недаће у борбама на Адровцу и Шиљевоцу, а завршене су поразом на Ђунису. Већ у том првом неуспешном рату, Путник се показао као способан и храбар официр, па је крајем 1876. ванредно унапређен у чин мајора. Доктор Владан Ђорђевић је тада тврдио “да Радомир Путник спада у ред најспособнијих српских млађих официра”. За време Другог српско-турског рата (1877–1878), Путник је командовао централном колоном Шумадијског корпуса, а у операцијама за ослобођење Ниша Рудничком бригадом прве класе. Истакао се у борбама за ослобођење Врања, Ѓњилана, Грачанице и Липљана. У српско-бугарском рату (1885) налазио се на дужности начелника Штаба Дунавске дивизије.

Путников војнички таленат заблестао је пуним сјајем тек у балканским ратовима и Првом светском рату. Као доследан поборник савеза балканских хришћанских држава против Турске, водио је главну реч о војним питањима приликом вођења преговора. Иако се његова процена да ће турске главне снаге бити груписане на простору Овчег поља није остварила, војни стручњаци истичу да је Путник, у основи, правилно проценио ситуацију и српску Прву армију, која је дејствовала моравско-вардарским правцем, учинио јаком да сама може тући турску Вардарску армију. То потврђује велика победа Српске војске код Куманова 23. и 24. октобра 1912, за коју је Путник добио чин војводе. У наставку операције Путник је “надиграо” турске команданте у Битољској бици од 16. до 19. новембра, коначно разбивши турску Вардарску армију.

■ НА ЦЕРУ И КОЛУБАРИ

Уочи Другог балканског рата (1913), прихватајући захтеве владе да не “учини ништа што би Бугарима могло послужити као повод за рат”, одрекао се стратегијско-оперативне иницијативе. Ипак, захваљујући доброј процени ситуације и одлуци да већ првога дана пређе у противофанзиву, створио је услове да успешно заустави жестоке нападе Бугара на брегалничком, криворечком, софијско-нишавском и тимочком правцу, пређе у општу противофанзиву и, заједно са снагама других балканских држава, принуди Бугаре на капитулацију.

Као начелник штаба Врховне команде у Првом светском рату, Путник је творац ратног и почетног операцијског плана Српске војске, чију окосницу чини идеја стратегијског дочека, формулисана овако: “Држати се одбране док се политичка и стратегијска ситуација не разјасни, а потом дејствовати према ситуацији”. Груписање главних снага извршио је тако да Врховној команди омогући да “брзо и спретно саобрази почетни операцијски план са стварном ситуацијом”. Он је омогућио да се у Церској бици (од 12. до 24. августа 1914) потуче аустроугарска Пета и делови Друге армије. Била је то прва савезничка победа над Централним силама у рату који за Антанту није добро почео. Извештавајући о томе старог краља Петра Првог, Путник је с поносом истицао “да је непријатељ претрпео огромне губитке, да су му читави пукови уништени и да су огранци Цера и Иверка покривени лешевима његових војника и официра”.

Велике победе Српске војске у Колубарској бици (16. новембра до 15. децембра 1914) уврстиле су војводу Путника у убиенике

ратне историје скоро свих земаља света. У тој величанственој бици, стари и болесни војвода је у својим слабачким рукама држао све конце, испољавајући задивљујућу “равнотежу ума и воље, доносећи лудичке одлуке”. У тренутку када је изгледало да је пропаст Србије неизбежна, прешао је у општу офанзиву, пробио фронт Поћорекове Шесте армије на Суворору, променио правце напада Друге и Треће армије и у наставку операције до ногу потучао ћесарева Балканске снаге. О тој великој победи Српске војске писали су и савезници и непријатељи. Познати немачки публициста Максимилијан Харден, крајем децембра 1914. пише: “Већ десет пута нам је јављено да је читава једна српска дивизија или армија уништена, а бар пет пута су нам то исто јавили за целу Српску војску. То лудо шкрабање служило је врло рђаво нашем савезнику. Аустроугарске трупе... биле су тучене од храбрих људи, чисте ратничке расе, извежбаних у доброј школи и вођени стратегијском вештином маршала Путника и генерала Мишића...”



■ ПОСЛЕДЊА ПУТНИКОВА ДИРЕКТИВА

СТИЦИЈАМ несрећних околности, ратни пут војводе Путника завршен је при крају 1915. године, на албанском приморју, после губитка целе државне територије, када је непобедљива Српска војска стигла до краја своје велике несреће. У тој трагичној ратној години, Путник је, савлађујући

физичку немоћ чудесном духовном снагом, успео да извуче своје десетковане трупе из три “смртоносна загрљаја” бројно надмоћнијих Макензенових снага, руководећи одбрамбеним операцијама Српске војске из болесничке постеле. Војвода Путник се, сматрајући да би капитулација била најгоре решење и чувајући част, понос и достојанство српског народа, без колебања определио за повлачење преко врлетних и снегом покривених албанских и црногорских планина на Албанско приморје. Крајњим напором успео је да издиктира своју последњу директиву, која ће Српску војску одвести на јадранску обалу, а одатле на Солунски фронт. После тога је клопуо. Није могао ни да хода ни да јаше, па су га његови војници на рукама пренели до Скадра. Из Скадра је пребачен на Крф, а одатле у Француску (Ница) на лечење.

Швајцарац Арчибалд Рајс, велики пријатељ Срба, забележио је да је тек 1915. године схватио “колико је необичан и уман био тај старац, бледог лица, уоквиреног проседом густом брадом подрезаном у шиљак, који је своју болесничку постељу претворио у биро у коме је неуморно радио и дан и ноћ”.

Путникове одлуке имале су судбоносан значај за земљу и српски народ, јер су сведочиле о ненадмашном стратегу и великој историјској личности. Он није био присталица школе која сматра да је вођење рата ствар стратегије, а не политике, војсковођа, а не државника, па ниједну одлуку није донео без сагласности владе. Није волео ризиканту стратегију. Ни најбурнији догађаји нису га “избацивали из равнотеже”.

У личном животу војвода Путник је био миран, повучен и скроман. Избегавао је “разметљиве гестове”, претерано декорисање одликовањима, истичући: “Моје декорације су испод мундира”. Када су за време балканских ратова одређиване дневнице официра, наредио је да “дневнице потпоручника и војводе буду исте – три динара дневно”. Ето, такав је био војвода Радомир Путник.

Умро је у Ници, 17. маја 1917. године. Његови посмртни остаци пренети су 1926. године и сахрањени на Новом гробљу у Београду. ■

Крсман МИЛОШЕВИЋ

РАЗМИШЉАЊА О СТВАРИМА
ОБИЧНИМ

ЉУБАВ

Ако си икад био срећан, онда због љубави. Ако си сада несрећан, знај: то је од недостатка љубави.

Ја већ чујем негодовања. Безосећајник, онај "одвећ трезвени" се буни: "Шта је то љубав? Треба најпре одредити појам љубави". А користољубив човек, на насладе поклепан човек, мисли: "Да, али на љубав ваља одговорити... Постоји и несрећна љубав!"

Не, љубав не треба "дефинисати"; довољно је да је једанпут одиста доживимо. На њу није обавезно одговорити; она је сама по себи срећа; чак и онога, ко се "мучи" због неузвраћене љубави, ипак морамо сматрати срећником.

Тамо где она почиње, завршавају се равнодушност, смрктост, расејаност, досада. Душа постаје скоро рањена; међутим, та рана је неопходна за срећу и здравље. Она испуњава стваралачку мисију. Непроизвољно, често потпуно несвесно, ;овек постаје сабранији; његови интереси се унификују, пажња се усредсређује; почиње нов, интензивни живот; скривена унутрашња снага, стваралачка власт, дејствују у његовој души сада већ из сопствених побуда. Срце почиње да се разбукује; затим гори, а у тачци горења – векује предмет заљубљености. из живота као да ишчезава сивило и сваки нови дан доноси наду, жељу и перспективу. Ниче нови центар живота; вољена "основа"; пријатно свакодневно прибежиште.

Ко овлада сличним извором унутрашњег живота, тај је срећан. Ко овлада таквим унутрашњим прибежиштем, тај је богат. Нека судбина егове љубави испадне и "несрећна"; нека његова похлепа за љубављу остане неутоплена, његова срећа ће ипак бити жива, а његово богатство – оно право. Зато је љубав слична радости која светли ономе који воли, као сунчани зрак, чак и кроз патње, бриге, несреће и болести. Па и у осамљености љубави постоји истинска утеха; и суза љубави је блажена. Љубав је слична радосном сјају који сја човеку изнутра и дарује му неисцрпну топлину. То срце, које се замало скаменило, сада се раствара, постаје нежна и осећајна; она се обраћа са пажњом и сачушћем целој свету. Зато је љубав слична доброту; јер срећнику је својествена жива захтевност да усрећи све око њега и да се насалђује тужом срећом као одражењем сопствене.

Ко воли истински, тај може да се уживи у оно што је заволео. Осећање и уобразиља се сједињују; отуда ниче нова душевна снага, истовремено нежна и оштровида, префињена и проницљива: тајанствена идентификација са заљубљеним, интуитивно јасновидство, безгрешно удаљено предосећање. Из такве љубави рађају се велики песници: Хафиз, Овидије, Петрарка, Шели Гете; људ за које се сваки цветић отвара на свој посебит начин, свака птичица пева друкчије, сваки сунчан зрак доноси откровење, свако људско срце открива своје тајне – то су људи љубавног, некористољубивог сазрцања.

Свет је пун заспале љубави. Срећан је онај у коме се она пробуди и ко је уме не пропустити, не искварити, него је очувати живом. Тај у себи носи источник унутрашњег блаженства и око духовног откровења; срећу, да усрећи људе; сјај, да светли другима; вечну струјање и вечну песму.

Ако та љубав према другом човеку и не вађе одговора, тада јој треба додатног очишћења, до потпуног самоодрицања. Да, болом: на други начин то се не може добити; али из тог бола срећа љубави светли још јаркије ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге "Пред буктавим загонеткама Господњим",
Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

16–28. фебруар



Православни

16. фебруар – Свети Симеон и Ана; Свети Јаков, Архиепископ српски

21. фебруар – Свети Теодор Стратилат, Свети Сава други, Архиепископ српски

23. фебруар – Свети свештеномученик Харалампије

24. фебруар – Св. Власије; Св. Великомученик Ђорђе Кратовац; Св. Теодор Комоговински – Теодорова субота

26. фебруар – Свети Симеон Мироточиви

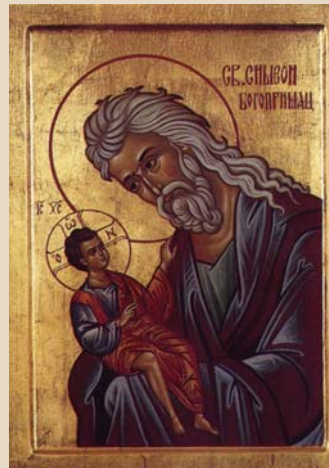


Римокатолички

21. фебруар – Пепелница – Чиста сриједа (строги пост) – Почетак Коризме

25. фебруар – Прва недеља Коризме

СВЕТИ СИМЕОН БОГОПРИМАЦ



У време цара Птолемеја Филадельфа светитељ Симеон је, као један од знамените седамдесеторице, изабран да преведе Библију са јеврејског на грчки језик. Радио је савесно свој посао али кад је преводио пророка Исаију збунио се код речи "дјева ће затрудњети и родиће сина", и одлучио да напише "млада жена". У том тренутку јавио се Симеону анђеоло Божијем и објаснио му да је прорачанство истинито и да ће се у њега уверити јер, по бојој вољи, неће умрети док

не види Месију рођеног од девојке.

Обрадован овим гласом са неба; праведни Симеон оставио је прорачанство неизмењено и захвалио Богу што ће видети Обећаного. Када је Дева са Младенцем дошла у храм јерусалимски Дух Божијем јавио је Симеону срећни догађај. Радосни старац узео је Христа у руке, а потом замолио Бога да га сада срећног, отпусти из овог живота. Убрзо затим издахнуо је свети Симеон и овај праведни старац сматра се и данас заштитником мале деце. ■

ХРИШЋАНСКИ ПОСТ

Води порекло од Исуса Христа. Он је сам постио, говорио о посту и рекао да ће Његови ученици постити. Свето писмо сведочи да су апостоли и први хришћани постили, а тако је било кроз сву историју Цркве до данас. "Пост је све свете руководио у животу по Богу" (св. Василије Велики). Циљ поста је очишћење тела, јачање воље, уздизање душе изнад тела, а више од свега, прослављање Бога и поштовање Његових светих. Прави пост има две стране, телесну и духовну и састоји се како у уздржању од мрсне хране, тако и у уздржању од рђавих мисли, жеља и дела, умножавању молитва, добротина и вршењу свију еванђелских врлина. С тога, свети Василије Велики опомиње: "Корист од поста не ограничава само на уздржавању од јела, зато што је истински пост удаљавање од злих дела". ■

ВОЈНОМЕДИЦИНСКА АКАДЕМИЈА
расписује

КОНКУРС

За избор и реизбор лица у наставничка и сарадничка звања
Војномедицинске академије у Београду

а) Избор – на формацији ВМА

1. Једног наставника за предмет *ИНТЕРНА МЕДИЦИНА* у звање редовног професора
2. Једног наставника за предмет *ФАРМАКОЛОГИЈА И ТОКСИКОЛОГИЈА* у звање редовног професора
3. Једног наставника за предмет *ХИРУРГИЈА* у звање доцента
4. Једног наставника за предмет *СТОМАТОЛОГИЈА* у звање доцента
5. Једног наставника за предмет *ЕПИДЕМИОЛОГИЈА* у звање доцента
6. Једног наставника за предмет *ДЕРМАТОВЕНЕРОЛОГИЈА* у звање доцента
7. Једног наставника за предмет *КЛИНИЧКА ФИЗИОЛОГИЈА* у звање доцента
8. Једног наставника за предмет *НЕУРОЛОГИЈА* у звање доцента
9. Једног сарадника за предмет *КЛИНИЧКА ФИЗИОЛОГИЈА* у звање научног сарадника
10. Једног сарадника за предмет *ЕПИДЕМИОЛОГИЈА* у звање асистента
11. Четири сарадника за предмет *ХИРУРГИЈА* у звање асистента

б) Реизбор – на формацији ВМА

12. Два наставника за предмет *ИНТЕРНА МЕДИЦИНА* у звање ванредног професора
13. Једног наставника за предмет *ГИНЕКОЛОГИЈА* у звање доцента
14. Једног наставника за предмет *АНЕСТЕЗИОЛОГИЈА СА РЕАНИМАТОЛОГИЈОМ* у звање доцента
15. Два наставника за предмет *ИНТЕРНА МЕДИЦИНА* у звање доцента
16. Једног наставника за предмет *ФИЗИКАЛНА МЕДИЦИНА И РЕХАБИЛИТАЦИЈА* у звање доцента
17. Једног сарадника за предмет *ХИГИЈЕНА* у звање научног сарадника.

УСЛОВИ КОНКУРСА

Конкурсати могу лица на служби у Војсци Србије која испуњавају ове услове:

ОПШТИ УСЛОВИ

- да су држављани Републике Србије;
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности односно који нису осуђивани за таква дела казном затвора дуже од шест месеци (утврђује по службеној дужности надлежни орган);
- да су завршили медицински, стоматолошки односно природно-математички факултет и да испуњавају услове прописане Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама Војске Србије за избор и реизбор у одговарајуће наставничко односно сарадничко звање;
- да имају објављене научне и стручне радове;
- да показују склоност за наставнички рад.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ

- За наставна и научна звања под редним бројем 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16 и 17 могу конкурсати лица која имају научни степен доктора наука из области за коју се бирају;
- За сарадничка звања под редним бројем 10 и 11 могу конкурсати лица која имају академски степен магистра наука;
- За научно звање под редним бројем 1, 3, 4, 5, 11, 12, 14, 15 и 16 могу конкурсати професионална војна лица која су у последња два периода оцењивања оцењена службеном оценом најмање “врло добар”, (истиче се);
- За научна звања под редним бројем 2, 6, 7, 8, 9, 10, 13 и 17 могу конкурсати цивилна лица која су у последња два оцењивања оцењена службеном оценом најмање “врло добар”.

Предност при избору имају кандидати који:

- имају дужи наставнички стаж у извођењу наставе из предмета за који конкуришу;
- имају више објављених научних и стручних радова из предмета односно научно-наставне области за коју конкуришу;
- се служе са више страних језика.

НАЧИН КОНКУРСИЊА

Молбе се подносе Војномедицинској академији Београд, Црнотравска број 17.

Уз молбу се прилаже:

- оверена фотокопија уверења о држављанству;
- оверене фотокопије диплома – уверења о завршеном факултету и докторату односно магистеријуму;
- списак објављених стручних и научних радова са радовима у прилогу;
- биографију са описом кретања у служби, а посебно бављење – наставничким дужностима и бављење научноистраживачким радом;
- фотокопије докумената се оверавају код персоналног органа јединице – установе у којој је кандидат на служби.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања у магазину “Одбрана”.

О резултатима избора кандидати ће бити писмено обавештени у року од 10 дана након извршеног избора. Све информације могу се добити у Секретаријату Наставно-научног већа ВМА на телефон 2661-122 локал 26-384. ■



ИЗАБРАНА ПАРТИЈА ИНИЦИЈАТИВА

Џобава – Бологан
Торино, 2006.

1.д4 Сф6 2.ц4 г3 3.цз3 Лг7 4.е4
д6 5.ф4

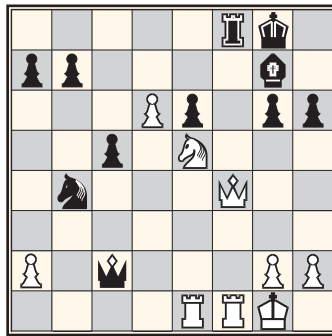
На овогодишњој Олимпијади је одигран велик број занимљивих и квалитетних партија, а ово је једна од најбољих. Најпре зато што играју два врхунска велемајстора, затим зато што се игра оштар Бенони, где је бели одиграо значајну новост и, на крају, зато што је још једном потврђено да редовно побеђује играч који има иницијативу. Потез белог је логичан, јер са четири пешака он има јак центар. Истина, он ће касније бити мниран, но простор мора представљати извесну предност.

5...0-0 6.Сф3 ц5 7.д5 е6 8.Ле2 ед5 9.цд5 Те8 10.е5 де5 11.фе5 Сг4 12.е6 фе6 13.Лг5

То је та новост у односу на редовно играно 13.д6. Бели преузима иницијативу...

13...Сф6 14.д6 х6 15.Лф6 Дф6 16.Сб5 Лд7 17.Сц7 Сц6 18.Са8 Та8 19.0-0 Сб4 20.Дд2 Лц6

21.Тае1 Лд5 22.б3 Дц3 23.Лц4 Лц4
24.бц4 Дц4 25.Се5 Дц2 26.Дф4
Тф8



Бели: Кг1, Дф4, Те1, Тф1, Се5, а2, д6,
г2, х2
Црни: Кг8, Дц2, Тф8, Лг7, Сб4, а7,
б7, ц5, е6, г6, х6

Мајоритет на даминој страни компензација је црnome за квалитет. Али, бели има неугодног д-пешака, који је на први поглед слаб и може да падне. Ипак, он одлучује партију.

27.д7! Тф4 28.д8Д Тф8 29.Тф8
Лф8 30.Тф1
1:0

ЗАНИМЉИВОСТИ НЕПРИКОСНОВЕН

Од 1996. године, када га је победио Крамник, до 2003. када је изгубио од Рађабова (и силно се наљутио) Каспаров није изгубио од било ког човека у класичном шаху.

ДЕЧЈА СИМУЛТАНКА

Решевски је своју прву симултану продукцију одиграо као дете од пет година.

КИЛАЖА

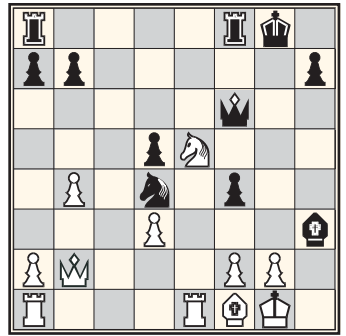
Да ли ће неко за време турнира или меча добити или изгубити на килажи, зависи од многих фактора. У мечу за шампионску круну између Петросјана и Спаског 1966. победник Петросјан је изгубио 6, а поражао Спаски добио 5,5 килограма.

ОДАВНО ПОЧЕЛЕ

Први међународни турнир за жене у историји одигран је у Лондону 1897. године. Наступило је 20 учесница, а победила је домаћа представница Мери Раи са 18,5 поена.

ПРОБЛЕМ

Сеп – Широу, СССР, 1989.



Бели: Кг1, Дб2, Та1, Те1, Лф1, Се5,
а2, б4, д3, ф2, г2
Црни: Кг8, Дф6, Та8, Тф8, Лх3, Сд4,
а7, б7, д5, ф4, х7

Црни на потезу.

1...Сф3! 2.гф3

На 2.Кх1 Дг7 (2...Лг4? 3.гф3
Лф3 4.Кх2 +-) 2.Сф3 (гф3 Лф1
4.Тф1 Тф5+-) Лг2 4.Лг2 Дб2 -+)

2...Дг7 3.Кх2 Лф1 4.Тф1 Тф5
5.Сг4 Тх5
0:1

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

○	1	2	3	4	5	6	7	8	9	○	10	11	12	○	13	14	15	16	17	18	
19														20							
21										22											
23									24					25					26		
27								28					29								30
31							32							33			34				
35											36					37		38			
39			40		41						42										
43				44				45						46							
○	47							48					49								
○		50												52							
53												54									
55								56													

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: сиб, крилинари, опруге, воре-
ник, биро, одстреп, египан, прага, омит, оне, дивер, ирис, стил, стек, Оран, злек,
клен, старт, чир, теат, напрстак, ар, ај, крвичко, Атри, ППО, носит, гнев, утво,
Крим, алоп, крак, удео, пресе, тил, боац, араар, гранат, Всеволод, змај, Гаскоња,
отпуст, школарина, сер.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

19. Олујно време пред крај марта, бабини јарци, бабини козлићи, 20. Владалац, 21. Вршење емисије, зрачење, 22. Грејна тела у систему централног грејања, 23. Лаж, неистина, 24. Страно мушко име, 25. Камен (песн.), 27. Наш сликар, Стојан, 28. Име сликара Акопјана, 29. Распоред (покр.), 31. Мала рита, крлица, 32. Врста минерала маслинасте боје, 33. Символ америцијума, 34. Једва, 35. Амерички филмски режисер ("Источно од раја"), 36. Мера за чистоћу свиле, 38. Изговор слова Љ, 39. Ауто-ознака за Кикинд, 41. Бивши првак света у аутомобилизму, Јохен, 42. Размажен дечак, размаженко, 43. Краљ древних Јевреја, 44. Ауто-ознака за Шабаци, 45. Анкетирање, 46. Страно женско име, 47. Урезани мотив на племенитом камену, 48. Наелектрисане честице, јони, 49. Највећи град у Израелу, 50. Легендарни шериф, Вајат, 51. Прецизно, 52. Претворити у лед, 53. Апарат за фотографисање, 54. Надимак фудбалера и родољуба Милутина Ивковића, 55. Приморске биљке, акантуси, 56. Представа која се изводи пред премијеру.

УСПРАВНО:

1. Место код Зајечара, 2. Врста украсног собног цвећа (мн.), 3. Староримски сребрни новац (мн.), 4. Европска држава, 5. Женско име, Леонора или Нора одмила, 6. Наш фудбалски голман, 7. Кокошији производи, 8. Име глумице Половић, 9. Нота солмизације, 10. Који припада Ерку, 11. Научити васпитавајући, 12. Тринаести дан у месецу у римском календару, 13. Упишите: в, ј, 14. Похлепан, 15. Сеоско подручје, 16. Досег, 17. Ауто-ознака за Аранђеловац, 18. Престоница Италије, 20. Инструментал lending system (скр.), 22. Лик из древних прича, 24. Мајстор за алате, 25. Тип пиштоља, 26. Мера за десет литара, 28. Бивше Одељење за заштиту народа ("све дозна"), 29. Ниска, огрлица, 30. Други назив за крвну и "саобраћајну" атерију (жила!!!), 32. Иницијали тенисерке Ивановић, 33. Иницијали немачког књижевника Манс, 34. Руско мушко име, Генодије, 36. Француски глумац, Жан, 37. Ножићи за бријање, 38. Недужне, безазлене, 40. Женско име, 41. Шапугање, 42. Гроф, конт, 44. Владарски престо, 45. Женско име, Отилија одмила, 46. Мушко име, Танасије одмила, 47. Женско име, Афанасија одмила, 48. Француски уметник, Жан Ханс, 49. Зиратни (скр.), 50. Иницијали оснивача социологије Конта, 51. Ауто-ознака за Пирот, 52. Место печата (скр.).

ТРАГОМ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ ПО ГРЧКОЈ



Ради обележавања годишњице боравка и опоравка Српске војске на Крфу 1916. и припрема за пробој Солунског фронта 1917. године, Централни дом Војске Србије за запослене у Министарству одбране, припаднике Војске Србије и чланове њихових породица организује посету Грчкој у трајању од шест дана – од 27. априла до 2. маја. Путовање има историјски и културно-образовни карактер.

План путовања је следећи:

- 1. дан, петак, 27. април** – полазак из Београда, аутобусима, у вечерњим сатима, испред Централног дома Војске Србије. Ноћна возња са краћим задржавањем ради одмора;
- 2. дан, субота, 28. април** – долазак у Солун у јутарњим сатима. Слободно преподне у Солуну. Око 14 сати панорамско разгледање града аутобусом: Беле куле, цркве С. Димитрија, Ротонде, Галеријусовог славољук... Полазак за Паралију у поподневним сатима. Смештај у апартманима. Ноћење;
- 3. дан, недеља, 29. април** – полазак за Крф преко Каламбаке и обилазак манастира Преображење (Метеори). Наставак пута у правцу Игуменице. Возња трајектом. Долазак на Крф у вечерњим сатима. Смештај у хотелу. Ноћење;
- 4. дан, понедељак, 30 април** – доручак; обилазак Керкире: споменика Каподистријасу и Суленбергу, старе Венецијанске тврђаве, Краљевске палате, Ротонде и обилазак "Српског Крфа" – локалитета везаних за боравак Српске војске 1916. године: залива Губије, острва Видо, Плаве гробнице и полагање венца, Српске куће, Аг. Матеоса... Повратак у хотел. Ноћење;
- 5. дан, уторак, 1. мај** – доручак; полазак у правцу Паралије. Дневна возња. Обилазак цркве свете Петке у кланцу Темпи. Долазак у Паралију у поподневним сатима. Смештај у апартманима. Слободно поподне. Ноћење;
- 6. дан, среда, 2. мај** – полазак за Београд; посета Зејтинлику, полагање венца. Дневна возња са успутним задржавањем. Долазак у Београд у вечерњим сатима.

На основу прикупљених понуда, најповољнија цена аранжмана износи **130 евра по особи у динарској противвредности** коју је понудила агенција STELLA MARIS, из Београда, Терезије 14/2.

У цену је урачунато:

- превоз аутобусима
- два ноћења у апартманима у Паралији
- два ноћења са доручком у хотелу на Крфу
- улазнице за манастир Метеори
- превоз трајектом Игуменица–Крф–Игуменица

У цену НИЈЕ урачунато:

- групно визирање пасоша (8 евра) и обавезно осигурање путника (5 евра)
- возња бродом до острва Видо (5 евра)
- улазнице за локалитете на Крфу.

Плаћање у три месечне динарске рате до поласка, тј. до 26. априла. Број места је ограничен.

Пријаве и остала обавештења **од 19. до 28. фебруара од 8 до 16 часова** у Централном дому Војске Србије, Београд, Браће Југовића 19, канцеларија 269 на другом спрату или на телефоне: **цивилни 011/32-42-510 и 011/3201-728** или **војни 23-728**.



Status Stil

Са традиционалном сабљом пошаниће ОФИЦИР СА СТИЛОМ

Сабљу

М. 1895/1995

можеће куйићи за
33.000 динара

15 једнаких раја

● испорука одмах

по потписивању уговора

Аутори
официрске сабље
преко 10 година
у континуитету
поштоаоцима
традиције
обезбеђују
обележје
часног
официрског позива

Стандард и квалитет официрске
сабље гарантује „Статус Стил”

11080 Земун, ул. Градски парк 2/III-102
Тел: +381 (0)11 377-15-22, +381 (0)11 377-15-13
Моб.: +381 (0)63 876-88-01
E-mail: office@statusstil.com
Web: www.statusstil.com



Status
Stil

НАРУЏБЕНИЦА

Наручујем:

* позлаћену официрску сабљу по цени од 39.000,00 ком. _____
* посребрену официрску сабљу по цени од 36.000,00 ком. _____
* стандардну официрску сабљу по цени од 33.000,00 ком. _____
у 15 једнаких рата

Име и презиме: _____

Чин _____ В. П. и место _____

Адреса становања наручиоца: _____

ЈМБГ _____ Број л.к. _____

Контакт телефон: _____

Датум _____ Потпис наручиоца _____

Попуните поруџбеницу и пошаљите на следећу адресу:
„Статус Стил”, Ул. Градски парк 2, 11080 Земун